

FRAGMENT

K

3 - 1988

1	TOMÁŠ PETŘIVÝ	
15	KAROL STEJNĚN	P r e k l a d y
23	ROZHOVOR	
35	IVAN KADLEČÍK	B l á z n i v i n y
39	MAREK BUCHŮN	A r i s t o k r a t i
50	MILAN ČINISKO	B á s n e
54	PREČO PÍŠETE ?	
58	MIRO KUSÝ	I n š t i t u c i o n á l n a r e v o l ú c i a p o d v a d s i a t i c h r o k o c h
67	IVAN HOFFMAN	O p r e s t a v b e, k t o - r e j s m e b o Ľ i u š e t r e n í
74	MARIAN SMOLÍK	O p o z n a n í z l a
79	RAJNEESH	E x t á z e - z a p o m e - n u t ý j a z y k
99	MARTIN KLEIN	P r í h o v o r k t ý m, k t o r í c h c ú e m i - g r o v a ť
103	RECENZIE GLOSY KRITIKY	Milan Šimečka - Stránky z denníku /103/ -js- Na okraj /108/ -mk- Cestou k poslednímu s Josefem Šafaríkem /111/ -mk- Svazácký preraphaelita Nikolaj Feďkovič /116/ -mk- Výstava Vladimíra Hon- pánka /117/ Jaroslav Šolc - O kozákovi a slobode /118/ Martin M.Šimečka - Plumbum - Nebezpečná hra /123/ Jan Gabriel - Velké trojhvěz- dí - odložený svátek /129 Ivan Hoffman - Ideálna úvaha /132/ Marian Smolík - Sme zrelí pre demokraciu ? /133/ Vasiľ Bilák - Mílniky môjho života - p r í l o h a

TOMÁŠ PETŘIVÝ (*1955 - +1986)

Tretie číslo časopisu - FRAGMENT-K - je venované pamiatke Tomáša Petřivého - básnika, publicistu a spisovateľa. Publikoval v časopisoch ZEBRA, KONTAKT, ALTAMIRA, SVĚDECTVÍ.

+ + +

miláčik

pôjdeš

triedou Gudrun Ensslinovej

a

odbočíš pri Kropotkinových sadoch

tam, kde má múzeum Lotta Continua

a prebehneš ulicu Abbie Hoffmana

vydáš sa po nábreží Juliana Becha

až narazíš na Ravacholov most

prejdeš ním

ocitneš sa pri akadémii J.L.Godarda

a potom už stačí

len zahnúť doľava

budeš na Bakuninovom námestí

a tam

láska moja

tam sa stretneme

/.../ Dnes zo mňa vzbura vyprcháva. Aj keď stále milujem Rimbauda... to, po čom dnes túžim a predstava toho, čo ma láka a vzrušuje, nie sú už zmysly rozmnožené do krajnosti - dnes ma láka pokoj, súlad, harmónia. /.../ Vzrušuje ma precíznosť, sústredenosť, krehkosť - a ak to mám vyjadriť konkrétne - najviac dnes myslím na precíznosť japonských zéhrad, jemnosť ich kresieb, dôslednosť ich prostredí. Keď si spomeniem na fotografie environmentov, ktoré mi v lete ukazovala Noširo, až sa mi zatmie pred očami smútkom, akého hranatého, necitlivého, nechrabaného ma zanechala táto povrchná a silácka Európa.

/z listu - 15.2.1981/

+ + +

to som prirodzene iba hlúpo
žartoval
nie, nie som taký
som v skutočnosti celkom iný
bola to hra
neviem
asi som dúfal, že to bude zábavné
chcel som vás pobaviť
nemyslel som tým nič zlé
vonkoncom som vás nechcel naľakat
teraz vidím krč strachu v trhavom lesku vášho belma
v mykavom pohybe zreničky
to ma mrzí
vlastne by som sa vám mal ospravedlniť
bolo to nevhodné
pripúšťam
tentokrát som to prehnal
prestrelil som
ak to chcete počuť
ale verte mi
to predtým
to bol naozaj len hlúpy a nemiestny vtip

/.../ Mám ešte otvorený účet s týmto svetom, nespracované impulzy, tlak nerealizovaných nápadov a v lenivosti a pochybách neuskutočnených plánov - ktoré ma tu - bez prehánania - vo dne v noci strašia a ony a len ony robia toto väzenie naozaj väzením. Môj komplex netvorivosti nabere obľudné rozmery. Je pre mňa úplne nevyhnutné znovu a úpornejšie, dôslednejšie a presvedčivejšie postaviť sa realite. Už si nemôžem dovoliť ďalšiu porážku. Až sa vrátim, obídem ľudí, zistím, koľkí z nich rezignovali a s tými, čo ostali začnem...

/z listu - 8.3.1981 - /

MARTIN

SPOLOČENSTVO

A pretože celá kultúra sa zmenila na štátnu a spoločenskú civilizáciu, sama v tejto zmenenej podobe zaniká; ibaže zostanú nažive jej rozptýlené zárodky, že by mali byť čím živenej podstaty a idey spoločensťva a že by sa v rámci zanikajúcej tajne mohla rozvíjať nová kultúra.

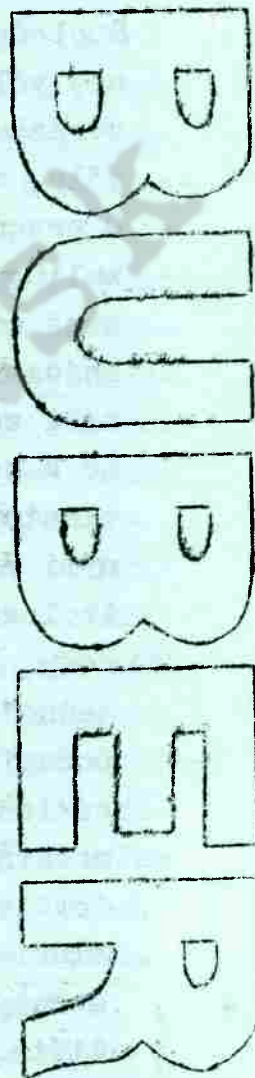
/Ferdinand Tönnies, Spoločensťvo a spoločnosť/

Socializmus je obrátenie, socializmus je nový začiatok; socializmus je opätovné spojenie s prírodou, je znovunaplnenie duchom, je znovuzískanie vzťahu... Socialisti sa chcú znovu schádzať v obciach,

/Gustav Landauer, Výzva k socializmu/

Je len jeden prostriedok: náboženská premena ľudskej duše.

/Lev N. Tolstoj, Denník, 21. marec 1898/

Najzrelším názorom dnešnej sociológie ako genetického sebapoznania súčasného ľudstva je téza o smerovaní západnej kultúry od spoločenstva k spoločnosti; o tom, že mechanický typ spolunažívania vytlačil organický a že s ním skoncoval. Spoločenstvo je výraz a výtvor pôvodnej, prirodzene jednotnej vôle, reprezentujúcej totalitu človeka; spoločnosť je výrazom diferencovanej vôle, vytvorenej rozdeleným myslením, vôle, vymykajúcej sa z totality a lačniacej po výhodách. O prvom type je reč pri líčení príslušného obdobia čínskej kultúry: "Vtedy sa nič nerobilo náročky, všetko tak bolo samé od seba". O druhom type: "Popud prírody zanikol. Prichádzal jeden rozum za druhým, ale už sa nepodarilo sa dať riši poču." Spoločenstvo je spolužitie, ktoré vyspelo samo k sebe a ktorého vnútorná súdržnosť je daná spoločným vlastníctvom /predovšetkým pôdy/, spoločnou prácou, spoločnými mravmi a spoločnou vierou; spoločnosť je usporiadaná izolovanosť, ktorá drží pokone zvonka pomocou nátlaku, dohody, konvencie, verejnej mienky. "Ľudia a ľudský rod boli jedno" a vtedy nastal zmätok medzi ľuďmi" hovorí čínske podanie o prvom a o tom druhom období. Stredoveké mesto je základnou reprezentatívnou formou toho prvého obdobia, a moderné veľkomesto toho druhého; prvé je monumentálny kupolovite sa týčiaci pokus "zorganizovať tesne prepojený zväz, slúžiaci na vzájomnú pomoc a podporu, na spotrebu a výrobu a celý sociálny život, a nezaložiť pritom človeku putá štátu, ale zaručiť úplnú slobodu prejavu tvorivého ducha hociakej skupine jednotlivcov" /Kropotkin/, a druhé je na prvý pohľad mechanicky usporiadaná jednota, v skutočnosti však masa "výlučne slobodných osôb, ktoré sa vo vzájomnom styku neustále jedna druhej dotýkajú, navzájom sa striedajú a spolupôsobia bez toho, aby medzi nimi vzniklo spoločenstvo alebo vôľa k nemu: iba ak sporadicky alebo ako prežitok niekdajších pomerov" /Tönnies/.

Fatálne vytlačenie spoločenstva spoločnosťou, zničenie "cesty" v čínskom zmysle "svetom" sa tu prejavuje desivými symptómami.

A v tejto chvíli zasahuje moderný socializmus vo svojej prevládajúcej podobe, chcjúci prekonať atomizáciu a amorfizáciu dnešného života tým, že mechanizmu štátu odovzdá všeobšiahlu moc, ktorá má prácu a styk medzi ľuďmi jednotne regulovať a riadiť. Tento socializmus sa cíti byť nositeľom a vykonávateľom jedného vývinového procesu; nie je to však nič iné, ako proces vývoja od spoločenstva k spoločnosti, a socializmus ho prichádza urýchliť a završiť. Pretože čo dnes ešte pretrváva vo zvyškoch autonómie organických záujmových sfér, bude pôsobením tejto tendencie rozdrvené. Keď sa stane skutkom, zároveň s pohromou atomizácie vykynoží aj roztrúsené ostrovčeky prežívajúcich spontánnych spoločenstiev. To nie je omyl, alebo chybný výpočet, to je imanentná logika jednej historickej ideológie. Ona síce chce spoločnosť prestavať podľa zákona spravodlivosti, ale skrze všemohúcnosť štátu by sa tento duchovný zákon stal absolútnym kontrolným ustanovením, ktoré by ako dôsledok svojej vlády napokon muselo vyhubiť onen vzácny a zázračný kvet slobodnej duchovnej spravodlivosti. Štát všeobecného nezmyslu, v ktorom sme doteraz žili, bol tyran, a jeho krče znamenali pre milióny ľudí utrpenie a skazu. V jeho ríši však bolo chránené v zväzoch a združeniach sväté dieťa spoločenstva, ktoré jeho mocí unikalo alebo ňou zostávalo nepovšimnuté. Všetkým zo štátu so socialistickým poriadkom, keď dospeje k svojej nepopieranej suverenite, bude studený a pokojne panujúci vládca, na územiach ktorého už nebude trpené nijaké využívanie človeka človekom a nijaké znižovanie tejto bytosti, zrodenej na účel seba samej. Ale na jeho územiach už nebude priestor a nebude skrýša, v ktorej by mohlo existovať spoločenstvo, ktoré

kedysi panovalo v dome, na dedine, v meste, v bratstvách, a v cechoch ako všeobecný stav, ako princíp, vnútorne pôsobiaci a formujúci celý život, ktoré existuje dnes už len ako osobná udalosť, ako požeňnaný záblesk pravdy medzi človekom a človekom, a ktoré v trvalejšej forme odoláva len v scvrkávajúcich sa a scvrknutých útvaroch, ktorých sa štát nemôže či nechce dotýkať. Tieto útvary, či sa už volajú obec, zbor, dielňa alebo hociako inak, nebudú môcť vzdorovať všeobsiahlej moci dôsledného socialistického štátu.

Znamená to, že zánik spoločenstva je neodvratný vývoj? Alebo existuje k nemu návrat? V čínskom príbehu, ktorý som na začiatku citoval, stojí odpoveď: "Pre ľudí už nebolo návratu k popudu prírody, k stavu pôvodnosti".

A je to tak - my, čo sme prešli epochami individualizmu, vymknutia osobnosti z jej prirodzených súvislostí, už nemôžeme nájsť cestu späť k životu v spoločenstve.

Lebo nie roztrúsené bytosti sa spájali navzájom do spoločného zväzku, ale celok predstavoval mnohorakosť jednotlivcov, držiac ich v prísnych, nedotknuteľných a posvätných putách. Celok bol členitý tak ako v dokonalej básni verš nie je nikdy nahromadením slov, ale samotné slová sa javia ako súčasť pôvodnej jednoty verša. K takej elementárnej celistvosti sa už nikdy nebudeme môcť vrátiť, môžeme však dospieť k inej, prácinej, ktorú by na rozdiel od tej prvej nevyrástla, ale ktorú by vytvorilo ozajstné duchovno a bola by preto nie menej pravá: tak ako je dokonale umelecké dielo vo svojej počtate síce iného druhu, ale ak je rýdže, je rovnako organické ako je organický kus živej prírody, a len to, čo kolíše medzi nimi, postráda presvedčivosť, tak by bola aj stavba, ktorú by sme postavili so všetkou odovzdanosťou a bez najmenej ziskuchtivosti na nás samých ako na nosných stĺpoch, toho istého druhu ako prales, z ktorého sme boli vytlačení. Isteže, nemôžeme sa

vrátiť za zmechanizovanú spoločnosť; môžeme ju ale pre-
siahnúť k novej organickejši. Primitívny rast nemôžeme na-
stoliť znovu, ale môžeme prekliesniť cestu novému sociálne-
mu tvaru, v ktorom by sa vrátil vo vedomom pôsobení prin-
cíp, z ktorého sa rast odvíjal. Spoločenstvo i spoločnosť
boli výrazom a výtvarom prejavov tejto vôle; totálna vôľa
vo svojej prirodzenej podobe nám už nie je vlastná, jej
vegetatívna jednota sa nám stratila nenávratne, ale či
v každej čistej hodine života necítíme, ako v nás ožívajú
hlboko zakopané sily a zoskupujú sa do novej, duchovne
podmienenej jednoty, do novej života-vedomej totálnej vô-
le? Rozpojené myslenie degradovalo kedysi "vôľu podstaty"
na "svojevôľu", táto však môže znovu vzniknúť na neskoršom
stupni pretvorenej podstaty, a to z vydobytej integrity
ducha, ktorej sa musí podrobiť myslenie. Nežijeme navzájom
v sebe, ale prispôsobene vedľa seba: nepocitujeme však vždy,
len čo sa pravdivý pohľad stretne se sebe podobným, že aj
pre nás je ešte stále slovo "ty" prvotné a vzájomnosť po-
svätá? Duša starej jednoty ľudského rodu v nás stále v
akomsi šerosvite pretrváva a nevie, či sa zmráka alebo či
svitá na nový deň. Evolučné teórie všetkého druhu tvrdia
to prvé, iskierka nádeje v nás zvestuje bez slov to druhé
a nechce sa dať odbiť. Na strane teórií stojí všetko, čo
vieme o dejinách, a zdajú sa byť nenapadnuteľné, len čo
však aj my, nezastrašení, tú iskierku zoberieme vážne, za-
žiari silnejšie, než všetky oblúčkové lampy. Evolucionizmus
je síce použiteľný na klasifikáciu minulosti, ak chce však
šípkami vyznačiť trasu budúcnosti, musí si byť vedomý toho,
že nejaká generácia, schopná rozhodnutí, sa na tento ris-
kantný experiment odváži a už len tou samotnou odvahou ho
začne porážať.

Pohľad do vnútra tajomného vývoja môže len posilniť
naše rozhodnutie - z historizujúceho pohľadu nevyhnutne

paradoxné a vo vzduchu visiace - usilovať o to, aby nastal vnútorný obrat, ktorý by bol skutočnou revolúciou. Proti socializmu, ktorý by takýto vývoj podporoval a uskutočňoval, stojí iný socializmus, ktorý chce práve toto premôcť a prekonať. Takýto socializmus je zrejme výsledkom a ideologickým vyhrotením veľkého sociálneho procesu; ten prvý je iného typu - pripravuje a ohlasuje veľkú náboženskú udalosť. Nebolo by to po prvý raz, že by náboženské sily zapôsobili ako obroda, ako záchrana v sociálnej kríze.

Lenže dnes neexistuje jedno hnutie, ktoré by sa vzpieralo proti potácavému opojeniu mocou a horúčkovitej túžbe po nej, existujú dve hnutia, a veľmi rôznorodé, jedno "pozemné", odvšadiaľ viditeľné a účinné, jasne formulujúce svoje ciele, založené na prvenstve hospodárstva ako usporiadaného uspokojovania ľudských potrieb, hnutie, nesené bojom hospodársky znevýhodnenej triedy za odstránenie svojich nevýhod, ktorý sa však prirodzene rozrastie do boja o vonkajšiu moc, o vládu nad štátom, a tým sa sám vystaví horúčkave chamtivosti a ošialu; a druhé - "podzemné" hnutie, zjavné až pri pohľade do hĺbky, zatiaľ neúčinné vo svete vecí, tápavo hľadajúce slová pre svoj podivný sen, stojace na prvenstve ducha ako tvorivej manifestácie túžby človeka po Bohu a nesené smerovaním celého opravdivého ľudstva k pravému spoločenstvu ako zjaveniu opäť neznáameho Boha, ktoré by sa však nikdy nenaplnilo, keby si samo nezabránilo usilovať sa o moc, a ak, tak jedine o vnútornú moc prebúdzat' a privádzať k sebe duše. Prvé hnutie sa chce zmocniť štátu a namie to existujúcich štruktúr dosadiť nové inak, a tým mieni od základu zmeniť ľudské vzťahy; to druhé hnutie vie, že nastolenie nových štruktúr môže mať len vtedy ozaj oslobodzujúci účinok, ak bude pomáhať posilňovať, osvetľovať, zjednocujúco pôsobiť na pretvorenie skutočného života medzi človekom a človekom. Skutočný život medzi človekom a človekom sa vš

neodohráva v abstraktnom priestore štátu, ale predovšetkým tam, kde pulzuje vitalita priestorového, funkčného, citového a duchovného spolužitia; v obci, na dedine, v mestskej štvrti, v spoločnej dielni, v náboženskom zbore. Tento skutočný život je dnes zatlačaný, odsúvaný, homunkulus štát vyčítal obciam krv zo žíl, takže v celej svojej prekypujúcej abstraktnosti a nepriamosti ovláda úbohého slabšieho ako keby to bol živý tvor, a nie artefakt; dedinské a mestské obce sa scvrkli na súčiastku správneho aparátu, družstvo na nástroj hospodárskej strany, náboženská obec na cirkevný obvod. Tým všetkým treba vrátiť krv, silu a nezdegradované bytie, treba uvoľniť skutočný život medzi človekom a človekom. Spoločnosť je dnes organizmus z odumierajúcich buniek, a spoľahlivé fungovanie štátu, tohto pseudoorganického mechanizmu, pozostávajúceho z vysokovýkonných súčastí, zakrýva tento strašidelný fakt. Tento mechanizmus sa dá doviesť do hladko fungujúceho a dokonale účinného poriadku a jeho pohybová sústava sa na nerozoznanie dá prispôsobiť sústave živého organizmu, len bunky do poslednej odumrú. Len zvnútra, len znovuoživením bunkového tkaniva bude možné uzdravenie a obnova. Obec bude musieť byť vo všetkých svojich podobách naplnená novou skutočnosťou, skutočnosťou bezprostredných, čistých, spravodlivých vzťahov medzi človekom a človekom, medzi ľuďmi a ľuďmi, aby zo spojenia naozajstných obcí mohlo vzniknúť naozajstné spoločenstvo, prizierajúce sa s úsmevom tomu, ako sa hrádzavejúce súkolie kus za kusom prepadáva do starého železa.

V dušiach všetkých duchovných ľudí je v tejto hodine západnej kultúry veľká dychtivosť po spoločenstve. Už nie sú tak, ako kedysi, prichýlení v bezprostrednosti spoločného života, ani pripútaní nejakým prirodzeným zväzkom, v ktorom sa dá žiť v takej bezpečnej a samozrejmej vzájomnosti, že sa človek pokojne môže vzdialiť do pozitívnej samoty - oveľa väčšími vypadávajú z odumierajúcich buniek spoločnosti, vystavení radikálnej osamelosti uprostred celého tohoto súkolia, a pociťujú negatívnu samotu nevyhnutne ako čosi absolútne, aké to, čo veriaci človek nazýva vzdialením sa od Boha: naliehavo potrebujú spoločenstvo, uchádzajú sa oň,

slúžia preň. A tak ako Jákobovi po siedmich rokoch služby namiesto milovanej Ráchel do svadobnej postele položia Leu s belmom na oku, tak aj oni budú raz namiesto toho, čo si vysnívali, smieť objasť len vyparádenú bábku štátu; to je príbeh duchovnej Európy v čase jej veľkej vojny. Kiež by sa nezopakoval ešte trpkjšie, ešte bezútešnejšie v revolúcii, ktorá ju vystriedala!

Súčasný štát, aj keď bude socialistický, nemôže splniť túžbu po spoločenstve, a dať jednotlivým bytostiam elementárne vedomie súdržnosti, ktoré potrebujú od spoločenstva: tento štát spoločenstvom nie je a ani ním nebude. Veľký zväzok ľudí sa tak dá nazvať iba vtědy, keď sa skladá z malých živých spoločenstiev, zo životaschopných bunkových organizmov bezprostredného spolužitia, ktoré vstupujú do rovnako priamych a vitálnych vzťahov medzi sebou, ako sú vzťahy ich členov, a ktoré sa tak isto priamo a vitálne k tomuto zväzku pripájajú, ako sa ich členovia pripojili k nim. Kde je skutočný život medzi ľuďmi a ľuďmi narušený vo svojich prirodzených jednotkách, tam môže veľký zväzok ľudí namiesto túžby po spoločenstve poskytnúť len pretváрку a klam.

Ide o oslobodenie skutočného života medzi ľuďmi a ľuďmi. Ide o znovuzrodenie spoločenstva. Miestneho pracovného združenia, záujmového kruhu, náboženského zboru. Tieto, dnes už či štátu podobné znetvorené vegetácie, sa opäť musia stať útočiskami, v ktorých duchovne nadané bytosti budú žiť plným pozemským životom. Tu sa musí odohrávať verejný, čiže na život spoločenstva rozšírený, život. Len tu môžu vzniknúť vnútorné väzby primitívneho spoločenstva - spoločné vlastníctvo pôdy, spoločná práca, spoločné mravy, spoločná viera - štyri princípy väzby, zodpovedajúce štyrom typom spoločenstva - v novej podobe. Nie štát, jedine spoločenstvo môže byť plnoprávnym subjektom spoločného vlastníctva pôdy, nie štát, jedine pracovné združenie plnoprávnym subjektom spoločenskej výroby. Nie v spoločnosti, len v priateľských okruhoch môžu rásť nové zvyky a mravy, nie v cirkvi, len v bratských spoločenstvách sa môže dať novej viere.

Patrí k tomu voľný priestor pre obce, suverénna platnosť ich vôle v ich prirodzenom okolí, neobmedzený vplyv

v rámci ich prirodzených úloh, čiže skutočná autonómia; jej hranice sú medzi obcami a nad obcami, pri tom, čo je spoločnou vecou viacerých obcí, a o čom musia vhodným spôsobom - najúčelnejšia je asi stupňovitá zastupiteľská sústava - spoločné orgány radiť, rozhodovať, spravovať.

Tento slobodný priestor, takúto autonómiu obcí - ktorá sa vo svojej podstate rovná autonómii organických vôľových sfér - by však súčasný štát nikdy neuznal; a už vôbec by ju neuznal socialistický štát, pretože ten, čo je scentralizovaný najtuhšie, by nikdy nevyslovil svoju decentralizáciu; pretože to, čo je vo svojej mechanike dokonalé, nemôže ustúpiť v prospech organického. Len socializmus, pochopený ako vývoj k socializmu /a tento vývoj nebude napriek všetkým protichodným náznakom krátky/, nebude môcť uhnúť pred mohutnou požiadavkou socialistických obcí, totiž obcí, ktoré chcú žiť a hospodáriť v spoločenstve. Ale na to by tu práve tieto obce museli naozaj byť, a naozaj chcieť.

Nadekrétovať sa autonómia vôbec nedá. Nemôže vzniknúť inak, len skrze rast a sebaoprotvrdenia spoločenstiev, ktoré by z fiktívneho bytia vystúpili do bytia reálneho. Keď by dnes odumierajúce bunky omladli, keď by sa okolo nich zoskupili nové, dýchajúce mladou silou, keď by sa s činným vedomím zmyslu tohto diania začali obce toho istého druhu a na rôznych miestach spájať, a na tom istom mieste a rôzneho druhu zblížovať, keby takto zo spojenia skutočných obcí mohlo vzniknúť skutočné spoločenstvo - potom by už nešlo o jeho uznanie, iba o potvrdenie.

Aby sa však toto všetko stalo, treba, aby sa ľudia, aby sa zástupy ľudí, vzdali v prospech obcí mnohých súkromných výhod a privilégií a aby sa pripojili k spoločnému hospodárstvu s celou svojou pracovitosťou; treba to neslýchané, aby ľudia, aby zástupy ľudí z celej sily, ktorú ich duša vie vynaložiť, obec chceli. Aby sa ľudia starali o obce, ku ktorým náležia, tak ako sa starajú o svojich milovaných, o svojich priateľov, či skôr tak, ako sa o svojich milovaných a svojich priateľov chcú starať vo svojich najvnutornejších okamihoch; aby zakladali spoločenstvá tak, ako si človek zakladá dom, či skôr ako si ho zakladal, keď ešte boli ozaj-

stné domy. A aby zároveň spoznali, že tento malý, nenápadný výtvor, čo ich obkolesuje krátkym polomerom, je toho istého a i vyššieho rangu, než široký a všeobšiahly štát; že ozajstná účasť na ozajstnom zhromaždení si nežiada menšiu duševnú silu ako účasť v nejakom parlamente. Áno, že politika, týkajúca sa toho, čo je cudzie, vzdialené, neznáme, ako sa všeobecne praktizuje, nestojí nad činnosťou, ktorá sa týka toho, čo je vlastné, čo je blízke a známe; že iba táto činnosť svojou podstatou /tá veľká politika iba v prevzácných veľkých chvíľach/ nie je nezáväzným a nekompetentným rečným a konaním, ale právoplatná pomoc, a že budúca legitímna "štátna politika" môže vzniknúť len ako výťažok a výsledok dokonale prepracovaného a sformovaného pôsobenia pospolitosti: lebo - s výnimkou tých sugestívnych postáv, ktoré dialku vedeli prirodzene preklenúť, len tomu, kto si zachová dušu v pravej činnosti nablízku, môže sa priblížiť ďaleké.

Lenže práve to je osudovo problematické na človeku dnešnej doby, to, v čom sa najjednoznačnejšie prejavuje vytlačenie spoločenstva spoločnosťou: že aj tam, kde sa zúčastňuje "verejného života", - na res publica, robí to bez vedomia spolupatričnosti a úplne fiktívne. Ešte zreteľnejšie ako na tých typoch voličov a poslancov, ktorí sú celkom posadnutí fikciou, a zreteľnejšie ako na kriklavých utilitaristoch to vidíme na oných ideových politikoch, ktorí horlivo usilujú o to, aby sa trebárs uzákonilo niečo, k čomu v živote necítia žiadnu vnútornú pohnútku, pre ktorých je napríklad spravodlivosť vec, ktorú treba "presadiť", nie čosi, čo možno a treba v priamom zmysle slova stelesniť všade, kde žije človek uprostred ľudí. Títo politici netušia alebo nechcú tušiť, že ak sa všade nezačne so slobodnou vnútornou spravodlivosťou, tá "presadená" musí zostať len prázdny púzdrom, prepychovou róbou na vešiaku. Ak trebárs nejaký krúžok intelektuálov s dialektickým pátosom diskutuje a dožaduje sa premeny ľudských vzťahov, a jeho členovia sa navzájom ohovárajú a komunikujú spolu v onej nepriamej rovine, aká je dnes medzi intelektuálmi bežná, ich vôľa môže sociálnu skutočnosť ovplyvňovať len zdanlivo viac, než dokázala určiť ich skutočnosť osobnú. Rýdzosť politického postoja človeka sa ove-

ruje, tvorí, v jeho prirodzenej, "nepolitickej" oblasti. Tu je zárodočná pôda, v ktorej môže klíčiť všetka sila, pôsobiaca v spoločenstve. Múdrú chasidskú poučku, že každému človeku sú dané veci v jeho okolí, aby ich spasil, možno vari doplniť tým, že ani ku spásu sveta nevedie kratšia cesta. Žiadne prežitú spoločenstvo nie je stratené, a ani spoločenstvo ľudského rodu sa z iných prvkov vybudovať nedá.

Aby sa vybuďovalo, aby bola zlomená zákonitosť "nevyhnutného vývoja" k definitívnemu rozpadu spoločenstva; aby nastala premena, aby nastala skutočná revolúcia, na to treba to neslýchané: veľkú, spoločenstvo chcejúcu, spoločenstvo tvoriacu silu. Zdá sa, že nám v našej dobe chýba. Čo ako vášnivo dnes ľudia po spoločenstve túžia, nemajú, zdá sa, silu ho tvoriť.

Ale ona, táto sila, napriek tomu žije, žije v hĺbke generácie. Slepá hmatká, blúdi; zneuctená a nepoznaná, zneužívaná usmrcuje, kde mienila pestovať, rúca tam, kde chcela stavať; nepozná svoje meno a svoje poslanie; stravuje sa sama v zneužívaní a v omyloch; a predsa je živá, po iskierkach roztrúsená vo všetkých dušiach, tlejúca a mohutná. Kto ju zhromaždí, usmerní, povedie?

Nedokáže to nikto iný, len večný duch premeny, prekonávateľ vývoja, ten jediný, sám, keď ho zavolá posledná núdza, môže zblúdivého človeka obrátiť: je to choenie Boha.

Práve o toto ide tomu dnes opäť podzemnému a len hĺbkovému pohľadu sa zjavujúcemu pohybu, ktorý je neúčinný vo svete vecí a čudne slabikuje svoj sen. Ide o chcenie Boha, ducha premeny.

Ľudská vôľa môže zvrátiť to, čo sa jej javí ako osud ľudstva: keď sa na nič iné nezameria, iba aby Boh bol. Lebo potom, a len potom, bude Boh chcieť byť v nej.

Kedykoľvek sa strápeným a trápiacim ľuďom javí štruktúrované dianie, "vývoj", ako nevyhnutný osud, vynútený "karrou", "demiurgami" alebo "bojom o existenciu", v ktorom sú uzavretí ako v beznádejnej dialke od Boha, je tu vôľa k božskému oslobodeniu, k teofánii a božské oslobodenie - teofánia - je blízko. Nech sa už odohrá akokoľvek, už či v diónýzovskej rozpútanosti alebo v budhistickom ponore, už či

sa mladý národ dá ohnivému stípu a štábu ľudí previesť púšťou na horu zjavenia, už či starým národom krvavý lesk bohočlovečskej alegórie pretrhne nezastaviteľnú hojnosť: ľudské chcenie Boha a božské chcenie človeka sa nedajú oddeliť. Keď ľudská vôľa uprostred sveta determinácie slobody sa dožaduje Boha, Božia sloboda je nad ňou. Obrátenie má dvojakú podobu a jednou z nich je podoba chcejúceho ľudstva.

V tomto tajomstve svojho vzniku sú všetky teofánie rovnaké, ale v tajomstve svojho utvárania sú rôzne. Tu sa výsostne ukazuje, že dejiny sú napriek všetkému príbehom pravdy a zmyslu. Pretože božské chce zrieť v ľudskom. Čoraz ťažšie ho hľadáme, čoraz viac úprimnosti si vyžaduje. Kedysi sa zjavovalo v žiare bleskov a v živých snoch tých čisto vnímajúcich, ktorým stačilo len sa dívať; ďalej v živote Majstra, "prekonávajúceho" a "zachraňujúceho svet", ktorý musí byť spolu-žitý, aby mohol byť pochopený; božské sa však napokon vnorí do možnosti, ktorá tká svoju niť medzi bytosťami, no božské len z jej uskutočnenia, len z ozajstného spoločenstva chce byť zjavené. Cítíme kľíčiť jeho prítomnosť zakaždým, keď jeden človek inému podáva v pravde ruky; ale tušíme, že len v ozajstnom spoločenstve sa môže zo zážitku stať životom.

Ľudia, prahnúci po spoločenstve, prahnú po Bohu. Každé prahnutie po skutočnom zväzku smeruje k Bohu; a každé prahnutie po Bohu smeruje k ozajstnému spoločenstvu. Ale prahnutie po Bohu nie je chcenie Boha. Ľudia hľadajú Boha, ale on sa nedá nájsť, pretože sa "nevyskytuje". Ľudia by chceli Boha mať, ale on sa im nedáva, pretože nechce byť vlastnený, ale uskutočňovaný. Až keď ľudia budú chcieť, aby Boh bol, budú tvoriť spoločenstvo. Posledná núdza volá chcenie Boha, ducha premeny.

/1919/

Z knihy "Pfade in Utopia" - "Über Gemeinschaft und deren Verwirklichung", Heidelberg 1985, preložila M.F.

KAROL

Básnik, prekladateľ, novinár, kritik, pedagóg, kultúrny pracovník, univerzitný profesor.

Narodil sa 9. apríla 1921 v Slovenskom Mederi - dnešné Palárikovo - na južnom Slovensku. Ľudovú školu vychodil v rodnom Slovenskom Mederi. Stredoškolské štúdiá začal na gymnáziu v Nových Zámkoch a dokončil v Šuranoch za maďarskej okupácie. Po maturite v r. 1940 študoval teológiu v Ostrihome. Po necelých dvoch rokoch opustil Maďarsko. V Bratislave sa zapísal na Slovenskú univerzitu.

V roku 1945 odišiel zo Slovenska. Cez Rakúsko, Bavorsko a Taliansko sa v roku 1949 dostal do USA.

V Spojených štátoch severoamerických sa "oddal osudu redaktorskému".

Najprv pracoval v Scranton, Pa. v Bosak Publications Inc. a redigoval časopis "Slovenská Obrana". Neskôršie s Františkom Hrušovským a Andrejom

S
T
R
M
E
Z

Pírom novinárčil v časopise "Slovenské noviny" /1952-1959/. Od roku 1957 pracoval aj v mesačníku "Ave Mária", ktorého redaktorom je dodnes. Popri novinárstve v clevelandských časopisoch a novinách si zarábala na živobytie ako profesor reči na benediktínskej vyššej škole a súčasne si doplňoval vzdelanie na amerických univerzitách. Na John Carrol University /1953-1954/ študoval pedagogiku a v roku 1956 dosiahol titul "Master of Arts" v románskej filológii na Western Reserve University. V 1966 dosiahol doktorát a stal sa profesorom francúzskej literatúry na Cleveland State University.

So svojou rodinou žije dodnes v Clevelande.

Na Slovensku prispieval do časopisov "Elán, Kultúra, Obroda, Rozvoj, Slovenské pohľady, Smer" a i.

V zahraničí prispieval do všetkých popredných literárnych i politických periodík: "Ave Maria, Dobrý pastier, Jednota, Kanadský Slováčok, Katolícky Sokol, Literárny almanach Slováka v Amerike, Most, Rozhľady, Rozvoj, Slobodné Slovensko, Slováčok v Amerike, Slovenská Obrana, Slovenské noviny atď

Karol Strmeň - básnik.

V Košiciach roku 1940 vydal vlastným nákladom v edícii Slovenskej jednoty svoj básnický debut "Výžinok života". V roku 1944 vyšla v Bratislave jeho druhá zbierka "Testament". Ďalšie verše "Strieborná legenda" uverejnil v Scranton, Pa. v roku 1950 v knižke "Putovné piesne" spolu so zbierkou veršov Mikuláša Šprinca "Vinohrady". V roku 1963 Slovenský ústav v Clevelande vydal jeho básne "Čakajú nivy jar" a "Žalm cyrilo-metodský", ktorý zhudobnil Jozef Ďuriš. Poslednú pôvodnú zbierku "Znamenie ryby" vydali Karolovi Strmeňovi v edícii Lýra roku 1969 v rímskom Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda.

Karol Strmeň - prekladateľ.

Knižne vyšli jeho preklady po prvý raz v Ružomberku roku 1943 a to "Výbor z poézie M.Eminescu" a "Nový život Danteho". V roku 1944 vydala Matica slovenská v Turčianskom Sv. Martine preklady z poézie "Rainera Mária Rilkeho Obraz na

vázach". V tom istom roku vyšiel v Ružomberku knižne aj jeden z prekladov "Havrana" od Edgarda A. Poea. V zborníku "Nádej víťazná" vyšli preklady zo "Sonetov E.B. Browningovej". Nákladom Slováka v Amerike vyšla v Clevelande roku 1954 "Križová cesta Paula Claudela" práve v Strmeňovom pretlmočení. V Scranton, Pa. v tom istom roku uzrel svetlo znamenitý Strmeňov preklad "Nového zákona". Slovenský ústav Cleveland-Rím-Mníchov r. 1965 vydal v rámci sedemstoročnice Danteho preklad "Pekla z Božskej komédie" v Strmeňovom ojedinelom prebásnení. Posledným prekladom Karola Strmeňa je výber z básní "Paula Claudela Dobré slovo", ktorý vyšiel v roku 1969 v edícii Lýra Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

Epochálnym počinom v dejinách slovenskej literatúry je Strmeňova dvojzväzková antológia zo svetovej lyriky "Návštevy".

Jozef M. Rydlo

Rainer Maria Rilke

JESENNÝ DEŇ

Pane, čas dozrel. Dlhé leto skrát,
prehoď sa tieňom do slnečných hodín
a na lúky pust svoje vetry viat.

Ovociu rozkaz dať, a zozlatne,
ešte dva horúce dni uštedri mu,
pozaobli ho naplno a vínu
k ťažkosti nanúť medy ostatné.

Kto nemá dom, už si ho nepostaví.
Kto teraz sám je, dlho bude sám,
a nespíac dlhé listy písať z hlavy
a alejami blúdiť sem a tam
bez pokoja, keď vietor lístie dlávi.

Jules Supervielle

Jean Follain

SVIEČKA

VYPCHÁVAČ VTÁKOV

Celý život sa tešil
že číta pri sviečke
a nad plameňom neraz
nastavil dľaň

či žije

či vskutku žije

Tu teraz vystretý je
a pri ňom sviečka hromničková
pozrite
ruky si schoval.

Vypchávač vtákov si sadol
k ružovým hrdlám
k zelenkastým a fialovým
krídelkám svojho hydu

Na svoju milú myslí
a na jej telo iné

lež predsa trochu vtáčie
a zrazu je mu čudné
čo do tvaru a liniek
ozdôb a farieb
a tieňohry.

Anna Achmatovová

Neľúbiš ma a nevidíš rád?

Ale si driečny, pluha jedna!

Ja nevládzem ti zutekať,

hoc od mala som okrídlená.

V zahmlených očiach slzy mám,

veci a tváre, všetko sa mi mátie.

Mne blčí len tvoj tulipán,

tulipán v dierke na žakete.

.....

V tej chvíli, ako človek dokoná,
zmenia sa všetky jeho podobizne.

Oči sa inak na svet zažívajú,
pery sa trochu inak usmejú.

Ja som to zbadala hneď po smrti
istého básnika a od tých čias
neraz som si to overovala.

Dodnes sa mi to navlas potvrdzuje.

Ezra Pound

E.P. ODE POUR L'ELECTION
DE SON SEPULCRE

Po roky tri a mimo klúča času
bil sa, ohcel kriesiť mŕtvu nežnosť, sladkú
poéziu a uchovávať "krásu"
v tom starom zmysle. Chybil od začiatku,

nie hádam, lebo istý bol, že žije
neskoro, v kraji polodivochov;
zo žalúďov chcel konvália:
Kapáneus, pstruh na umelý chov;

Idmen gar toi panth', hos epi Troie
lapeňý v uchu, v nezdržanom oku
zatarasil sa medzi horstvé svoje
a morský pás ho zachytil v tom roku.

S Penelopou sa stretol u Flauberta,
rybáriac v kruhu vzdorovitých skál;
v Kirkiných vlasoch videl lúče šera
a motto hodín slnečných sa smial,

nevšímajúc si "behu čias".

Vymizol ľuďom z mysle "L'an trentième
de son âge": a tento prípad, špás,
neoddá Múzam nový diadém.

Osip Mandelštam

Dali mi telo - a čo teraz s ním,
s takým vždy mojím, takým jediným?

Za tichú radosť dýchať, žiť a čuť,
povedzte, koho vďakou zahrnúť?

Som záhradník i kvietok byliny,
v temnici sveta spolu s inými.

Ale už na skle večnosti sa chvie
môj dych a jeho teplo láskavé.

Prédnedávnom sa trochu roztekla
črta, čo vznikla na povrchu skla,

poznali ju chvíle posvätné,
no obrazec, vždy celý, nebledne.

André Cazamien

DEŇ A NOC

Ich utajená tvár mení sa ako vlna,
ja v sebe prežívam ich silu tajomnú:
Deň, čo mi zasvitol, cíti už mocnú tmú,
Noc spí a sníva, že je svetla plná.

Jean Cocteau

Nebi mi do tóní slnečné plápolanie
dvaďsiaticich dávnych liet
lebo ja lúštim už na nedostupnom chráme
záhadný výpočet

Dávno som odborne ospieval spánok lásky
a jej vpád odliv vzrast
a pokles zalieval môj ostrov samotársky
dnes už mám inde vlast'

Na mieste pod morom čo z chalúh korunu má
pohľadu môjho hrot
utonul v polosne a moje diela skúma
tú zatopenú loď

Na tvoje cesty, loď, vysnil som plachty vzdušné
do diaľky vypäté
a dnes sa plemenia algy a duté mušle
na tvojom poklade

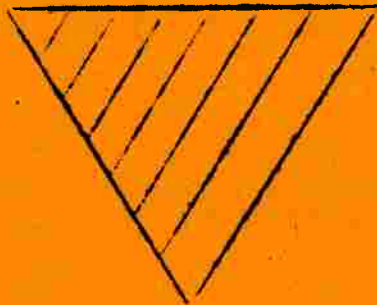
Opi sa rýchlosť leť! ustupujem ti z cesty
leť čo i neviem kam
Hlavné že víťazstvo slávu a moc ti veští
keď rukou znak ti dám

Bahnom ma poľrkej svetlom mi srdce opi
ja som už prežitok
Sama sa vynájdi mne stačia moje stopy
a v stopách presný krok

Robert Lowell

TAM, KDE SA KONČÍ DÚHA

Nie modrý, čierno-biely nebasklon
videl som v Bostone, keď mrazy vzniesli
na strechy lebky osvetlených dyní
a chrty Hladu na kost' chudé kdesi
schmatili pinku, číža. Trň sa činí
a opanúva ker, chce čísi skon.
Červ práchnotou sa vhrýza pod úpätie
Araratu a ženci, Smrť a Čas,
kobyľky s prilbou, letia, jedia nás,
uschol štep olivy, jej konár v kvete
i koreň; tuhá zima prešla, kde
Pepperpot dúcha na posmech, sa klenie
ponaď svrab mĺf a riekę Karolovu.
Videl som Boston v znaku Váh a nie je
to ešte ortiel, možno je už; znova
lístie sa zapálilo hromadne.
Červeným šípom pretal som si graf
Apokalypsy. Holubice veria.
Opúšťa orol nebeského peria
v hádati Čas a v dúhe epitaf.
Haď píska v Bostone, bledý je mráz.
K oltéru stúpa obeť, hudba znie.
"Lev, Barénok a Tvor si, vitaj nám,
ovievaš krídlom toho pec, kto JE
a cez etér vedieš k zásnubém."
Posvätný oltár, na ňom zlatý jas
a plachta. Kľačím, líca ranili
mi peruťou. Čo nesie Ježišov
holub? len múdrosť, exil? Pevno stoj,
pokrm ti nesie: prútik z olivy.

Jedného januárového rána tohto roku stáli vo dverách kapucínskeho kostola dve staršie panie, v rukách držali podpisové archy a pýtali sa ľudí vychádzajúcich z kostola:

"Podpíšete výzvu kardinála Tomáška?"

Jedna z nich sa obrátila na veriačeho, ktorý obchádzal skupinku pri dverách:

"Hovorili ste včera, že pán kardinál o tom nič nevie. Tu je jeho list aj s podpisom. Prečítajte si ho!"

Kardinálov list bol prilepený na skle vitríny, ale muž kráčal mlčky ďalej. Neveril. Nemohol uveriť.

Je to pochopiteľné. Kto by pomyslel, že v Československu jestvuje nezávislá organizácia, ktorú ešte nikto neudal a ktorej sa podarilo zhrnúť do tridsaťjeden bodov základné požiadavky a nároky katolíkov na možnosť slobodne vyznávať svoju vieru? A nielen to: ako pochopiť, že táto organizácia má svojich ľudí v každej farnosti, že jej členovia stoja pred každým kostolom? Vystúpili na verejnosť trochu nervozní, ale odhodlaní a nebojácni. Dôstojne držali podpisové listiny a pero išlo z ruky do ruky.

O tri mesiace bolo podpisov pol milióna a vlastne celkom náhodou sme sa dozvedeli, že tá organizácia, ktorá uviedla do pohybu lavínu podpisov - neexistuje. Lepšie povedané, existuje, ale má len jedného člena a je ním istý železničiar Augustín Navrátil, ktorý žije v moravskej dedinke Lutopecný pri Kroměříži. Okrem iného vychoval deväť detí, má pol hektára pozemku a dve kravy, a v poslednej dobe za ním chodia na kus reči novinári z Holandska, Británie, Francúzska i z Ameriky.

ROZNEHOVOR

"Ako je možné, že dejiny si trúfne robiť niekto, kto na to nemá papiere?" povedali sme si. Vzali sme kazetový magnetofon a fotoaparát a sadli do vlaku. Bol krásny jarný deň, ideálny na rozhovor.

FRAGMENT-K: Pán Navrátil, prišli sme sa pozrieť na človeka, ktorý dal do pohybu najväčšiu podpisovú akciu v dejinách socialistického tábora a spýtať sa vás: ako je to možné?

NAVRÁTIL: Začalo to všetko vlastne už pred 12 lety. V dobe Helsinskej konferencie. Začínali jsme si uvědomovat, že je třeba něco dělat, že skončilo období stagnace. Vznikla Charta 77, jejíž jsem signatářem a v té době jsem se začal angažovat v oblasti církevních svobod. Výsledkem byla 14 bodová petice, která vešla ve známost jako Kroměřížská petice. Psal jsem jí s trestním zákoníkem po ruce, tak, abych nemohl být obviněn z pobuřování. Protože kritika, i když je třeba pravdivá, pokud je jednostranná a přehnaná, může být předmětem pobuřování. Proto jsem napsal, že vinni špatným stavem církve, jsem i my, křesťané, což je do určité míry i pravda. Stejně to nepomohlo. Získali jsme během deseti dnů přes 700 podpisů u nás na Kroměřížsku. Pak do toho zasáhla StB. Byl jsem obviněn z pobuřování. Můj přítel Pavlíček byl obviněn také, dostal osm měsíců nepodmíněně. Mne dali na psychiatrické vyšetření a jako člověk nezodpovědný jsem byl dán do psychiatrického léčení.

FRAGMENT-K: Boli v tej dobe aj nejaké iné petície?

NAVRÁTIL: Byly. Asi pět, pokud vím. Byly sice napsány, ale nikdo z jejich autorů neměl odvahu je dát podepisovat. Já jsem si byl vědom, že bez podpisů nemá petice smysl, a tak jsem se pustil do toho. Oni si netroufali ze dvou důvodů: že by nezískali podpisy a že by se do toho vložila policie

FRAGMENT-K: Nemali ste strach?

NAVRÁTIL: Neměl a nemám. Víte, lidé o mně říkají, že jsem trochu hazardér, ale já to považuju za otázku normy. Každý máme svou normu. Já jsem tu petici bral tak, že když jsem to začal, musím jít do důsledků. Já ji bral v á ž n ě.

FRAGMENT-K: Mala ešte nejaký ďalší osud?

NAVRÁTIL: Snad jenom v podobě dozvuků. Vždycky mě zajímala právní oblast a pokoušel jsem se dostat přítele Pavlíčka z kriminálu. Napsal jsem podnět ke stížnosti pro porušování práva, jelikož žádný z právníků se nechtěl případu ujmout. Kupodivu generální prokurátor uznal můj podnět a nařídil okresní prokuratuře, aby věc upravila. Propustili ho po čtyřech měsících a byl nakonec úplně rehabilitován.

I nadále jsem považoval věc domáhání se církevních práv za věc zásadní, ale chtěl jsem sebe i jiné uchránit před trestním stíháním. Ten text petice jsem upravil na 20 bodů a poslal ho na různé státní orgány a právní poradny s dotazem, zda obsah této petice není v rozporu s našimi právními předpisy a zda je její rozšiřování v souladu s naším platným zákonem. Z těch asi 50 institucí mi všichni odpověděli vyhýbavě anebo vůbec ne. To bylo v roce 1983.

FRAGMENT-K: Čo ste urobili, keď ste nedostali oficiálne odobrenie?

NAVRÁTIL: Všechny tyto odpovědi jsem zveřejnil v dopisu č. 1 prezidentovi republiky. Odpověď jsem nedostal. Psal se leden 1985. Na dopis č. 1 navazoval dopis č. 2, ve kterém jsem upozornil na případ Ing. Coufala z Bratislavy, v něm jsem dokládal, že to byla vražda a že bezpečnostní orgány vědí víc, než samy přiznávají. Otevřený dopis č. 3 se týkal nabývání, vlastnění a rozšiřování periodických i neperiodických publikací. Rozeslal jsem na všechny možné orgány dotaz, co člověk může vlastnit, co může dovést, co může rozšiřovat nebo půjčovat. Poslal jsem i seznam a chtěl jsem vědět, které z publikací smím nebo nesmím rozšiřovat.

Asi za rok jsem byl kvůli těmto třem dopisům obviněn z pobuřování. Především ten dopis č. 2 je rozčílil. Přes dva měsíce jsem byl ve vazbě, potom dva měsíce na zvláštním vězenském oddělení psychiatrickém. To byl otravný zážitek. Vůbec jsem nevěřil, že něco takového existuje. Byli jste někdy ve vězení?

FRAGMENT-K: Len štyridsatosem hodin.

NAVRÁTIL: Cela předběžného zadržení. No, takže víte, že je tam aspoň turecký záchod a tekoucí voda. Měli jste tam tekoucí vodu?

FRAGMENT-K: Áno.

NAVRÁTIL: No a v tom psychiatrickém oddělení byl jenom kýbl místo záchoda. Dovedete si představit, jak to vypadá, když tam máte to osazenstvo s těmi nekulturními návyky a všelijak narušené. Navíc žádný stůl, žádná židle. Jídlo nám hodili na zem. Jeden cikán, znásilnil nějakou dívku, bratrovi vrazil nůž do zad, na vojně chtěl postřílet jednotku samopalem, tak ten cikán mi denně říkal, že mě zabije a ukazoval mi, jakým způsobem to udělá. Nebudu prý první ani poslední. Další tam byl řezník. Zabíjí svoji manželku, maso vykostil, dal do tlačanky.

FRAGMENT-K: Kedy ste sa odtiaľ dostali?

NAVRÁTIL: Po dvou měsících mě dali na psychiatrickou léčebnu v Kroměříži, tam jsem strávil osm měsíců. Moc mě pomohlo, že se o mě zajímali ze zahraničí. Dokonce mě navštívil náměstek starosty města Chateaudun ve Francii, se kterým má Kroměříž družbu. Psali mě psychiatři z Francie a v té době jsem dostal kolem dvou tisíců dopisů ze zahraničí, psali mě lidé, kteří se za mne a za moji rodinu modlili. Nemáte ponětí, jaké to je, když se za vás tolik lidí modlí. Jestli jste věřící....

FRAGMENT-K: Áno.
Hm, hm.

NAVRÁTIL: Tož to možná pochopíte. Já jsem se tak cítil... já jsem se možná nikdy, ani když jsem byl potom na svobodě, necítil tak svobodně a tak dobře. Já jsem se přímo vznášel.

Akorát o manželku jsem měl starost. Věděl jsem sice, že si poradí, máme totiž ještě hospodářství, dvě krávy, ale neměl jsem od ní žádné správy.

FRAGMENT-K: Takže po roku vás pustili. Čo bolo ďalej?

NAVRÁTIL: Měl jsem tu petici pořád na mysli a zdálo se mi, že doba jaksi nastala. To byla zima roku 1987. Jenže sotva jsem nastoupil do práce /pracuji jako hradlař na dráze - zastávka Postoupky/, přepadl mě jednou večer jeden cikán a říkal: Já tě musím zabít, i když bych za to měl dostat patnáct roků. Zpočátku jsem se mu ubránil, jenže víte, člověk, který má svědomí, je v nevýhodě. Měl jsem strach, abych mu neublížil, a když jsem ho pustil, přepadl mě znovu, pěstí mě udeřil tak, že jsem téměř stratil vědomí. On mě potom mlátil a kopal a já už se vůbec nemohl bránit. Rozbil mi hlavu, a lícni kost, ležel jsem měsíc v nemocnici.

No a jak jsem se vrátil ze špitálu, uvědomil jsem si, že doba je pokročilá a přemýšlel jsem, jak začít. Přišel mi do rukou dopis kardinála Tomáška z roku 1986 adresovaný ministerstvu kultury, ve kterém si stěžuje na to, že nedostává odpovědi na své stížnosti na omezování církevních práv. Ten dopis mohl být jakýmsi úvodem pro mou petici.

Radil jsem se o tom s kardinálem Tomáškem, protože vždycky, cokoliv jsem podnikl, konzultoval jsem napřed s ním a získal jeho souhlas.

FRAGMENT-K: Podľa čoho ste usúdili, že doba je pokročilá?

NAVRÁTIL: Bylo cítit, že společnost se dává do pohybu, všude se o tom přinejmenším mluvilo, přestavba a s tím související změna většiny právních předpisů. No ale důležitější jsou ty biskupské stolce. Pokud vůbec jsou obsazeny, tak takovými, kteří už jsou téměř na umřítí. Ostatně, náš otec kardinál Tomášek už má taky téměř devadesát. On je sice čilý, hlas má jako zvon, pohotovej a bystrý v úsudku jako pětadesátník, ale člověk nikdy neví. No tak jsem si

říkal, kdybychom ho pozbyli, museli bychom to sice dělat všechno taky, ale měli bychom to daleko těžší. Cosi mi prostě říkalo: na co čekáš? Začni!

A měl jsem ještě jeden důvod, takovej osobní. Věděl jsem sice, že většina souhlasí s tím, co je v té petici napsáno, jenže souhlasit a souhlasit je rozdíl. Souhlasit verbálně, je jedna věc, a souhlasit tak hluboce, že se do toho pustím - takové lidi jsem nějak nenacházel. Věděl jsem tedy, že to hlavní bude spočívat na mně.

A věděl jsem, že já mám nejvíc času v zimě. Proto jsem si říkal, že v prosinci musím začít, abych to mohl téhnout přes zimu do března. Potom nastanou jarní práce na poli a jinačí věci. Je to vlastně důvod obecný. Platí pro všechny lidi žijící na vesnici. V zimě je toho času víc.

A tak jsem měl na podzim 87 připraven text petice, do které jsem zařadil i body z kardinálova dopisu. Blížila se adventní neděle, kdy mělo být zahájeno desetiletí duchovní obnovy. Chtěl jsem, aby se obě iniciativy vzájemně doplňovaly a šel jsem do Prahy, aby mi pomohli s konečnou úpravou textu.

Jenže jsem nepochodil. Říkali, že na petici není vhodná doba a že to může tu plánovanou výzvu k duchovní obnově ohrožit.

Já jsem namítal, že podle mne petice právě onu obnovu podporuje. Protože jak může církev vyzývat k něčemu, když sama téměř neexistuje? Z hlediska veřejného je to troska, nemá to ani biskupy, nemá to nic.

FRAGMENT-K: Asi mali dojem, že je tá vaša petícia riskantná a že sa nepodarí.

NAVRÁTIL: Možná byly aj nějaké jiné důvody, ale já se o nich nechci zmiňovat. Oni to nakonec podrobili kritice: sešla se dvacetičlenná komise a výsledek byl uveřejněn v Informacích o církvi. Název to mělo 'Nadúroda peticí' nebo tak nějak. Jinak mě dost chválili, prý jsem aktivní a tak dále, ale s tou peticí nebyli spokojeni.

Možná i proto, že neměla punc - (chápete? On o tom píše například dr. Mádr, četli jste ho? Tak já vám ho půjčím. Píše o tom, že kolikrát, i ve Starém zákoně, zásadní věc často neudělali vzdělanci a prominentní lidé v náboženském životě, ale kolikrát povstal z lidu nějaký obyčejný člověk a něco začal.

Já jsem zdůrazňoval, že právě teď je čas, kdy je potřeba něco zásadního udělat, protože když už, tož už! No, ale oni to neuznali. Tož já jsem si povídal: No, nevádí.

Ale abyste rozuměli. Jména neuvádějte. Já nechci ty lidi kritizovat, já chci s nima spolupracovat. Byli nějaké neshody, ale to neznamena, že budou i příště. Už je to za námi. Prosím vás, abyste se vystríhali něčeho, co by mohlo mít negativní dopad na naši spolupráci. A kromě toho. Pan dr. Benda se mi nedávno veřejně omluvil!

FRAGMENT-K: Takže vy ste tú petíciu predsa len napísali celkom sám?

NAVRÁTIL: Ale kdepak. Člověk přece nikdy nemůže říct, že něco je jeho vlastní dílo. Cokoliv člověk dělá, dokonce i když přemýšlí, navazuje nějakým způsobem na něco, co už tu je, na myšlenky lidí, kteří žili před ním anebo se kterými mluvil a radil se. A já jsem do té petice zahrnul přece i body z dopisu kardinála Tomáška, kdyby už nic jiného.

A kromě toho, chtěl jsem mít jistotu a šel jsem za Danou Němcovou. Víte, já mám základní vzdělání. On se sice člověk časem ostrílí, když dost píše, i po té stránce pravopisné. Ale přesto mívám takový tísnivý pocit, že jsem jenom amatér - to by možná ani tak nevádílo, že jsem amatér, ale nechci, abych byl považován za diletanta. Tak jsem poprosil Danu, aby mě ten text opravila, a třeba ať popřemýšlí i nad změnami jednotlivých bodů. I když, pokud půjde o zásadní změny v textu, chtěl jsem o tom dopředu vědět. Já jsem po tolika letech práce přece jenom trval na tom, co jsem udělal.

FRAGMENT-K: Přišlo k nějakým zmenám?

NAVRÁTIL: Vznikly dvě verze. Ta Danina byla rozšířena například o požadavek možnosti náhradní vojenské služby pro věřící, kterým víra nebo svědomí nedovoluje sloužit v armádě. Za takovou možnost já samozřejmě jsem také, ale podle mne nepatří do oblasti vztahu církve a státu v tom smyslu, jak jsme se ho pokoušeli v té petici formulovat. Ale jinak byly odchylky minimální. Dal jsem obě verze schválit kardinálu Tomáškovi. Tu mou schválil kardinál Tomášek a já jsem ji udělal v několika tisících kusů a připsal ještě výzvu věřícím, text o dvou stránkách.

FRAGMENT-K: Prepánajána, ako ste to rozmnožili?

NAVRÁTIL: Mám doma primitivní náhražku cyklostylu. Když mi ho při poslední domovní prohlídce sebrali, říkal jsem jim, že na tom rozmnožuji svoje texty a že to není nic ilegálního, že na to mám jako občan právo. Však mi ho také před pár dny vrátili.

FRAGMENT-K: Kardinál vám dal svoj list k petícii v ten deň, keď vám ju schvaľoval?

NAVRÁTIL: Ne. On to tehdy nestihl, protože mu přišli, myslím z anglického velvyslanectví. Předal mi ho potom 4. ledna. On totiž byl o Vánocích vážně nemocnej, nachladil se, myslím, při mši v chrámě sv. Víta.

FRAGMENT-K: Ako ste vlastne začali so zbieraním podpisov? Len tak, zo dna na deň?

NAVRÁTIL: Začátkem prosince jsem podal oznámení na generální prokuraturu, zaslal jsem tam tu šestistránkovou petici i s výzvou věřícím. Poslal jsem to svatému otci do Říma, Colasunnovi, který vede jednání s naší vládou, dále Jakešovi, prezidentovi, předs. fed. vlády Štrougalovi a jiným

institucím. Ke konci prosince jsem šel na okresní prokuraturu, oznámil jsem jim, že zahajují podpisovou akci a předal jsem i petici s přílohami proti potvrzení o převzetí. Žádnou odpověď jsem odnikud nedostal a říkal jsem si, že mlčení je také odpověď. I když, přísně vzato, já vlastně žádný dotaz neposílal. To bylo oznámení, jenom s dodatkem, že pokud mají připomínky, ať je zašlou na uvedenou adresu.

FRAGMENT-K: Mali ste predstavu, koľko podpisov sa nazbiera?

NAVRÁTIL: Já odhadoval, že asi sto tisíc, ale všichni mě měli za fantastu. V podstatně větší množství podpisů jsem doufal jen při ideálních podmínkách a při maximálním zapojení věřících ze Slovenska. To se i stalo. Půl miliónu, to mě ani ve snu nenapadlo. Já o Slovensku nic nevěděl.

FRAGMENT-K: Čo podľa vás spôsobilo, že sa petícia stratila s takým ohlasom?

NAVRÁTIL: Tři věci. Za první to, že kardinál Tomášek dal dopis takového znění. Lepší snad už ani dát nemohl. Za druhé, zahraniční sdělovací prostředky - lidé se totiž o petici dověděli, i když její text neměli po ruce a posílali podpisy. Za třetí to, jak jste vy, Slováci aktivně a hned ze začátku podpořili petici tou velkou masou podpisů. Jestli mě budete citovat, tak řekněte, že velice děkuji Slováckům, že se tak brzo a v takovém množství připojili. To rozhodlo. Nevím, jak jste to měli organizováno, ale udělali jste to podstatně lépe, než my.

FRAGMENT-K: U nás sa to podpisovalo priamo v kostoloch.

NAVRÁTIL: Tak tady to nešlo. Tam, kde byli zaujatí kněží, ti to trhali, vytrhávali lidem z rukou a vyháněli je z kostela.

FRAGMENT-K: Pán Navrátil, prišli sme za vami, aby sme spoznali človeka, ktorý spustil lavínu nevídaných rozmerov. Hoci ste ráтали len so sto tisícmi podpismi, aj tak je to rádovo tak vysoké číslo, že naháňa husiu kožu pri predstave, že za nimi stojí ako hybný impulz jeden človek. K takému činu je treba okrem odvahy ešte čosi iné. Vedomie, že to, čo robíte, je správne a nutné. Chceli by sme vedieť, z čoho pramení to vedomie.

NAVRÁTIL: No, ríkajú o mňa, že jsem umíněný člověk. Ale to není pravda. Nechci se vynášet, já jsem přece jenom nástroj. Vždycky, cokoliv jsem dělal, prosil jsem Ducha svatého, ať jedním účelně a ke prospěchu církve, jestli narážíte na tohle.

FRAGMENT-K: Nenarážame. Chceli by sme vedieť čosi o vašej minulosti, o vašich rodičoch.

NAVRÁTIL: Moji rodiče byli obyčejní lidé. Otec byl maloroľník a matka pracovala s ním. Měli tři děti, z nich já byl nejstarší. Vyučil jsem se stolářem a pracoval jsem po válce ve stolařském družstvu. Ale já byl vždycky aktivní ve všem možném. Do r.1948 jsem byl jednatelem za stranu lidovou, založil jsem Orla, byl jsem v něm cvičitelem. Ale dělal jsem i ochotnické divadlo, režiséra. Hráli jsme hru "Stréček Křoupal poslancem" a vesnický soud nás chtěl odsoudit za diverzi. No a v padesátých letech jsem byl jedno volební období členem NV, ale protože jsem se svojí aktivitou pro spravedlnost "neosvědčil" v následujícím volebním období jsem již nebyl přijat za kandidáta. Říkali: "To jsme si nasadili veš do kožichu." A to bylo ještě ve 46-ém, ministr národní obrany Čepička chodil po vesnicích a řekl. Já jsem se dotázal, jaký je vztah mezi komunizmem a církví a Čepička vyzval občany, aby mě lynčovali, ale oni nerozuměli tomu slovu a tak z toho sešlo.

FRAGMENT-K: Čosi na tom možno preda len je, že ste "umíněný", v tom dobrom slova zmysle. Odkiaľ myslíte, že to pochádza, kde sú zdroje vašej istoty, že máte pravdu?

NAVRÁTIL: Já vám nerozumím.

FRAGMENT-K: Mohli by ste nám povedať, čo vás viedlo k tomu, čo robíte? Aký máte motív?

NAVRÁTIL: Víte, já mám devět dětí. Nemůže mi být lhostejné, v jakém světě žijí. Starost o rodinu a starost o veřejné záležitosti, to jsou spojené nádoby. Člověk někdy neví, kde se angažovat více. Řídil jsem se zásadou křesťana: Modli se a pracuj! Vždycky jsem prosil Ducha Svatého, abych konal moudře. Bez toho božího by z toho nic nebylo a bez toho úsilí, bez obětavosti těch lidí, kteří pomáhali, by taky nic nebylo. Tolik obětavých lidí jsme viděli - musím zdůraznit ti měli na tom hlavní podíl!

FRAGMENT-K: Takže podstatným motivem je zodpovědnost voči budoucím generacím. Cítíte nějaké kořeny, nějaký vztah k minulým generacím?

NAVRÁTIL: Jistě. Víte, rod Navrátilů žije v Lutopevnách na jednom místě už přes tři sta let a Navrátilové až po mého dědu byli rychtáři. Měli jsme dědičnou rychtu. Ta zodpovědnost za ty minulé generace tady je, na tom snad něco může být.

FRAGMENT-K: Ďakujeme. To sme chceli vedieť. Ešte poslednú otázku. Počas nášho rozhovoru vás prišlo navštíviť niekoľko ľudí, prišli a o chvíľu odišli a ak to takto ide aj inokedy, veľa pokoja nemáte. Pritom sme videli vašu úctyhodnú knižnicu a vieme, že máte hospodárstvo a okrem toho pracujete na smeny ako železničiar. Žijete tri životy?

NAVRÁTIL: Moje knihovna má tri tisíce svazků. Zabývám se studiem práva, psychologie a psychiatrie - napsal jsem práci o zneužívání psychiatrie u nás, ale mám hodně knih z oblasti filozofie, teologie a zemědělství. Studium práva je nezbytné. Mám potom velikou výhodu, že úřední orgány mě nemůžou poučovat. Naopak, někdy poučuji já je.

FRAGMENT-K: Pán Navrátil, když spíte?

NAVRÁTIL: Spát se snažím tak, abych se nemusel spovídat z porušení pátého přikázání - nezabiješ. Je pravda, že někdy mám nečisté svědomí.

FRAGMENT-K: Ďakujeme za rozhovor.

NAVRÁTIL: Není zač. Ale já bych k vám měl jednu prosbu.

FRAGMENT-K: Samozřejmě. O čo ide?

NAVRÁTIL: Dostal jsem před několika dny rozhodnutí soudu v Kroměříži z 18.4.1988, že mě budou zase vyšetřovat psychiatři, protože okresní prokurátor podal návrh na přeměnu mého ambulantního léčení na ústavní ve smyslu § 351a tr.ř. "... neboť obv. Augustin Navrátil prakticky v trestné činnosti dále pokračuje, z čehož lze vyvodit, že se jeho zdravotní stav opětovně zhoršil." Víte, bylo za mnou poslední dobou asi pět zahraničních novinářů a já jim pokaždé zapomněl říct, že bych byl rád, kdyby mne vyšetřil nějaký západní psychiatr. Mohli byste tuto moji žádost zveřejnit?

FRAGMENT-K: Pokúsime sa, aj keď sme len zo Slovenska. Želáme vám dobrého zdravia a dovidenia.

KVADLEČKY

BLÁZNIVINY

/besednica/

Dnes bol tvrdý deň.

Dnes, ako nás učil pán profesor Stanislav, sú v tom

praslovanskom slove nejaké zabudnuté jery, koreň d-n, a konečné s je tuším ukazovacie zámeno tento: tento deň. V tento deň som sa kedysi oženil, prišiel revízor električky

a mesačník Slovenské pohľady, zomrel starý otec Ján, s frajerkou č. 4 som sa výdatne pohováral o počasí a pobozkal jej vlaho-

slavenú, ó, šušuru /pravdaže len v tejto besednici/, lietadlom smrteľne havaroval generál Štefánik, včely sú zlostné - dobodali ma malými oštep-

mi a šípmi ako sv. Šebastiána blahoslaveného, syn dostal v škole pätku, dcéra odvrávala učiteľke Rúth, napísala mi stará pani učiteľka, atakďalej. Následky dňa sčítané.

Napísala pani učiteľka Bahnová báseň k mojím päťdesiatinám, ktorú tu neuverejním, a vraj "práve som bola ponorená do medu spomienok nad konfirmačnou fotografiou z 29. mája 1924 v Modre, kde nás vyučoval a konfirmoval Váš pán otec".

Dal som si pohár vína a hovorím ako topiaca sa myš spadnuvšia do suda s vínom: Mačička, zachráň ma! - Ale potom mi ujdeš. - Neujdem, mačička, sľubujem. Ušla tá myš a z dierky bezpečnej odvetí na výčitky: Keď som opitá, neviem, čo hovorím.

Ukáže pitva, ale tá moja pečeň asi ako Prométeova, veď kradnem bohom oheň z pivnice. Masový vrah Alexander Veľký bol celkom malý, asi 150 cm, päť piadí ako masový vrah Napoleon Bonaparte. Pred dávnymi rokmi som zosadol z koňa /dnes už len ťupot oslích klávesníc kopýtok na písacom stroji/, ale tá túžba: celú noc jazdiť na Bukefalovi dlhonohom, hriva nemusí byť vždy čierne. Som po praslici nosatý Kelt zhrdzavený šedivejúci a plno ostrých vrások v tvári - asi od smiechu, ale guľatejší sused Oskár je Avar

po meči. Poď na pohárik. Štrnganie zbraní.

A biela myš si spieva sci-fi: Kto za pravdu horí v svätej obeti, kto za ľudstva práva život posväťí, kto nad krivdou biednych slzu vyroní, tomu moja pieseň slávou zazvoní. - Mohutný hymnicko-patetický nápev, nijaké hopsasa. Pôvodcom textu je luteránsky biskup Kuzmány /1806-1866/ z Brezna, ktorý, mimochodom, ako jeden z prvých v tom čase priaznivo pochopil Máchovu báseň Máj. Ešte po vojne sme pieseň spievali v škole pri každej slávnostnej príležitosti, potom ju vymenili za čosi iné a Kuzmányho slová bolo nariadené zabudnúť. Čože tam už po jednej piesni. Ale ako pozoruhodne sa z celého nášho života vytratil jej obsah, integrujúci mravný fenomén! Zvyšní Slováci ako národ si v poslednom čase ponorili charakter do masného gulášového hrnca. - Kto si stojí v slove, čo priam zhrkne svet, komu nad statočnosť venca v nebi niet, koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávou zazvoní...

Pán Kadlečík, krvný tlak máte 140 na 90. Po Kristu alebo pred?, pýtam sa. Bláznivá otázka, pretože už dávno sa u nás správne hovorí: pred alebo po našom letopočte. A slovo letopočet je ešte aj bohemizmus.

"Epické dianie v nej sa utvára priebežne, ako výsledok operatívneho reagovania na spontánne utvorené významové konfigurácie a konfigurácie a situácie postáv - to spôsobuje vysokú štrukturálnu členitosť sujetov a aj ich značnú povrchovú segmentovanosť. Takáto autorská operatívnosť vytvára zároveň dojem ľahkosti..." Toľko Milan Šútovec v Slovenských pohľadoch /č.3, 1988, s.126/. Ja starý Slovák nechápem načo som sa učil vlastnú reč ešte aj na vysokej škole.

A príde žena, spýta sa, čo píšem. Útržky z jalovice. Veď papier znesie všetko, no vypálená hlina trvá a trvá v tabuľkách klinového písma chaldejského: Miláčik, čo ležal pri mojom srdci, zraštený so mnou, jazyky spletené, spravil to päťdesiat ráz... Najlepšie podmienky pre písanie sú, keď nemáš

nijaké podmienky pre písanie. Len keby človek vedel. ..ako pravdu zaznamenávať pravdivo /Ralph Waldo Emerson/. Ultrafialový ametyst. Heisenbergerov princíp neurčitosti.

Štyri tohtoročné čísla Slovenských pohľadov sú zdravo inovované a ešte neurčité, robené s vnútorným zanietením /zápal appendixu/. Nastúpila od Nového roku mladšia generácia než impotenti. Veľmi vzdelaná, ako vieme... Skúmajú realitu viac ako seba; pašeráci v narážkach a sondách, pokiaľ je povolená smelosť. Kedy nám zákonne povolia charakter? Štátny súhlas na česť.

A myš si spieva sci-fi. Ak Boh jestvuje, načo v Neho veriť? Keď som opitý, neviem, čo hovorím. Tá ceckatá Keltka, čo ma kojila! pár rokov pred Kristovým narodením, Keď Alexander Macedónsky spíť umiera v meste Babylon pri rieke Eufrat, vraj ho potom ponorili do medu perzskí včelári.

Hudba je jav sviatočný, povznášajúca chvíľa.

Som veľmi nešťastný, lebo som slobodný, slobodu som si udelil sám. Cestuješ autobusom do Levíc, celú cestu tam čosi ryčí, z rozhlasu zavýja, kvičí ktosi. Potom mestský rozhlas, o kúsok ďalej tranzistor, magneto-fón od svitu do mrku - a kvílenie, buchot, škrečanie, rinčanie zbraní proti úzkosti a strachu. Boja sa ľudia ticha? Boja sa samoty? A ešte k tomu axiologický zmätok, nivelizácia: niet hodnoty, niet rozlišovania. Stratil sa sviatok. Niet nedelí, nič sa nedelí, násobiť nemá

kto.

Som bez peňazí, bez prostriedkov, bez nádeje. Som najnešťastnejší človek na svete /Bože, to je pých - pozn. I.K./. Ešte pred rokom, pred šiestimi mesiacmi som si namýšľal, že som umelec. Už si to nena-mýšľam, naozaj som umelec. Striasol som zo seba všetko, čo je literatúra /Henry Miller/.

Prichádza práve žena z práce a pýta sa, čo píšem.

Útržky z jalovice.

4. mája 1988

I V A N K A D L E Č Í K

R A P S Ó D I E A M I N I A T Ú R Y

I N D E X /1988/

K n i ž n á e d í c i a
F R A G M E N T - K

I V A N K A D L E Č Í K

O S E M

v y j d e n a j e s e ň 1988

MAREK BOHÚŇ

ARISTOKRATI

Gróf János Eszterházy sa narodil 14.3.1901 ve Veľkom Záluží pri Nitre, kde jeho rodina mala veľkostatok. Boli to príslušníci sedmohradskej vetvy Esterházyovcov, šľachtici.

Gróf János absolvoval gymnázium a obchodnú akadémiu a neskôr hospodáril na rodinnom veľkostatku. V roku 1931 sa stal predsedom Ligy maďarskej spolupatričnosti v ČSR. V roku 1932 sa stal predsedom Krajinskej kresťansko-socialistickej strany. V rokoch 1935-38 bol poslancom Národného zhromaždenia v Prahe. V rokoch 1938-39 bol poslancom slovenského autonómneho snemu. V období 1939-45 bol poslancom Slovenského snemu za maďarskú menšinu. V máji 1942 ako jediný v sneme hlasoval proti zákonu o deportáciách Židov. O tri roky, v máji 1945, vyšiel na Slovensku takzvaný Retribučný zákon, podľa ktorého každý, kto zastával za vojny vyššiu funkciu, bol postavený pred takzvaný ľudový resp. národný súd. Na základe tohto zákona bol zatknutý

aj Eszterházy a uväznený v Justičnom paláci v Bratislave. Ešte pred zatknutím ho priatelia nahovárali, aby emigroval - gróf, vedomý si svojej bezúhonnosti, odmietol.

Po vojne Rusi vedeli, že vstupujú v Európe na neznámu pôdu, preto z každej krajiny, kde vstúpili, brali ľudí, ktorí by im prípadne mohli slúžiť ako poradcovia. V Československu pracovalo vtedy takzvané OBZ /Oddelenie bezpečnostného spravodajstva/. Jeho veliteľom bol Bedřich Reicin. S jeho vedomím si NKVD vyberalo niektorých ľudí. /Reicin bol potom odsúdený a popravený v procese so Slánskym/. Zo Slovenska NKVD zobralo Dr. Martina Mičuru /po utvorení prvej republiky založil na Slovensku spolu so Šrobérom a Štefánkom Lidovú stranu, ktorá bola československej orientácie/. Mičura bol šéf Baťových závodov na Slovensku. Ďalej zobrali predsedu Slovenského snemu Dr. Martina Sokola spolu s ing. Mračnom - vedúcim oddelenia ministerstva zahraničných vecí. Týchto dvoch dočasne umiestnili v pivnici jedného bratislavského domu. Keď ing. Mračna začal protestovať a niečo povedal ruskému vojakovi, ktorý strážil, vojak zobral samopal a na mieste Mračnu zastrelil.

Zobrali Dr. Jána Spišiaka - vyslanca Slovenského štátu v Maďarsku. Ďalej bývalého ministra národnej obrany generála Čatloša a generála Turanca. Z Justičného paláca NKVD zobralo aj Jánosa Eszterházyho. Všetkých týchto zadržali v povestnej Ľubľanke v Moskve. Mičura v Ľubľanke zemrel. Eszterházyho v roku 1947 v neprítomnosti Národný súd v Bratislave odsúdil na smrť. Sokola, Spišiaka, Čatloša a Turanca Rusi vydali, aby mohli byť súdení v Bratislave. /Sokol dostal 3 roky, Spišiak bol prepustený na slobodu, Čatloš dostal 8 rokov, Turanec trest smrti, ktorý mu potom zamenili na doživotie./

Eszterházy bol aristokrat duchom i správaním. Vyžarovalo z neho niečo, čo každého hneď upútalo. Keď sa Rusi dozvedeli, že v Bratislave bol odsúdený na smrť, nevydali ho našej vláde, ale deportovali ho na Sibír. Bol umiestnený v pracovnom tábore - niekde na severe Ruska. Tu sa za-

čina druhá a posledná etapa jeho života, o ktorej mi rozprával jeden starý kňaz, ktorý sa s ním neskôr stretol.

Podmienky na severe Ruska - zima a hlad, Eszterházyho rýchlo vyčerpali. Schudol a tak zoslabol, že zanedlho už nebol schopný vykonávať ťažšiu prácu, Upratoval ubikácie, zametal. Raz odhadzoval v tábore pred barakom sneh, keď prechádzal okolo veliteľ tábora. Zrazu sa zastavil pri ňom a spýtal sa ho: "Kto ste vy?" Keď mu odpovedal, veliteľ chvíľu stál a potom sa ho spýtal: "Máte nejaké želanie?" Eszterházy povedal: "Rád by som napísal pohľadnicu rodine". Vtedy, po tejto pohľadnici sa jeho rodina prvýkrát dozvedela, že žije a kde je.

Za nejaký čas sa stala takáto príhoda. Raz večer, keď už trestanci ležali na pričiach, vstúpil do baraku ten istý veliteľ a povedal chladným hlasom: "Eszterházy!" Keď gróf predstúpil, povedal mu: "Pôjdete so mnou!" Spolubývajúci sa s ním už v duchu lúčili. Keď vyšli von, veliteľ ho vyviezol z tábora a tam mu povedal: "Viete, potom čo som vás stretol, rozprával som doma žene, aký naobyčajný človek tu v tábore žije. Dnes má moja žena narodeniny a prosila ma, či by ste nemohli dnešný večer stráviť s nami spolu." Eszterházy bol v ten večer u veliteľa tábora. Bol prekvapený chudobou, v akej títo ľudia žili. V tento slávnostný večer večerali ryby a zapíjali ich čajom.

Madzitým jeho rodina, len čo dostala pohľadnicu, začala pracovať na jeho záchrane. Eszterházy bol dávny priateľ pápeža Pia XII., ešte z čias, keď bol tento štátnym sekretárom. Preto cez Svätú stolicu začala diplomatická akcia, aby Eszterházy mohol prísť z Ruska domov. Rusi dovolili. Lenže keď prišlo povolenie, päťdesiatročný gróf bol už tak vysilený, že o nejakej dlhšej ceste nemohlo byť ani reči.

Začali ho teda vykrmovať. Každý deň dostal mlieko a väčší prídela jedla. Asi za dva mesiace vedenie tábora usúdilo, že môže cestovať. Keď po dlhom cestovaní dorazili do Kyjeva, znovu bol tak slabý, že ďalšie cestovanie by zname-

nalo istú smrť. A tak znovu prestávka a kŕmenie.

V roku 1949 dorazil do Československa. Tu ho naše orgány - znovu vyčerpaného do krajnosti - hneď zaistili a oznámili mu, že je odsúdený na smrť. Eszterházy požiadal o milosť. Rok čakal v leopoldovskej väznici na odpoveď. V roku 1950 mu zmenili trest smrti na doživotie - samozrejme o nejakom prepustení nebola ani reč. Eszterházy zostal vo väznici v Leopoldove.

V leopoldovskom väzení vládol vykonávať takisto len pomocné práce. Hoci vyzeral už iba ako tieň, vzbudzoval napokolo úctu. V tom čase ušiel z väznice jeden Cigán. Dali mu natierať strechu na kraji väznice. Zrazu zistil, že sa dá z nej zošuchnúť, a to ešte na slobodu. Dostal sa až do Prahy a tu, či už kúpil alebo ukradol, zohnal jednu novú flanelovú košeľu a poslal ju poštou do leopoldovskej väznice grófovi Eszterházymu. Cigána zakrátko chytili a keď sa prvý krát objavil na väzenskej vychádzke, už zďiaľky kričal na Eszterházyho: "Dostali ste tú košeľu? To som vám ja poslal!"

Gróf dostal nakoniec tuberkulózu. Starším väzňom s touto diagnózou nedávali žiadne lieky. Nechávali ich pomaly zomierať. Niektorým mladším dávali lepšiu stravu a denne pohár mlieka, ak to s touto pomocou prežili, mali šťastie. Jeho stav sa potom rapídne zhoršoval. Nakoniec ležal už na ošetrovni a tu sa stretol i so spomínaným kňazom. Na ošetrovni bolo ľahšie slúžiť omšu ako na celách. Vždy v noci, keď už ostatní pospali, sústredene sa zúčastňoval slávenia omše. Potom, keď ho preložili na inú izbu, odniesol si so sebou premenené malé chlebičky, aby v noci, sám, mohol prijímať Telo Pánovo.

Raz prišiel za týmto kňazom, vrátil mu sviatosť s tým, že na izbe sa tak hrubo rozpráva, že sa už neodváži mať ju pri sebe. Zomrel v roku 1957 vo väzení. Podľa Slovenského biografického slovníka II, zomrel v Ilave. Ja viem tak, že zomrel v Leopoldove, kde je aj na väzenskom cintoríne niekde pochovaný.

Ešte v 60-tych rokoch bola valdická väznica všeobecne známa pod názvom Kartouzy. Takto o nej hovorili väzni a dozorcovia ju nevolali "nápravno-výchovný ústav Valdice u Jičina", ako znie oficiálny názov.

Popri "absolútnej" väznici Ruzyně v Prahe, ktorá slúžila prevažne ako vyšetrovacia väznica pre politické "delikty", každý menoval Kartouzy a Leopoldov ako najprísnejšie väznice v republike. Podľa počtu zdarených útekov sa dá usudzovať, že valdická väznica bola "pevnejšia" ako leopoldovská, pretože z Valdíc neutekol nikto, zatiaľ čo z leopoldovskej väznice sa predsa len vydaril rad dokonale pripravených útekov.

Názov Kartouzy svedčí, že sa pôvodne jednalo o kartuziánsky kláštor. Na väznicu bol premenený za Rakúsko-Uhorska. Stopy po pôvodnom určení stavby sú zreteľne zachované a aj pre nezasväteného je hneď jasné, že sa jedná o starú cirkevne - kultúrnu pamiatku. Krásna baroková veža zďaleka láka človeka, aby si bližšie obzrel celý komplex. Až stráž pred hlavným vchodom a vysoká ohrada s rohovými strážnymi búdkami zvedavca zastavia. Napokon sa každému, kto pozná pomery u nás, vybaví aj zmysel veľkých priemyselných objektov, ktoré sú umiestnené v bezprostrednej blízkosti starej kláštornej stavby: pracoviská, v ktorých sa vykonáva nápravná výchova.

Jadro väznice tvorí kláštorná budova, ktorej dominuje chrám. Na vonkajšku kláštornej stavby zostali zachované všetky kríže. Nádvorie pred chrámovou budovou ešte aj dnes dýcha kláštornou atmosférou a tichom, pretože okrem ranných nástupov väzňov do práce a návratov z práce, sa po nádvorí pohybujú iba dozorcovia a títo, keď nie sú zoči voči väzňovi, nezvyknú kričať.

Chrám je zvnútra vybrakovaný, všetky umelecké diela, ktorých tam vraj bolo mnoho, boli rozkradnuté alebo zničené. Vnútrajšok chrámovej lode bol prebudovaný na pracovisko na výrobu bižutérie. Drevená konštrukcia delí chrám na tri podlažia a na každom sa pracuje v smenách. Veľká časť slávnej

českej bižutérie sa vyrába práve tu.

Postranné krídla pôvodného kláštora slúžia ako ubikácie pre väzňov. Bývalé dvojpodlažné kláštorné cely majú odstránenú deliacu prepážku, čím vznikli vysoké miestnosti. Zatiaľčo mnísi v dolnej časti svojej cely spali a modlili sa, v hornej, ktorá bola vybavená oknom, pracovali a celý priestor cely patril iba jednému. Dnes je v prebudovaných celách umiestnených 6 trojposchodových postelí, čiže pri plnom obsadení tam môže bývať 18 väzňov. Vstavaný je záchod, umývadlo a z klenby, z výšky asi 7 metrov visí lampa. V tomto objekte bolo ubytovaných približne 400 väzňov. Okrem tých miestností, v ktorých boli postele pre 18, bola jedna - zrejme bývalá jedáleň - pre 60 väzňov.

Väznicou vo väznici však boli takzvané samoty, alebo v úradnej nomenklatúre takzvané III. oddelenie. Nachádza sa naľavo od veľkej železnej brány. Má vlastné, dokonca zvýšené oploštenie. Na rozdiel od bývalého kláštora, na ktorom sa z vonkajška sotva dá poznať, že sa jedná o väznicu, budova samotiek ani nezasväteného neponechá v pochybnosti, akému účelu slúži. Každý kto ide okolo, inštinktívne pridá do kroku, aby bol čo najskôr z dosahu tohoto miesta, ktoré už svojím výzorom vzbudzuje hrôzu. Človek v tej chvíli silno vníma dva kontrasty: majestátnu vežu kláštorného kostola a niečo viac ako sto metrov ďalej tento sarkofág živých mŕtvol.

Budova samotiek má štyri podlažia: suterén, prízemie a dve poschodia. Cely v suteréne slúžia ako tzv. "korekcie". Cely pre korekcie sa rozmerove nelíšia od ciel v ostatných častiach budovy, sú však vybavené iba tvrdým lôžkom. Po dobu pykania trestu v korekcii /10-20 dní/ bol väzeň sám - do práce nechodil - normálnu stravu dostával iba každý tretí deň, medzitým dostal iba šálku mliekovej kávy a krajec chleba. So sebou si smel vziať iba jednu deku. V letnom období sa to dalo ako tak vydržať, ale za chladného počasia a v zime väzeň svoj pobyt v korekcii väčšinou prechodil a spal iba toľko, čo vládol postojáčky, alebo schúlený do kľbka, pretože normálne ležať sa mu nedalo pre chlad /procinciál

východných redemptoristov na Slovensku páter Krčka v Leopoldove dostal korekciu za to, že si pred Vianocami v cele medzi zuby nôtil vianočnú pieseň. V korekcii dostal zápal pľúc a na to aj zomrel/.

Akýmsi "prominentným" väzňom v korekcii bol pán biskup Vojtaššák. Prvýkrát išiel vo Valdiciach do korekcie v deň svojich 80-tich narodenín. Z leopoldovskej väznice poslali do Valdíc knižku, v ktorej sa písalo o biskupoch Vojtaššákovi, Buzalkovi a Gojdičovi. Niektoré vety o biskupovi Vojtaššákovi boli podčiarknuté nechťom. Vedenie väznice usúdilo, že to urobil Vojtaššák, v čase keď bol ešte v Leopoldove, a v deň jeho narodenín mu zato udelilo 14 dní korekcie. Druhýkrát bol poslaný do korekcie na Vianoce 1961. Bol na cele ešte s dvoma kňazmi. Keď pristúpili k štedrovečernému stolu, pán biskup poňahal jedlo. Nato vstúpil do cely bachár a za prevádzanie nečovených náboženských úkonov dostal tento už vyše osemdesiatročný biskup tiež 14 dní korekcie.

Prízemie a takisto prvé a druhé poschodie slúžilo na ubytovanie väzňov. Názov "samotky" pochádza z dávnej doby, z čias, keď každá cela slúžila na ubytovanie jedného väzňa. Šírka 2.5 metra a dĺžka 4.5 metra a výška 3 metre, to bol starosvetký štandard na ubytovanie jedného väzňa. Trestom bolo, že väzeň bol sám, ale v medziach svojich štyroch stien mohol žiť voľne. Smel písať, čítať a ak mal v niečom záľubu, mohol sa jej venovať.

V dobe socialistického humanizmu sa štandard zmenil. Do cely, pôvodne určenej pre jedného, sa museli vtesnať piati. Na samotkách cela cez deň slúžila ako pracovisko a to málo miesta, čo zostávalo, slúžilo na ukladanie debien s materiálom, ktorý sa práve spracovával, či už to boli rôzne druhy zatváracích špendlíkov, alebo sklíčka na výrobu náhrdelníkov, očka na vlekovanie do prsteňov a podobne.

Na začiatku 60-tych rokov bolo na samotkách ubytovaných asi 300 väzňov, dve tretiny z toho kňazov, medzi nimi piati biskupi: Vojtaššák, Zela, Hlad, Hopko a Korec.

/Takzvaní politickí vězni boli před rokem 1960 věznení vo viacerých věznicích: v Jáchymově, v Leopoldově, na Mírově, na Boroch, vo Valdiciích. Po roku 1960, po amnestii, prepustili mnohých na slobodu a skoro všetkých politických pre-miestnili potom do Valdíc./

Otec Vojtaššák - vtedy už 80 ročný stavec - hoci voči nemu postupovali veľmi prísne, bol aspoň oslobodený od práce. Ostatní museli plniť normu. Najvitálnejší bol otec Hopko ktorý nevynechal príležitosť, aby pomohol klesajúcemu na duchu.

Pán biskup Vojtaššák bol uznávanou autoritou medzi všetkými dokonca i medzi inovercami. Bol tam väzeň židovského pôvodu, menoval sa Fixler. Vynikal tým, že odmietal robiť poriadok na svojej cely. Keď však bolo týždenné veľké upratovanie, priamo sa natískal, že vydrhne dlážku u otca Vojtaššáka. Otec Hlad chodil s protézou, pretože pri havárii s motorkou utrpel také zranenie, že mu museli nohu amputovať. Tiež bol studnicou optimizmu. Otec Zela bol zjav, ktorý akoby zostúpil z nejakého starého obrazu. Prirodzená dôstojnosť, skromnosť v nárokoch i prejave. Hoci bol už starý, normu mal predpísanú bez úľavy. Spoluväzňom ostal v pamäti živý obraz ako otec Zela vychádza večer zo svojej cely, s krabičkou v ruke, aby odviezol výsledky svojej práce. Práca sa odovzdávala na prízemí, kde sa materiál vážil a výsledky sa menovite zaznamenávali. Tak ako otec Zela vyšiel zo svojej cely s takmer práznymi rukami, kým prišiel pred váhu, mal toľko materiálu, že sa mu sypal z krabičky. Cestou mu totiž kdekto priložil zo svojho a to napriek tomu, že biskup nechcel, že mu to vraj aj tak neveria, že to sám urobil. V letných mesiacoch 1962 bolo na samotkách veľké vzrušenie: otcem Vojtaššákovi, Zelovi a Hladovi prišlo pozvanie od Sv. Otca na účasť na II. vatikánsky koncil. Krásnou tlačou vyhotovené pozvánky, so žiarivými farbami hýriacimi emblémom Svätej Stolice, kolovali z cely do cely a boli zdrojom nadšenia. Veliteľstvo väznice z nepochopiteľných dôvodov dalo tieto pozvánky do rúk pánov biskupov.

S pozvánkami na koncil bola však spojená aj smutná okolnosť. Otec Hopko pozvánku nedostal. Zadržali ju na veliteľstve, alebo z Ríma nič neprišlo? Nech už bolo akokoľvek, otca Hopku sa to tak dotklo, že z toho vážne ochorel. Vysvetľoval si to tak, že "v Ríme ho neuznávajú". Darom mu spolubratia vysvetľovali, že to nič neznamená, šok tu bol a hľodal.

V roku 1962 boli na samotkách ešte nemeckí generáli, sionistickí aktivisti zo Žiliny. Bol tu celý rad väzňov odsúdených národným súdom, medzi nimi Šaňo Mach, Tido J. Gašpar, Matej Hutka, bol tu český kňaz Lobkovic z Křimic, bol tu Jozef Vicen, ktorého československé kontrarozviedka v roku 1957 uniesla z Viedne. Prevažnú väčšinu väzňov tvorili však kňazi, slovenskí i českí; najviac bolo katolíckych, ale boli i evanjelickí a.v., českobratskí a starokatolícki.

Mnohí väzni boli po čase premiestnení zo samotiek na brusiareň. Medzi približne 150 brusičmi pracovalo v 60-tich rokoch asi 30 kňazov a spomedzi nich jeden biskup - otec Korec, ktorého sem tiež premiestnili. Práca v brusiarňi mala niektoré výhody, Brusiareň bola veľkým chrámom, v ktorom sa slúžili sväté omše a vysluhovali sa sviatosti. Pri brúsoch - z titulu zaúčania sa novým chmatom pri brúsení - sa odbavovali sväté spovede: v monotónnom šume motorov, ktoré poháňali brúsy, bola zvuková clona, ktorá spovedajúceho lepšie zastierala ako spovedelnica v kostole.

Pri brúsoch sa slúžili sväté omše: na malé dohovorené znamenie všetko stíchlo, sústredene pracovalo a pri brúsení p. biskupa Korca sa uskutočňovala zázračná premena chleba a vína. V istú chvíľu - s bedničkou brúseného skla pod pazuchou - od brúsa k brúsu chodil väzeň, tváril sa napohľad, akoby hľadal vhodnú partiu brúseného skla, v skutočnosti však roznášal sväté prijímanie. Kúsky chleba, balené v malých papierikoch. Nepozorovane ich rozdával tým, o ktorých vedel, že im patria. Skryto, v tichom sú-

stredení si ich väzni sami vkladali do úst a zdanlivo svedco-
mite brúsiac sklo, odbavovali si príslušné modlitby.

Otec Korec, slúžil sväté omše pre laikov; kňazi medzi sebou
sa striedali a každý mal svoj okruh sústredene sa modliacich
spoluväzňov. Vedeli o tom dozorcovia? Niečo tušili! Lenže
- čo mohli pochopiť, keď im bola cudzia svätosť týchto úko-
nov. Termín "náboženské úkony" sa väčšinou vzťahoval iba na
prežehňevanie sa alebo na požehnávanie; to videli a snaži-
li sa to postihovať trestami. Pojem svätá omša im bol cu-
dzí a účasť na omši, hoci väzeň po celý čas mal v rukách
sklíčka a robil sa, že ich brúsi, by aj tak nepochopili.
Bez vonkajších znakov, bez ornátov, bez modlitebných kni-
žiek, bez misálov, bez zlatého kalicha a zdanlivo aj bez
kríža, akéže to bola omša?

To bolo nielen za hranicami pochopu príslušníkov, ale aj
niektorých spoluväzňov.

Kríž - ako sme už spomenuli - tu však bol, vysoko na kostol-
nej veži, Kto k nemu chcel vzhliadnuť, stačilo sa pootočiť,
a videl ho. Celá väznica bola oltárom.

O každej jednej postave vo väzení by sa dalo samos-
tatne rozprávať. Dr. Hanus, profesor morálky zo spišského
seminára. Vo väzení bol vyše 10 rokov. Prednášal vždy na
prechádzkach morálku tým, ktorí ešte nemali skončené štú-
diá. Jeden deň prednášal, druhý deň ich skúšal. Páter
Šolhan a páter Mastilák. Obidvaja boli zavretí od roku 1950
Páter Dieška, Zvěřina, Mádr, Bárta. Páter Dieška študoval
na Rusicu v Ríme. Na prechádzkach učil druhých po rusky.
S pátrom Litvom sedávali spolu na lavičke a čítali spolu
nahlas v ruštine Tolstého Vojnu a mier. Mádr, Zvěřina vydá-
vali akýsi samizdatový časopis - rozoberali v ňom vtedy ak-
tuálne problémy morálky, sterilizáciu a podobne.
Páter Bárta - františkán, či už pri brúse alebo na prechádz-
kach, vyučoval stále nedokončených bohoslovcov. Vypracoval
aj akési študijné osnovy. Ostro nabrúsenou ceruzou ich mal
napísané drobným písmom na cigaretovom papieri. Poďarilo
sa mu ich aj vyniesť z väznice. Kapucín páter Vícha, vzde-

laný, jemný človek. Český jezuita páter Zgardik. Od častých zápalov pľúc mal úplne vysilené srdce. Kedysi statný muž - vyzeral vo väzení ako zvädnutá kvetinka. Zdravotne bol už na tom tak zle, že ho prepustili z väzenia na jeden rok. Bol vo svojom rodisku, ale lekár, ktorý ho mal na starosti, po čase usúdil, že jeho zdravotný stav je znovu dobrý a môže sa vrátiť do väznice. Za štyri mesiace vo väzení zomrel.

Bývalý provinciál jezuitov na Slovensku páter Mikuš bol zavretý ako sedemdesiatjedenročný a vo väzení strávil osem a pol roka. Páter Stejszkal, ako osemdesiatdvaročný bol zavretý za to, že niekoho vyspovedal bez povolenia. Dostal dva roky. Prof. Šmálik, spišský kňaz, historik, počas desiatich rokov vo väzení vypracovával si v duchu svoj pohľad na dejiny cirkvi. A takto by sme mohli ďalej pokračovať.

Na záver by som chcel spomenúť ešte jednu veľkú postavu Valdíc - kostolníka z Detvy, pôvodom od Piešťan. Bol asi najčastejší návštevník v korekcii, pretože cez nedeľu a sviatky nebol ochotný vykonávať žiadnu prácu. Vždy, keď niektorý dozorca poňho prišiel, aby ho donútil pracovať, už sa hlásil s dekou pod pazuchou, že ide do korekcie dobrovoľne.

Kto dokáže ohodnotiť vernosť a krásu tohto jednoduchého človeka?

Každý z týchto ľudí vo väzení prešiel svojou chvíľou úzkosti. Každý z nich musel prijať, že na dlhé roky odchádza do prostredia šedivosti, hrubosti a zúfalstva, prípadne, že sa odtiaľ možno vôbec nevráti. Do prostredia, kde neexistuje krása.

A čo to boli za ľudia, ktorí nielenže nezúfali, nielenže vydržali a priniesli obeť, ktorá sa dnes nedá ešte ani zhodnotiť, ale dokázali tam, že ich život, že ich každodenné všechné činy vyžarovali neobyčajnú a zároveň prostú noblesu! Postupne odchádzajú z tohto sveta, ale ešte dlho, dlho sa budeme musieť vracieť ku nim ako k prameňom vo všetkom. Nič z toho, čo dnes prežívame, nemožno bez nich pochopiť.

N i e k t o r é k n i ž n é t i t u l y
e d í c i e

R O Z M L U V Y

Zdeněk Kalista TVÁŘ BAROKA
Rio Preisner ČESKÁ EXISTENCE
Václav Havel ZTÍŽENÉ MOŽNOSTI
Bohuslav Reynek BÁSNICKÉ DÍLO
Ivan Diviš ŽALMY

Jindřich Chalupecký JAKUB DEML

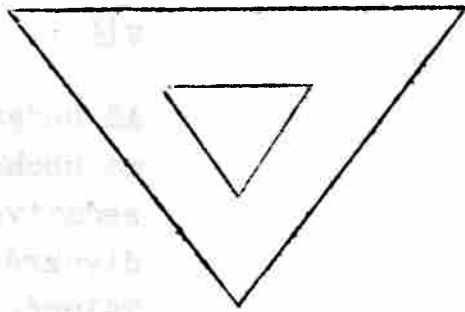
Milan Šimečka OBNOVENÍ POŘÁDKU

Ladislav Jehlička
PLÁČ KORUNY SVATOVÁCLAVSKÉ

Václav Havel
O LIDSKOU IDENTITU

R O Z M L U V Y
18 Church Hill, Purley,
Surrey CR2 3QN, ENGLAND

MILAN

OFENSKO

+ + +

Jak děravé kaštany
padají slova k nohám

Ne že v světle bleděmodrých dní
zatmí se někdy bolest
a dna propastí obrostou
zvědavými pohledy
nýbrž v nekonečném tichu nocí
neslyšně zaznívá úsvit

Čas od času přiletí vrány
a listí pobledne

POEZIE

Do vrchu
kdo valí kameny
stále tytéž
stále znovu
je proklatec

Kdo v marnivosti
našel
smysl
je nemocný

Snažit se vyslovit
cokoli
je marnivost

VÍŠ ... ?

Až budeme
má ubohá
sedmitvorná
divokrásná
Télumée
až budeme
ležet jen tak nazí
bez masa
bez očí Jemu napospas
tak už nikdy
nikdy ti nezalžu
že budeme věčně
spolu

NEVOLNOST

Až do krve
uzdu povolit!
Teprve potom
smí se
co smělo se i dřív
a možná ještě míň

PODZIM

Strom
Vysoký strom
Kmen a kořeny
Hlína
Listí
a pak už jen
nikde nikdo

NAPŮL BÁSEŇ...

Tužkám zkracují se knoty
vosk kape na parkety
tmou tmí se listopad

Noc špendlí mrtvou můru
strom listí shazuje

Čím víc je všeho
tím hloub chci vzhůru
Děšť padá z nebe
a tma a chlad

PRVNÍ JABLKA

Poezie sádra

Poezie nesmysl

Poezie řád

práce

šlechtí jen pohleďte

jak

padají první jablka

NA CHVÍLI

na kolenou
na konec ulice
na poodhrnutí půlnočních
sametů

na chvíli
stmívá se kdesi
už před polednem

s očima do cesty
je vidět mraky

je vidět nebe

na chvíli
je vidět oblohu
a pod ní tebe

BÁSNÍKOVI JOSEFU JAVOROVI

Kolik ještě času
než pozpátku dny se nařetězí
až k tomu prvnímu?

Tolik bolesti?

A prostoru? Kolik bude?
A bude vůbec něč
když není nikdy nic?
v ohýnkách řečí Slovo hasne

Snad na toho prý něco zbu
kdo ticho v dlaních nosil jasné
kdo do mlčení vyprosil svůj hlas

MILAN OHNISKO - JABLKA, KREV A KDOSI ČTVRTÝ

/básně podzimu 1987/

zbierka vyšla v ineditnej edícii na jar 1988 v Brne
s ilustráciami F.Pylníka

PREČO

ALLEN GINSBERG

/1926/

V roku 1985 vyšli vo vydavateľstve Harper and Row "Collected Poems 1947-1980", obsahujúce 837 strán Ginsbergovej poézie. Literárny kritik Jeffrey Hart z časopisu National Review v recenzii k tomuto vydaniu napísal: "Mám dojem, že Allen Ginsberg je ako básnik do istej miery podceňovaný, alebo ho neberieme vážne, čo je vlastne to isté. Ľudia sú presvedčení, že jeho osobu a dielo poznajú i keď toho veľa neprečítali alebo tomu nevenovali pozornosť. /.../ ...je to pozoruhodný básnik, autor niektorých najlepších básní našej doby."

Píšem poéziu, pretože rád spievam, keď som sám.

Píšem poéziu, pretože moja hlava je plná myšlienok, 10 000, aby som bol presný.

Píšem poéziu, bez príčiny, bez žiadneho "prečo".

Píšem poéziu, pretože je to najlepší spôsob povedať všetko, čo mi príde na um v priebehu štvrt hodiny alebo celého života.

/Výňatok z konferencie v Pekingu 21.X.1984/

TO
IS
EST
M
U

RAY BRADBURY

/1920/

Dnes už klasik sci-fi, autor románov "Martanská kronika" a "451° Farenheita".

Prečo píšem? Pretože zbožňujem dinosaurov, múzeá, sci-fi sny, svetové výstavy, ktoré vidia do budúcnosti a Bucka Rogersa, ktorý ma vtiahol do tejto budúcnosti, keď som mal 9 rokov; a H.G.Wellsa a Julesa Verne, ktorí "stáli" pri mne po celý čas môjho hľadania. Píšem, pretože som sa zamiloval do čarodejníkov a mágov, do kúzelníkov; a preto, lebo Shakespeare vstúpil do môjho života a zahryzol sa do mňa svojimi veľkými zubami, otriasol mnou svojou poéziou, keď som mal 15 rokov; pretože Lou Chaney a Boris Karloff ma vyľakali a prinútili ma žiť vo virvare ich zlých snov; pretože som videl veci, ktoré sa ešte len prihodia.

Ako vidíte, je tisíc príčin, prečo píšem, väčšina z nich pochádza z detstva. Predovšetkým píšem preto, že som zalúbený do života a som rád, že žijem v tejto dobe. Musím mu to vrátiť, no nie?

MAX FRISCH

/1911/

Švajčiarsky spisovateľ, dramatik a esejista. Najznámejšie práce: Stiller /1954/ Homo Faber /1957/, Volajte ma Gantenbein /1964/ Modrofúz /1982/.

Najjednoduchšia je odpoveď Faulknerova: "aby som si zarobil." Je to otázka viacerých paralelných motivácií. Napríklad motivácia hry: ako dieťa, ktoré sa hrá v piesku, alebo s drôtom; dieťa, ktoré nájde drôt a má radosť z toho, že ho môže ohýbať. Inou motiváciou je "maľovanie čerta na stenu" - zariekanie toho, čomôže byť nepokojom, beznádejou, úzkosťou. Prehistorickí maliari maľovali na stenu zvieratá, ktorého sa báli. V literatúre je veľa samovrážd, ale autori si nesiahajú tak často na život. Predstava niečoho vám umožňuje neurobiť to.

Iná motivácia: realizácia túžby, ktorú nemožno preniesť do reality. Keď som bol malý, mal som fixnú predstavu, že keby sa mi podarilo predstaviť si dievčatko v mojom veku, tak by mi patrilo...

Iná motivácia: žijeme vo svete, ktorý plynie a túžime po jeho ustálenosti. Je to určite jedna z najťažších motivácií. Keď som na nejakom mieste, ktoré už nikdy neuvidím, opíšem ho. Píšuc fixujem niečo, čo som prežil, napríklad vyhlásenie vojny v roku 1939. Ďalšia motivácia: túžba a potreba komunikovať. A až na poslednom mieste motivácia zodpovednosti voči spoločnosti.

MILAN KUNDERA

/1929/

Československý prozaik, ktorý odišiel po okupácii ČSSR v r. 1968 do exilu. Žije v Paríži.
Najznámejšie práce: Žert, Život je jinde, Nesnesiteľná ľahkosť bytí, Kniha smíchu a zapomíní atď.

Asi je to len smiešna ilúzia, že človek je presvedčený o tom, že je schopný vysloviť to, čo pre ním ešte nikto nepovedal. Povedať to, čo ešte nikto ne-

povedal, znamená: protirečiť celému ľudstvu. Písanie je vlastne radosťou z provokovania svojich svojich nepriateľov, z odporovania, šťastím byť sám proti všetkým a dráždiť svojich priateľov. Žiaľ, kniha je dokončená a človek sa chce aj páčiť. To je nevyhnutné, ľudské. Ale ako sa môže páčiť ten, kto má radosť z toho vzdorovať všetkým? Je to obrovské protirečenie bez východiska, v ňom spočíva moje povolanie. Bez východiska? Jedno by sa predsa len našlo - z času na čas mám šancu byť zle pochopený.

SAMUEL BECKETT

/1906/

Narodil sa v Dubline, žil v Paríži, písal striedavo anglicky a francúzsky, jeho hry sa hrajú po celom svete a ČSSR sa stáva akousi krajinou z inej galaxie - Becketta jednoducho nemôžeme vidieť ani v jednom našom divadle.
/Čakanie na Godota, Posledná páska, Koniec hry.../

Prečo píšem? Na nič iné sa nehodím.

DOMINIK TATARKA

NAVRAŤAČKY

INDEX /1988/

MIRO KUSÝ

INŠTITUCIONÁLNA REVOLÚCIA PO DVADSIATICH ROKOCH

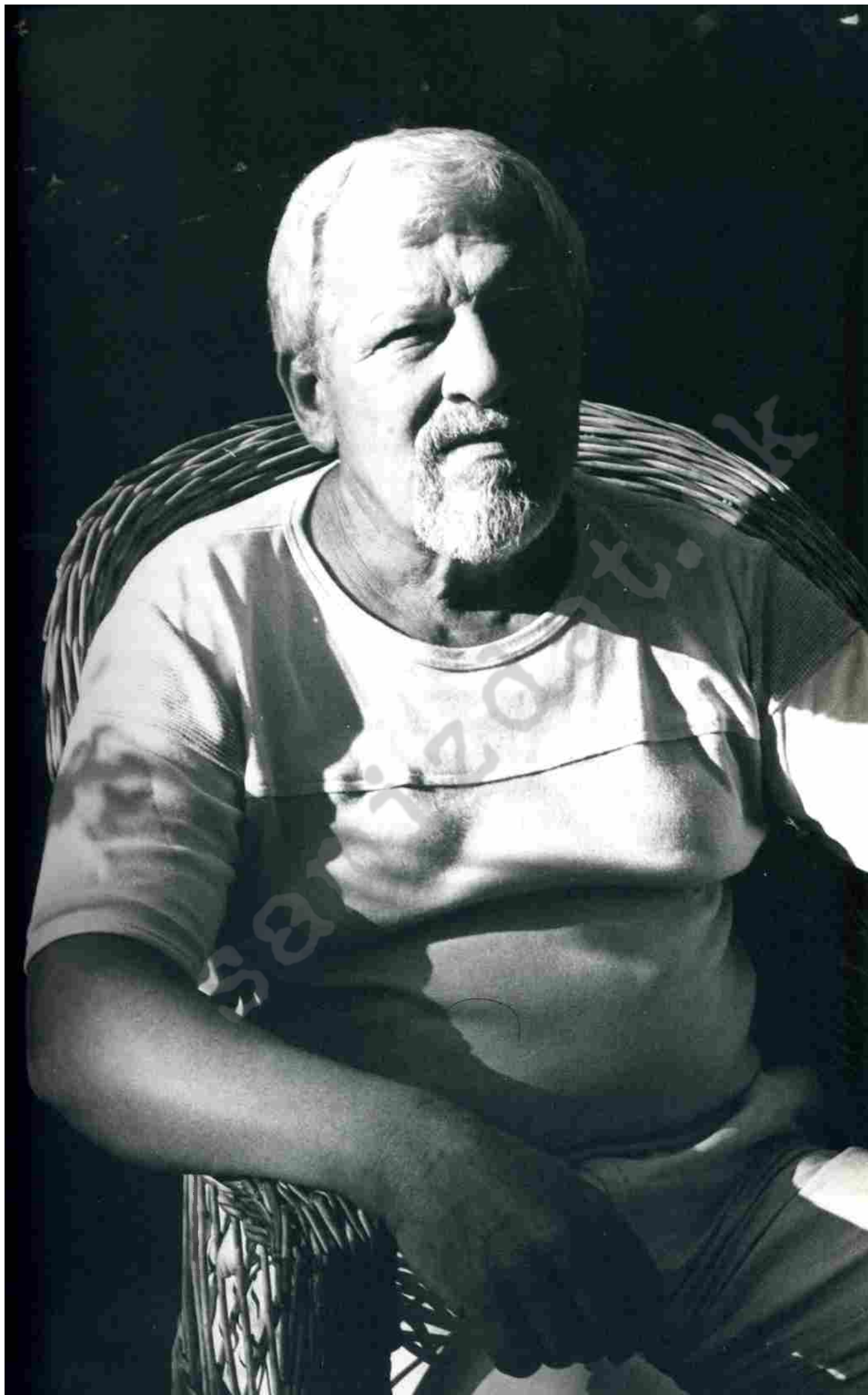
Práve pred dvadsiatimi rokmi - v máji 1968 - som na objednávku lubľanského časopisu Teorija in Praksa napísal stať "Inštitucionálna revolúcia", hodnotiacu zmysel a poslanie vtedajšieho československého pokusu o radikálnu prestavbu našej spoločnosti. Spomínam to teraz iba preto, že práve v špecifičnosti onej československej inštitucionálnej revolúcie vidím odpoveď na aktuálnu otázku, či to, čomu sa dnes u nás hovorí "prestavba", má s ňou ešte niečo spoločné, či to nie je len nejaká zle zamaskovaná variácia na známu tému Pražskej jari 1968.

Zhodne s našimi normalizátormi tvrdím, že veru nie, že sa tu porovnávajú dva podstatne odlišné procesy. Rozchádzam sa však s nimi vo výklade oboch týchto procesov a teda aj v zdôvodnení oboch zhodne negatívnych odpovedí. Podľa normalizátorov šlo vtedy o kontrarevo-

lúciu, o "demonťáž" socializmu, zatiaľ čo dnes im vraj ide o revolučnú prestavbu a kvalitatívne rozvinutie toho "reálneho socializmu", ku ktorému sa v poslednej dvadsiat-ročnici dopracovali, o jeho prechod na nový, vyšší vývojový stupeň.

Zotrávam na svojom názore, že u nás šlo vtedy o inštitucionálnu revolúciu. Bola i n š t i t u c i o n á l n a pretože prebiehala ako revolúcia zhora, iniciovaná a riadená predstaviteľmi československých mocenských štruktúr. Na rozdiel od palácového prevratu /pri ktorom ide len o výmenu vládnucej špičky/ to však bola skutočná r e v o l ú c i a, a to tak z aspektu radikálnosti uskutočňovaných a chystaných premien, ako aj z aspektu jej sociálneho zázemia. Z prvého aspektu tu šlo o kvalitatívne nový model socializmu, charakterizovaný revolučnou prestavbou statistického totalitného režimu prostredníctvom jeho demokratickej zácie na "demokratický socializmus" a prostredníctvom jeho humanizácie zároveň na "socializmus s ľudskou tvárou". Konkrétnou náplňou týchto jeho nových prívlastkov mali byť významné zásahy do sféry riadenia, správy, legislatívneho systému Národného frontu a volebného systému, účasti obyvateľstva, ľudských a občianskych práv a samozrejme, aj do ekonomiky: vtedajší Zákon o socialistickom podniku doteraz nebol v žiadnej socialistickej ekonomike prekonaný. Z druhého aspektu šlo o to, že táto revolúcia zhora mala širokú masovú podporu a bola radikalizovaná zdola, čo jej nedovoľovalo ustrnúť, uhnúť z cesty, vymieňať veľké ciele za stále menšie, teda zdegenerovať. Predstavitelia mocenských štruktúr sa tu preto nemohli len tak naoko hrať na revolúciu, prispôsobovať si ju vlastnému piesočku profesionálnej politiky, ale pracovali pod silným a sústavným tlakom zdola, museli neustále skladať účty ľudu, boli nepretržite braní na zodpovednosť za svoje činy i za svoje úmysly pred verejnosťou.

Tomuto poslednému bodu sa dnes u Sovietov vraví "glasnosť" a keď si vezmeme ich súčasnú "perestrojku"

veľku, je to priam učebnicová aplikácia základných charakteristických črt nášho modelu inštitucionálnej revolúcie z roku 1968: inštitucionalizmus riadených kvalitatívnych premien zhora, demokratizácia a humanizácia režimu, podpora, kontrola a radikalizácia zdola. Naši normalizátori síce preberajú gorbačovovský slovník perestrojky, chýbajú im však objektívne a subjektívne predpoklady pre čílen trochu približné zopakovanie inštitucionálnej revolúcie v našich dnešných pomeroch.

Inštitucionálnosť tejto revolúcie bola vtedy u nás umožnená tým, že KSČ v šesťdesiatych rokoch integrovala v podstate celú intelektuálnu elitu našej spoločnosti: členstvo vo vládnucej strane sa stalo existenčnou podmienkou pre všetky elitné kategórie obyvateľstva. Práve tieto kategórie však najviac pocítovali i reflektovali krízovú situáciu totalitného režimu. Nespokojnosť s daným stavom vecí, opozícia voči vedeniu, sa teda prejavovali predovšetkým /pokiaľ o opozícii hovoríme ako o reálnej politickej sile, teda nie len ako o rôznych opozičných náladách v obyvateľstve/ v rámci strany, a tým vlastne aj v rámci celého establišmentu. Mimoštruktúrna opozícia bola hneď po komunistickom prevzatí moci zbavená legálnej základne a ako taká rozprášená a fyzicky zlikvidovaná. V priebehu demokratizačného procesu 68 sa začína znovu formovať - napr. v podobe KANu, K 231, obnovovanej sociálnej demokracie a pod. Mravný a symbolický význam samotného faktu ich objavenia /sa bol pozorovateľný, reálna politická sila /t.j. sila opierajúca sa o nejaké aktívne ju podporujúce sociálne zázemie/ tejto opozície bola však ešte len v stave zrodu. V kontextu roku 68 vstupovala do už rozohratej hry, ktorej náplň a priebeh určoval predovšetkým stret hlavných aktérov - konzervatívnej garnitúry Novotného s vnútrostraníckym a mocenskoštruktúrnym reformným prúdom. Pravda, možno hovoriť o tom, ako by sa bola z hľadiska týchto mimoštruktúrnych opozičných síl rozvíjala situácia ďalej, tým sa však už dostávame len do

sféry dohadov.

Soviati vyšli z rovnakého východiskového bodu. Gorbačovovská opozícia voči starému kurzu sa pripravovala v rámci vládnucej strany a esteblišmentu, tam nachádza aj svoje kádrové zázemie. U nás sa však toto východisko zásadne zmenilo. Vďaka poaugustovým monštruóznym čistkám je KSČ dnes stranou "spokojných" ľudí; tí nespokojní sa zákonite dostali mimo ňu. Opozícia sa preto od začiatku grupuje z nekomunistov: buď z bývalých členov strany /"exkomunistov"/, alebo z ľudí /a tí sú v stále väčšej prevahe/, ktorí v strane nikdy neboli a asi už ani nikdy nebudú: kritickí intelektuáli, nonkonformisti, veriaci, mládež, potláčané minority. Vďaka normalizačnému procesu boli potreby tých, čo v strane zostali, plne saturované. Jej členovia preto netúžia po žiadnej "pochybnej" demokratizácii, glasnosti, či dokonca radikálnej prestavbe toho socializmu, ktorý si prispôsobili pre seba a v ktorom sa tak dobre zabývali. Každé ich prikyvovanie Gorbačovovi, každý termín zo slovníka perestrojky sú u nich sprevádzané zdvihnutým ukazovákom a veľavravným: "Ale...". Je preto symptomatické, že iba necelé 3% stranických organizácií sa pri posledných výročných členských schôdzach rozhodlo pre tajné voľby svojich nových výborov, že 2/3 okresných a obvodných konferencií si zvolilo doterajších vedúcich tajomníkov do ich funkcií a tajná bola iba jedna pätina volieb ich predsedníctiev a vedúcich funkcionárov: zdrvivúca väčšina komunistov je rozhodnutá ísť po starom a dáva to demonštratívne najavo.

Nespokojenci /ako sociálny prúd, ako krídlo/ teda už dávno nie sú v tejto strane, ale mimo ňu. Práve preto nie je dnes u nás prakticky možné začať prestavbu spoločnosti prestavbou strany zvnútra, vlastnými silami, vnútrostraníckou reformou, očistou a rozsiahlou kádrovou výmenou - ako to považoval za nevyhnutné Gorbačov. V tejto strane totiž už niet tej sily, toho krídla, ktoré by mohlo byť ich nositeľom a hnacím motorom - ako tomu bolo u nás v

roku 1968 a ako je tomu dnes u Sovietov. Revolučné krídlo bolo zo strany vyhnané a konzervatívci sa tak mohli pohodlne rozložiť na pravici, na ľavici i v strede. Rovnako aj pre mocenskú štruktúru ako pre celok platí, že opozičné prúdy tu už nepôsobia v rámci establišmentu, ale mimo neho. V ňom sú nanajvýš tak opatrní reformátori, uvedomujúci si hranice obzoru "strany mierneho pokroku v medziach zákona", sú iba za takú "prestavbu", ktorá tieto hranice neprekročí.

Ak v šesťdesiatom ôsmom mohla byť kádrovým východiskom radikálnej prestavby výmena garnitúr v rámci tohto establišmentu, dnes sa môže stať jej predpokladom už iba výmena samotného establišmentu ako takého.

Kádrový pohyb, ktorý prebieha v rámci našej dnešnej "prestavby" však nie je ani len výmenou garnitúr v rámci jestvujúcich mocenských štruktúr. Je to iba presun jednotlivých figúr na šachovnici moci, pričom vládnuca garnitúra ako celok zostáva v podstate /už takmer 20 rokov!/ zachovaná: menia sa iba kreslá pod tými istými zadkami. U nás by však vec už zrejme nezachránila ani ozajstná výmena garnitúr, akú dnes vidíme napr. v Sovietskom zväze. Okrem uvedeného dôvodu v samotnom zložení establišmentu ako celku je tu totiž ešte jeden veľmi silný argument: je ním dôvera nás. V šesťdesiatom ôsmom sa táto nová garnitúra vo vedení strany a štátu tvorila pod výrazným tlakom ľudového vkusu, teda masovej dôvery či nedôvery voči jednotlivým politickým osobnostiam. V demokratických pomeroch sa nevyhnutne musí veľmi rýchlo obnoviť kategória "populárnosti" politického činiteľa. Je národom hodnotený nie cez program strany, ale cez svoju ľudskú osobnosť, cez svoj image, cez svoje schopnosti priblížiť sa k ľuďom, vedieť s nimi hovoriť ich jazykom. Taká kandidatúra na pre-

zidenta republiky bola vtedy naprosto prirodzene predmetom vášnivého záujmu "ulice", ktoré to chápala ako svoj problém a preto tiež pozorne sledovala, či a nakoľko jej "psí hlas" dôjde až do nebies vlastného mocenského rozhodovania. Keď padla voľba na Svobodu, ulica si spokojne vydýchla: bol to vtedy aj jej človek. Dnešné kádrové presuny "tam hore" už nechávajú našu ulicu naprosto chladnú a apatickú: jej záujmy už nie sú v hre. Aj v tomto zmysle sa teda súčasné sovietske pomery podobajú nášmu šesťdesiatemu ôsmemu: osobný šarm, IQ, popularita politických predstaviteľov a verejných činiteľov tam majú vysoký kurz, sú meradlom zainteresovanosti národa na ich činnosti. Národ nefandí vykonávateľom línie, prevodovým pákam, ale statočným chlapom, pohotovým diskutérom, šoumenom, tribúnom ľudu, ktorí ho vedia zaujať, presvedčiť a získať svojim osobným príkladom, mravným postojom, vtipným a trefným podaním, váhou svojej vlastnej argumentácie pre vec. Takých ľudí sme mali v šesťdesiatom ôsmom - od Dubčeka až po Goldstückeru, takých ľudí majú dnes Sovietsi - od Gorbačova až po Ajtmatova. My máme dnes Jakeša a Kozáka.

Nepochybne, dnes je vylúčené zostaviť u nás z jestvujúcich predstaviteľov establišmentu garnitúru, ktorá by prešla masovým odobrením ľudu - nehovoriac už o takej jeho láske a nadšenej podpore, aká sa dostala Dubčekovmu vedeniu. V šesťdesiatom ôsmom bol ešte národ ochotný povedať: toto sú muži, ktorým dôverujeme a ktorým teda dávame plné moci, že nás vyvedú z daného tristného stavu. Heslo "Sme s vami, buďte s nami!" nemohol vymyslieť žiaden aparátnický ideokretén z ÚV, to vzniklo zdola. Praktickým dokladom tejto dôvery je ochota siahnuť dokonca aj do vlastného vrecka: komu z establišmentu by sa dnes národ zložil na Zlatý poklad republiky?

Normalizátori priviedli za uplynulých dvadsať rokov svojej vlády celý establišment až k orgiastickým vrcholom nenásytnej hrabivosti, veľkopanskej pýchy, komunistickej

nadutosti a povýšenosti nad národom. Vybudovali si u nás svoj vlastný, prísne ohradený svet prepychu a snobského luxusu - samozrejme, pokiaľ možno západnej proveniencie. Predstavitelia plebsu môžu do tohto sveta vstupovať iba v roli sluhov. Prípád "Babinský" poodhrnul iba nepatrný rožtek zo závoja zahalujúceho tento svet: v národe sa o ňom rozprávajú celé legendy. Čaká na svoju Corason Aquínovú, ktorá by mu sprístupnila stovky našich marcosovských palácov, štátov v štáte. Gorbačov s tým už začal.

Toto tu do šesťdesiatych rokov nebolo. Až do augusta 68 boli naši komunisti v podstate a vcelku ešte stále revolucionármi. Okrem drastických vylomenín "červeného teroru" do obsahu tohto pojmu zákonite patrili aj istý programový asketizmus a fyzická spätosť s ľudom. Taká bola norma a odklony od nej - ktoré sa s plynutím doby vyskytovali čoraz častejšie - sa ešte stále posudzovali ako negatívne výnimky. Áno, to bolo vtedy, keď Benárt chodil ešte v bagandžiach a do predsedníctva vlády cestoval zo svojho sídliskového bytu električkou. Dokonca aj taký Bacílek sa ešte ako prvý tajomník ÚV KSS zvykol voľne prechádzať po bratislavských uliciach, zastavoval sa s ľuďmi na kus reči a v pouličnom stánku si dal párek s horčicou. Vôbec tým nechcem ospravedlňovať jeho ignorantstvo a jeho zločiny, nemám o ňom a ani o ostatných z tamtej garnitúry žiadne ilúzie, veľkopanské móresy sa im však vtedy rozhodne ešte vyčítať nedali.

August 68 je dátumom prelomu, kedy sa naši revolucionári začali húfne meniť vo svoj priamy opak, v normalizátorov. S tým šlo ruka v ruke aj hromadné zbavovanie sa onoho revolučného asketizmu, začala splendid isolation nových mocipánov, ktorí objavili slasti la dolce vita, zaručeného monopolnou držbou moci. Prišli na to, že komunizmus možno vybudovať už dnes - keď nie pre všetkých, tak aspoň pre seba. To bola odmena za ich ochotu dať sa znormalizovať a aktívne normalizovať aj všetkých ostatných. Vybudovali si ho vo svojom svete a utiahli sa doňho: od-

vtedy u nás prestali - okrem iného - jestvovať voľne prístupní činitelia /počnúc takým okresným tajomníkom strany/, nechránení hradbou svojho úradu, obydlia a neodmysliteľných "goríl", Kde, kedy, ako sa s ním môže človek z ulice len tak neformálne stretnúť?

Pre tohto človeka z ulice je teda celý náš establišment iba tým druhým, naprosto vydeleným svetom, kam má on prístup iba mimoriadne zriedkavo, za sprísnených bezpečnostných opatrení a len na zvláštnu priepustku. Dokonca aj na ÚV strany sa dnes u nás chodí rovnakým spôsobom ako na štátnu bezpečnosť: policajti si ťa zidentifikujú, preveria, ohlásia, prídu si po teba až na vrátnicu a odeskortujú ťa tam a späť. Keď dnešným komunistom poviem, že voľakedy sme si na ÚV kedykoľvek zašli len tak, keď sa nám zachcelo a za kým sa nám zachcelo, bez súhlasu a dohľadu po zuby ozbrojených policajtov, neveria tomu.

Na Mňačkovu starú otázku "ako chutí moc" československým komunistom možno teda odpovedať asi takto: pred normalizáciou im chutila ako m o c o s e b e, teda ako to, čo už sama sebou vyjadruje /moc na realizáciu jej idey, cieľa/; počnúc normalizáciou im začala chutiť ako m o c p r e s e b a, teda ako symbol toho, čo zastupuje a sprostredkuje, čo vynáša /moc na sebarealizáciu jej nositeľa/.

Poaugustová mocenská garnitúra normalizovala u nás takmer dvadsať rokov pomery podľa brežnevovského modelu socializmu a dosiahla v tom pozoruhodné "úspechy", Žiaľ, keď bolo jej dielo hotové, keď vybuďovala svoj "reálny socializmus", vstúpil do hry Gorbačov, ktorý to celé dal do zátvoriek a predznamenal ich mínusovým znamienkom: úspechy sa tým premenili na debakle, víťazstvá na porážky, "večná sláva" na večnú hanbu. Napriek tomuto nášmu zbrežneveniu zostali však medzi Sovietmi a nami podstatné rozdiely: - vo východiskových bodoch, od ktorých odvíjajú sa sme sa dostali tam, kde sme teraz, - v hybných silách, ktoré nás tam dostali - vo výslednej polarizácii progresu

a regresu dobra a zla, v sociálnej stratifikácii oboch našich spoločností, - v zložení našich komunistických strán a esteblišmentov, - v postoji ľudových mäs voči nim. To sú teda dôvody, pre ktoré gorbačovovská revolučná prestavba môže snáď vo všetkých podstatných ohľadoch nadväzovať na stratégiu československej inštitucionálnej revolúcie spred dvadsiatich rokov, zatiaľ čo "prestavba" našich normalizátorov má v tomto smere zásadne uzatvorenú cestu: zabarikádovali si ju už v samotnom začiatku svojho Veľkého normalizačného pochodu vzad.

Pre skutočnú, úprimne myslenú prestavbu môžu preto urobiť iba jeden pozitívny krok, uvoľňujúci všetky zablokované mechanizmy: odchod zo scény.

Ale to im už dávno predtým mnou omnoho naliehavejšie a rovnako bezvýsledne radil aj taký odborník na aranžmá scénických príchodov a odchodov, ako je Miloš Kopecký.

19.5.1988

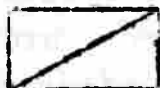
Prof. Miroslav Kusý /nar. 1.12.1931 v Bratislave/ študoval na Filozoficko-historickej fakulte Karlovej Univerzity. Dva roky /1954-56/ pôsobil na Ministerstve školstva v Prahe, potom od roku 1956 v Bratislave na Katedre filozofie u prof. Hrušovského. Na prelome rokov 1968-69 sa stal vedúcim ideologického oddelenia ÚV KSS. V roku 1970 ho vyhodili z univerzity, pracoval v Novinárskom študijnom ústave /do r.1975/, v Univerzitnej knižnici /1977/, po podpísaní Charty 77 nastúpil do nového zamestnania ako pomocný robotník u Vodných zdrojov. Od roku 1980 pracuje v Urbione ako vedecký pracovník.

Napísal: Úvod do filozofie /vyd. Osveta, 1962, dve vydania
Marxistická teória poznania /Pravda, 1963/
Filozofia politiky /Pravda, 1966/
Marxistická filozofia /Pravda, 1967, dve vyd./
Inštitucionálna revolúcia /Juhoslávia, Lublanský filozof. čas. Teoria in prava, 1968. Vydavateľstvo Socialistická akadémia rozmetalo sadzbu, 1969/

Štúdie: Charta a reálny socializmus, Marxizmus a ekologická kríza, Augiášov chlieb reálneho socializmu - samizdat, exilové časopisy /roky 1978-87/

Veľký brat a Veľká sestra

kniha autorov M.Kusý /Kozoturiála/
M.Šimečka /Ztráta skutočnosti/
vydaná americkými Slováckmi
/Naše snahy - 1985/

VCKNO č. 14 - 226 strán článkov, recenzií,
poézie, prózy, literárnej histórie...

Z obsahu: Současný stav českého amatérského
rock'n'rollu - Josef Zubař
Překladatel rozsypal fazole - Josef
Škvorecký
Za Josefem Pekařem - mk -
Z výstavných síní - Egon Bondy
Dvě generace, dva osudy - Matej Krčma
Rozhovor s Herbertem Marcusem - Richard
Kearney
Velká elegie - Josif Brodskij
Bratři Rmamazovi - Egon Bondy

I
V
A
N

O PRESTAVBE,
KTOREJ SME BOLI UŠETRENÍ.

Ohľaduplnosť k najbliž-
ším ľuďom neraz môže ne-
chať si niektoré pochybnosti
pre seba. Navyše keď vie, že
by nevyznali aktuálne. Tak
tomu bolo dodnes i s mojimi
pochybnosťami o možnosti o-
pakovanej reformy českoslo-
venského socializmu. Dôvod
bol osobný - vyrastal som
medzi odstavenými reformis-
tami /niekoľko ich je pria-
mo v rodine/ a tak som po-
sledné roky ako syn, či sy-
novec rešpektoval atmosféru
opatrne mocnejúcej nádeje,
že pod patronátom z východu
dôjde i u nás k repríze...

H
O
F
F
M
A
N

Dnes ráno som si vypočul rozbor politickej situácie v susednej superveľmoci. Konzervatívci sa údajne mobilizujú, nad progresivistami získávajú prevahu. Blíži sa akýsi zjazd a je pravdepodobné, že hlavného reformistu nahradí ktosi skúsenejší a bude po prestavbe. Na tomto mieste musím poctivo priznať, že moje informácie sú z druhej ruky. Oficiálna tlač ma vždy nudila a televízor štvá. Vo veciach vysokej politiky som odkázaný na tých z mojich priateľov, ktorí majú lepší žalúdok.

Čo asi čaká nás? Opäť zostrenie ideologického boja? Zasa to odhaľovanie triednych nepriateľov? Nanovo medzinárodné napätie, obrana vecí socializmu, spojovanie proletárov po celom svete a ostatné kecy?

V takejto chvíli, keď i u nás majú reformisti hlavy v smútku, keď sa ukazuje, že jestvujúci úpadok hospodárstva a mravov môže vlastne celkom dobre pokračovať, keď úradujúcim mocným padá kameň zo srdca a zamestnanci "Ministerstva lásky" pociťujú satisfakciu nad tým, že čo-to z čerstvých materiálov zúročia v plnení plánu, vtedy ja, doteraz tajne pochybujúci syn a synovec, musím povedať: Toto nie je môj problém. Nech sa to tak ale nevyvinie, sotva by som sa odhodlal k nasledujúcim riadkom. Pripadlo by mi nevkusné vyťahovať na svetlo cudzie hriechy. Obstarali by to nekompletne, no o to hlučnejšie, komunisti sami. Pozornosť verejnosti by sa vzápätí sústredila na budovanie socialistického kapitalizmu s ľudskou tvárou a svojimi opakovanými poznámkami k zodpovednosti za minulé by som iba zdržoval. Asi by som si vyčítal, že keď bolo treba som to zásadne za seba nedopovedal. Z pokrytectva? Z nevedomosti? Zo strachu? Pusto teoretizujúc by som zazeral na záplavu manažérov a spotrebného tovaru...

Čo sa od tej prestavby vlastne dalo čakať? Bola tu šanca zbaviť sa pseudovedeckej ideológie a politického diktátu? Pripadala do úvahy dôsledná obžaloba utópie, ktorá v mene iluzórnej budúcnosti priniesla smrť miliónom nevinných ľudí, degradáciu ľudského života v mene

neosobných dejín? Myslím, že nás čakala iba stará pesnička o tom, že myšlienka je skvelá, že iba ľudia zlyhali. Nie je to zvrhľá logika, že práve tí, čo zlyhali, stúpenci tej istej utópie, tak suverénne intonujú a udávajú rytmus?

Nehlásim sa k pohanskej téze, že hriešnika treba likvidovať, zaráža ma, keď ním pohrdajú tí, ktorí sa nekompromitovali často iba preto, že nemali príležitosť. Osobnosť človeka necharakterizujú iba jeho omyly a i v živote obce je z obrátenia jedného chybujúceho väčšia radosť, ako z mnohých spravodlivých. Zámerne hovorím o obci, pretože spoločnosť tu stereotypne /a to je neomylný znak jej pokleslosti/ hádže obrátených hriešnikov s tými notorickými do jedného vreca. Pritom práve podľa toho, kto spieva, alebo nacvičuje tú staronovú pieseň o "výbornom systéme, ku ktorému žiaľ nedorástli ľudia" sa možno v ľudskom bludisku dobre orientovať. Jestvujú, mimochodom, i iné piesne, melodickéjšie a nikto nie je odsúdený mlčať, ak sa mu tá reformná nepáči. Ani riziko, že sa ku mne nikto nepridá na tom nič nemení.

Mne ten reformný evergreen chýbať nebude. Pripadá mi čestnejšie prekonávať to zlé, čo sa na nás nalepilo, čo sa v nás usadilo ako trvalý zdroj všetkých našich nemocí, bez usilovného hľadania poľahčujúcich okolností, bez tej prestavbovej retuše, bez neproduktívneho sebaklamu, že systém, ktorý nás prenasleduje je schopný sa zo svojej podstaty obrodíť. Schopný toho nie je.

V posledných mesiacoch som mal niekoľko príležitostí pozorovať, ako všetko živé, čo vstupuje do interakcie s totalitou, zákonite odumiera. Nezavislá aktivita, ktorá svoj protest proti človeka vytesňujúcim štruktúram "takticky" oprie o inštitucionálnu byrokráciu obežníkov, záznamov z členských schôdzí, o rituály preukazov, výkazov činnosti a prezencie, postupne slabne a vo chvíli, keď by sa mala legitimovať nedvojznačným morálnym gestom - nemá na to síl.

Hrozil som sa okamžiku, kedy i táto stránka, ktorú

láskavý čitateľ drží v ruke, ponosie číslo povolenej blany a výstrahu internosti. /A rovnako som sa obával, že budú zaregistrované Lidové noviny/. V bezprávnom prostredí je totiž legalizácia podmienená účasťou na hanebnom stereotypе kýmisi a čímisi manipulovaného života. Neverím, že možno beztresne prijať to číslo blany. Neverím v "politický realizmus", pretože víťazstvá, ku ktorým vedie, sa rovnajú porážke. Pyrrhos, kráľ epirský, ktorý v rokoch 280 a 279 pred Kristom s obrovskými stratami porazil Rimanov, by dnes po dvoch-troch registráciách nezávislých iniciatív povedal: "Ešte jeden legalizovaný samizdat a je po kultúre!"

Život, ak sa dôsledne nebráni každému vzorcu, v ktorom práve on nie je neznámou - nie je životom. I dejiny sú dejinami iba vtedy, ak sú tým "x", ktoré rátame z konkrétnej reality našich slobodných činov. Iba vtedy možno byť účastníkom čohosi neopakovateľného, dôležitého, či krásneho, ak naša voľba neprihliada k blahosklonnosti moci, ale ak túto moc ruší. Ak si slobodu, ako bolo dobre povedané, udelíme sami.

Zásadná otázka znie: Prestavba čoho? Dôsledkov, alebo príčin? Už som raznačil, že som sa s touto dilemou nenarodil. Keď moja krásna mladá mama umývala okná v modrej žväzáckej košeli, ktorá jej sprítomňovala optimizmus stavieb mládeže, nič som nevedel o tom, že v rovnakom čase jestvovali i stavby, na ktorých nadšenie nevládlo. Nad ruzyňskou väznicou, integrálne včlenenou do panorámy pražského predmestia, ktoré som tými čistými oknami v detstve pozoroval, sa z času na čas dokonca romanticky rozprestrela dúha, Nedospel som však podľa plánu do komunizmu, ale do obrody. A pri všetkej úcte, ktorú dieťa cíti k rodičom, som sa po prečítaní Doznání od Arthura Londona /o praxi politických procesov v päťdesiatych rokoch - údesnej reportáže práve z tej Ruzyňskej väznice/ niekedy na jar roku 1968 svojho otca opýtal: "Čo ste vtedy robili? Ako to, že ste to dopustili?" A podobne, ako ten chlapec z

prestavbového filmu Pokánie som sa nedočkal odpovede. Ani som, tuším, na nej v tej rušnej dobe netrval. Zblízka som sa prizeral obrodnému procesu, ktorý mal poďmanivú silu a nádych medzinárodného dobrodružstva. Moji príbuzní mu dávali smer z vysokých postov.

Tými postami za jeho neúspech neskôr platili, a tak som sa opäť neopýtal na podstatné. Formou hrdinstva je v situácii, keď ide o krk, i odmietnuť spoluprácu a v tomto zmysle sa moji blízki zachovali správne.

Keď sa však dôsledne prehrabujem spomienkami, čosi mi v tej rodinnej histórii chýba. Do úvah o chybách minulosti sa nevošla ľútosť nad tým, že reforma vôbec bola nutná, že tak nemožná spoločenská dohoda v týchto končinách vznikla: Nepadla kritika brutálnej "kolektivizácie" nezvažovala sa otázka "znárodnenia" /týmto tajomným termínom sme medzi deťmi označovali krádež/, nepranierovalo sa drastické prenasledovanie demokratov, nekomunistickej inteligencie a veriacich. Nerozprávalo sa o iných táboroch, ako raz do roka o pionierskom. Dôstojne oplakali reformní komunisti iba vlastných mučeníkov - ostatných mŕtvych iba letmo, nechotne, alebo vôbec. A už vôbec sa nepamätám na kritiku projektu "nového sveta", budovaného na ruinách tradičných hodnôt a vzťahov, na kritiku projektu ospievaného v absurdnom šlágri "Poručíme vetru, dešti..." O nutnosti odstrániť hlavnú príčinu zla, totiž bezprecedentnú ľudskú pýchu a z nej prameniacu neľásku a nevraživosť k inému videniu sveta - o tom sa u nás nehovorilo.

Viem si predstaviť, že človek sa za mlada stane aktérom dejov, ktorých povahu pochopí až dodatočne. Veľmi ťažké musí byť poznanie, že v najlepšom presvedčení spolupracoval na nedobrom, že plody jeho práce sú kyslé, že vedome, či nevedome ublížil. Pre jeho ľútosť mu je odpustené. Lenže mnohí z tých, čo sa na dvadsať rokov nedobrovoľne odmlčali, si popri vedomí vlastnej krivdy nikdy nepriznali svoj podiel na "prevýchove" národa. /v ro-

koch 48-67 podľa informácií ministerstva vnútra z roku 1968 prešlo väzeniami a pracovnými tábormi 1 120 377 občanov. Z internovaných 15 726 zomrelo, včítane popravených/. Generácia, ktorá si za mladi sadla na uprázdnené stoličky. Jedna jej časť ľutuje, že si na ne sadla, druhá, že o ne prišla, /o tých tretích nie je táto úvaha/. Tým druhým nerozumiem...

"Kto im to má povedať?", hovoril mi nedávno pán Šimečka, "mňa vychovali Milan Uhde a Karel Pecka. Keď som sedel vo väzení /1981-1982/ nezožieral som sa pocitom, že je to nespravodlivé. Vedel som, že ma tam priviedla logika totalitného systému, ktorý netrvá dvadsať rokov, ale štyridsať. Cítil som, že stojím na pleciach tých, ktorí tu boli predom mnou. Tých, ktorým do cely napúšťali vodu, ktorí celé dni museli stáť, ktorým bránili v spánku..."

Reforma zhora, po ktorej rotačky zostanú jednej strane, bola by nebezpečná vec. Radšej nech jej zostanú bez prestavby. Kým si tu všetci neosvoja vedomie spoluviny, kým nedospejeme k poznaniu, že ideálom smie byť na budúce iba čosi večné, čo nás svojou povahou presahuje, čo vnáša svetlo a dobrotu do nášho tápania, kým nebudeme namiesto ďalších represíí ochotní prinášať obeť, dovedy hrozí, že všetko sa bude opakovať.

Verím, že raz sa tu bude čosi skutočne budovať - čosi, čo tu už kedysi bolo a fungovalo. Verím v spoločnosť, ktorú budú spravovať vzdelanci, osobnosti k tomu spôsobilé odborne i mravne, ľudia požívajúci úctu a dôveru svojho okolia. Verím v spoločnosť, ktorej občania si budú menej sociálne rovní a menej politicky uvedomelí, zato však múdrejší, pracovitejší a slušnejší. Napísal som, že verím, lebo moja osobná skúsenosť tomu nenasvedčuje. Pre ľud, ktorý si tento systém medzičasom vychoval, je najschodnejšou cestou práve "politický realizmus" a najatraktívnejším cieľom plný stôl. Ten ponúkajú v zdevastovanej krajine obohnanej ostnatým drôtom účelové reformy...

Nemyslím si, že som nadmerne bystrý, keď konštatujem, že tadiaľto cesta nevedie. Ten ich ideál, nech už sa v čase opiera/o najrôznejšie prídavné mená, notoricky kríva. A navyše vedie zdravých k tomu, aby vzali barle a zmrzačenie aspoň predstierali. Ja nechcem.

PS: Prestavba, ako dnes vieme, má tuhý život. Aspoň teda u susedov. Čitateľ ma však v zmysle napísaného iste ospravedlní, ak sa k nej nepripojím. Reformisti majú za to, že "inej alternatívy niet." Je na nás, presvedčiť ich o opaku. O tom teda na budúce.

KN I Ž N Á E D Í C I A

- FRAGMENT-K -

J I Ř Í O L I Č

S P O J E N É S T Á T Y N E B E S K É

/ b é s n ě 1987-1988/

pripravujeme pripravujeme pripravujeme pripravu

M

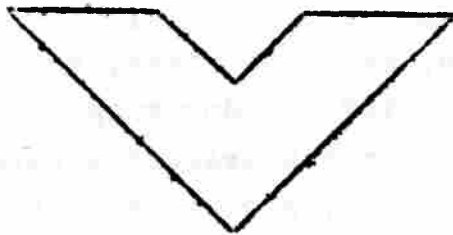
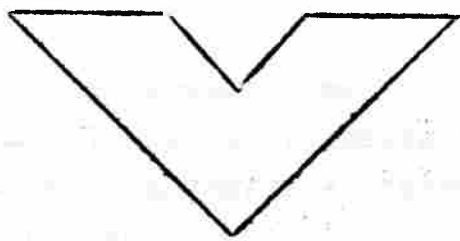
A

R

I

A

N

O POZNANÍ ZLA.

Náš vek je poznamenaný túžbou po tom, čo sám nazýva "objektívny pohľad". Metóda, ako dosiahnuť objektivitu, je takáto:

- zozbieram o danom objekte čo najviac údajov
- za objektívny považujem údaj, ktorým je akýmsi spôsobom čo najviac v strede.

Túto metódu možno veľmi dobre ilustrovať jednoduchým fyzikálnym pokusom: Úlohou je odmerať dĺžku palice. Urobíme čo najviac meraní - pokiaľ možno, s rôznymi metrami a s rôznymi experimentátormi. Za objektívny výsledok merania budeme

S

M

O

L

Í

K

pokladať aritmetický priemer jednotlivých výsledkov.

Vychádzame pritom z predpokladu, že faktory, ktoré na danej úrovni rozlišovania pokladáme za náhodné, s rovnakou pravdepodobnosťou posunú výsledky meraní k nižším, ako i k vyšším hodnotám. Pri spriemerňovaní sa jednotlivé odchýlky navzájom eliminujú.

Je to veľmi dobrá metóda, ak ju použijeme na spracovanie bezprostredných zmyslových vnemov. Intuitívne sa k nej uchýli každé dieťa, keď sa stretne s neznámym predmetom: poobzerá si ho, ohmatá, ovonia a pre istotu ho ešte strčí do úst. A keď ten predmet ešte vydá aj zvuk, tak je dieťa v siedmom nebi.

Otázka je, nakoľko možno túto metódu použiť v zložitejších myšlienkových schémach. Určite ju možno použiť len v modeloch, ktoré sú istým spôsobom symetrické, teda u ktorých je rovnako pravdepodobné, že náhodné faktory skreslia výsledky pozorovania tým či oným smerom.

Táto schéma veľmi dobre

koreluje so základným postulátom Aristotelovej etiky: správne konanie je také, ktoré sa vyhýba krajnostiam. Cítiť tu charakteristického ducha antiky, ktorý ku každému pólu hľadá protipól. Táto myšlienková konštrukcia je neraz veľmi užitočná, pretože mnohé problémy umožní zredukovať na problém hľadania rovnováhy medzi dvoma pólmi. Stáva sa však mätúcou vo chvíli, keď zabudneme, že za istých okolností ide naozaj len o úzko špeciálnu a veľmi umelú myšlienkovú konštrukciu.

Niekedy sa totiž stane, že ten druhý pól reálne nejestvuje, že je len fikciou. Napríklad tma je protipólom svetla - lenže svetlo reálne existuje, zatiaľ čo tma nie. Tma je jednoducho nedostatok svetla. Tma je čosi, čo nie je. Nemožno bojovať priamo proti tme - možno bojovať len za viac svetla. Nemožno zostrojiť prístroj na výrobu tmy - zatiaľ čo s prístrojmi na výrobu svetla sa stretáme na každom kroku.

Židovskokresťanské myslenie sa oddávna významovalo zmyslom pre unipolaritu. Veľmi významný unipolárnym pojmom je dobro. Veľmi zreteľne ho vymedzuje kniha Genezis - tak zreteľne, že je až napodiv, že taký dôležitý pojem je v myšliach kresťanov taký vágny.

Najsamprv je tu šesťnásobné konštatovanie na konci každého dňa: "a videl Boh, že to, čo stvoril, je dobré". Nasleduje záverečné zhodnotenie: "A videl Boh všetko, čo bol učinil, a hľa, bolo to veľmi dobré." Všetko, čo je stvorené, je dobré. Pretože /s výnimkou Boha samého/ sú všetky veci, ktoré sú dostupné nášmu vnímaniu, vecami stvorenými, môžeme si dovoliť takúto stručnú formuláciu: Dobré je to, čo je. Podobne možno, čisto formálne, odvodiť komplementárnu definíciu: Zlé je to, čo nie je.

Tento pohľad radikálne búra koncepciu objektivity ako rovnovážneho bodu medzi dvoma krajnosťami.

Tu niet krajností. Nemá zmysel posúvať svoju pozornosť smerom k neexistujúcemu. Objektívny pohľad je pohľad na dobré. Pohľad na zlé je - diabolský klam. Ovocie tohoto klamu, prvýkrát vysloveného hadom, je ovocím stromu poznania dobra a zla. Obsahom toho klamu je ilúzia, že zlo je entita, rovnocenná dobru.

Pozornosť, venovaná zlu, je dokonale neplodná. Pritom viaže našu energiu, ktorú by sme mohli venovať poznávaniu dobra. Boh poslal Adama, aby dával mená onomu neprebernému množstvu krásnych stvorených a existujúcich vecí, ktorými bol v raji obklopený. On ale odrazu pomenoval jednu neexistujúcu vec: "Som nahý". Je možné postaviť sa konštruktívne k otázke oblečenia, ale nie je možné postaviť sa konštruktívne k otázke neoblečenia. Bolo by prirodzené, keby bol Adam povedal: "Aha, aké krásne figové listy. Dá sa z nich urobiť zásterka. Bude mi teplejšie a budem zaujímavejší." On však nezameral svoju pozornosť na zásterku. Zameral ju presne opačným smerom: na nedostatok zás-

teriek na svojom vlastnom tele. Výsledok je pre tento druh myslenia príznačný: totálne paralyzovaná kreativita. Zásterku mu musí napokon urobiť Boh. Ale to už znamenalo definitívny odchod z raja. /Táto úvaha si, prirodzene nenárokujúce byť úplnou interpretáciou tajomstva dedičného hriechu/.

Keď teraz vezmeme do úvahy základný postulát fenomenológie, že totiž nie sme schopní pozorovať svoje okolie ako také, ale iba svoje okolie v interakcii s nami, otvára sa nám tu nový pohľad na mystérium utrpenia. Obeťou zlého je človek, ktorý vidí okolo seba zlo /inak by neprišiel na to, že je obeťou zlého/. Ale on nemôže vidieť zlo ako také. Vidí len zlo v interakcii so sebou samým - a teda je nevyhnutne jeho spolunositeľom. Jeho spoluvina spočíva v tom, že to zlo vidí. Sú ľudia, ktorí zlo nevidia /presnejšie: nevymýšľajú si ho, lebo tu niet čo vidieť/ a preto sú proti nemu dokonale imúnni. Príkladom takéhoto človeka môže byť svätý Ján Evanjelista, ktorého ako jediného apoštola nepopravili, pretože sa

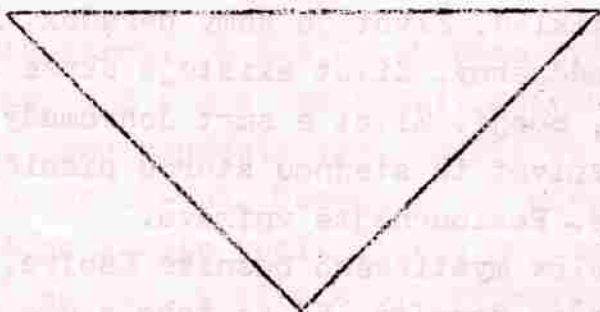
im tento úkon, napriek viacerým pokusom, nepodarilo technicky zvládnuť. Napokon, aj poprava Krista bola neúspešná.

Uestvuje ešte jeden príklad významnej unipolarity v židovskokresťanskej tradícii: čas. Minulosť reálne jestvuje. Budúcnosť je jej fiktívny protipól. Opäť sa tu stretáme s oným rozsiahlym paralyzovaním kreativity, typickým to trestom za pohľad upretý na nejestvujúce veci. Akého nesmierneho množstva aktivít sa dokážeme vzdať v strachu pred budúcnosťou!

Nečudo, že nás Kristus od takéhoto druhu myslenia vytrvalo odrádza. Znovito odmieta prezradiť, kedy bude koniec sveta - dokonca tvrdí, že to nevie. Výslovné nám zakazuje myslieť na zajtrajší deň: dosť má každý deň svojho trápenia. Vysmieva sa boháčovi, ktorý si naplnil sýpky, aby si zabezpečil budúcnosť. Tomu, kto chce silou-mocou nazrieť do budúcnosti, radí, aby zameral svoju pozornosť na "znamenia času", teda na veci, ktoré existujú v prítomnosti.

Večnú blaženosť do-
siahneme, keď budeme vi-
diet Božiu tvár. Ale Božia
tvár je tu. Boh je všade-
prítomný. Svet okolo nás
je stvorený na Boží obraz.
Svet okolo nás je Božou
tvárou, treba sa len nau-
čiť vidieť ju. Ako sa to
naučiť, to je téma na ďal-
šie obšírne pojednanie.
Jedno ale možno povedať
hneď: Adam stratil svoju
schopnosť priamej komuni-
kácie s Bohom v okamihu,
keď začal vidieť zlo. Ur-
čite si veľmi pomôžeme,
keď zameriame svoju pozor-
nosť na to, čo jestvuje,
a nebudeme ju plytváť na
márnu snahu uchopiť čosi,
s čím nikdy nemôžeme vojsť
do interakcie, pretože
toho niet.

11.3.1988

EXTÁZE - ZAPOMENUTÍ JAZYK

Teď nebo nikdy

Tak už jsme tu zase - a zase budu zpívat tu stejnou starou písničku. Jenže to není stará písnička; nemůže být. Manu říká, že není nic nového pod sluncem. A má pravdu. A Herakleitos říká, že dvakrát nemůžeš vstoupit do stejné řeky. A taky má pravdu. Bytí je staré i nové, stejné i jiné. Obojí. A moje píseň je bytí. Jsem ovšem jen vozidlo, které je rozváží, aby se rozšířila mezi vás. Nejsem zpěvák, jsem jen průchodiště. Pamatujte si, může se vám zdát stejná, ale není stejná, Může stejně znít, ale něco se neustále mění. Stalo se vám, abyste zažili stejné ráno dvakrát? Viděli jste dvakrát stejnou oblohu? A přesto je obloha stejná a slunce je stejné.

Manu a Herakleitos mají pravdu - dohromady; každý zvlášť

RAJNEMEŠE

se mýlí. Život je protiklad. Život je samý paradox. Proto je tak okouzlující a nádherný. Život existuje skrze rozpory. Je nový i starý, obojí. Život a smrt dohromady. Proto říkám, že budu zpívat tu stejnou starou písničku, a přesto nebude stejná. Poslouchejte vnímavě.

Než vstoupím do slov mystického básníka Kabíra, bude dobré, když se o něm něco dozvíte. Ví se toho o něm málo. Naštěstí. Když o někom příliš mnoho víte, je daleko obtížnější mu porozumět. Proto se na Východě pěstuje tradice nevyprávět o mysticích, aby se lidem nezatemňoval vzhled. Nevíme nic moc o Krišnovi ani o Buddhovi, a co víme, jsou spíše mýty než historická fakta, prostě fikce. Ale o Kabírovi neznáme ani tu fikci. A přitom nežil tak dávno; jenomže žil tak, že se jeho tvářnost rozplynula. Nezanechal stopy.

Pouze politici vtiskují době své stopy, pouze politici jsou ti pošetilí. Ale mystici žijí v bezčasovosti. Neopodpisují se na své době, nevěří na podpisy v písku času. Proč taky, když vědí, že budou stejně obeztvárnění.

Kabír o sobě mnoho nemluvil. Neví se ani, byl-li hinduista nebo muslim. Pověst vypráví, že se narodil jako muslim, ale byl vychován v hinduistické rodině. A to je právě krásné, tak by to mělo být. V tom je právě jeho bohatství. Je dědicem dvou tradic, hinduismu a islámu. Jste-li jen hinduistem, jste ochuzený; jste-li jen muslimem, jste rovněž ochuzený.

Podívejte se na mé bohatství. Jsem hinduista a muslim a křesťan a sikh a pársí. A nejen to, jsem teista a ateista. Hlásím se k veškerému dědictví lidstva. Hlásím se ke všemu, nic nezavrhuji. Od Čarvaky k Buddhovi, ke všemu se hlásím. Veškerý vývoj lidského vědomí je náš, a člověk je tak úzkoprsý! Jeden se přimkne k hinduismu a uznává jen tenhle a jediný koutek bytí a v tom svém koutku se choulí jako ochrnutý mrzáček. Copak se v koutě můžete volně hýbat? Vždyť tam nemáte prostor! Hluboce nábožný člověk se hlásí k Buddhovi, k Mahavirovi, ke Kristovi,

k Zarathustrovi, k Lao Ce, k Nánakovi, ke Kabírovi atak-
dále. Ke v š e m u se hlásí. Všichni jsou součástí mne,
všichni jsou součástí vás. Cokoli se kdy dělo s lidským
vědomím, je ve vás. Semena onoho učení jsou ve vás.

Jedna z mála věcí, kterou musíme o Kabírovi vědět;
narodil se jako muslim a byl vychován jako hinduista.
Nikdy se nerozhodlo, ke komu vlastně patřil. Když umíral,
jeho tělo požadovali jak hinduisté, tak muslimové. Je o
tom krásné podobenství. Kabír věděl, jak jsou lidi po-
šetilí, tušil, že ti i ti budou chtít pohřbít jeho tělo
a že dojde ke konfliktu a proto nechal vzkaz: "Zakryjte
mé tělo a čekejte, co se stane". Zakryli jeho tělo, hin-
duisté se začali modlit, muslimové se začali modlit, a
když pak přehoz odkryli, Kabír byl pryč. Zůstalo jen pár
kvítků. O ty se pak obě strany podělily.

Neříkám, že je to skutečná událost, je to podoben-
ství, ale je krásné a výmluvné. Kabír zmizel. Jenže člo-
věk nespočívá jen v těle, je ve svém vnitřním rozkvétání.
Kabír vykvetl jako sahasrár, tisícikvětý lotos. V těle
spočíváte jen do určité míry. Tělo plní jen některé fun-
kce. A také vám umožňuje, aby vykvetlo vaše vědomí.
Jakmile vaše vědomí vykvetne, není důležité, existuje-li
tělo či ne. Je to prostě jedno.

To podobenství je opravdu nádherné. Když Kabírovi
stoupenci odkryli přehoz, našli jen několik květů.
Kabír rozkvetl, Jenže ti žáci byli tak pitomí, že nepo-
chopili. O květy se rozdělili.

Pamatujte si jednu věc: všechny ideologie jsou ne-
bezpečné. Rozdělují lidi. Stane se z vás hinduista, sta-
ne se z vás muslim, stane se z vás džinista, křesťan -
a jste rozdělení. Ideologie vedou ke konfliktu. Ideolo-
gie jsou násilnické. Člověk s hlubokým pochopením nemá
žádnou ideologii; proto není rozpolcen, proto je v jed-
notě s veškerým lidstvem. A nejen to, je v jednotě s by-
tím. Člověk, který rozumí, je rozkvétání. O tomto roz-
kvétání budeme mluvit.

Kabírovy písně jsou velice krásné. Je básník, není filosof. Nevytvořil žádný systém. Není teoretik, ani teolog. Nezajímají ho doktríny, teze, traktáty. Kvete a stává se bohem. Usiluje pouze o to, abyste byli více lásky-schopní, více vnímaví.

To neznamená mnoho se učit. Naopak, to chce, abyste se mnohému odnaučili. V tom je Kabír ojedinělý. Buddha, Krišna, Ráma, Mahávira jsou velice vyjimeční lidé. Byli to králové, všichni vzdělaní, kultivovaní, dobře vychovaní. Kabír je nikdo, lidový člověk, velice chudý, velice obyčejný, bez jakéhokoli vzdělání. V tom je jeho ojedinělost. Proč říkám ojedinělost? Protože být obyčejný je ze všeho nejneobyčejnější. Byl velice prostý, a zůstal prostý.

Přirozené přání lidské mysli je stát se něčím zvláštním - stát se zvláštním podle světských měřítek, mít spoustu titulů, hodností, mít politickou moc, peníze, bohatství. Mysl je vždycky ochotná vydat se na nějaké dobovač-né tažení ega. A když vás otrávil svétskost, ego se začíná pachtit po nových způsobech, jak se vyvýšit. Osedlává si duchovno. Stane se z vás velký mahátma, velký světec, člověk poznání, člověk odříkání - a už jste honem zase něčím neobyčejným.

Dokud nepoleví žádostivost být něčím zvláštním, neobyčejným, z člověka nic zvláštního nebude. Dokud si neodpočínáte ve své obyčejnosti, neodpočínáte si nikdy.

Duchovní člověk je úplně obyčejný. Kabír byl obyčejný. V davu byste ho nepoznali. Jeho neobyčejnost je nenápadná. Neoslní vás, budete-li si prohlížet jeho obličej. Buddha byl zvláštní, velice krásný člověk, charismatická osobnost. Kristus byl zvláštní, kypěl odbojem. Ale Kabír? Úplně obyčejný, normální člověk.

Když ovšem řeknu obyčejný, nemyslím tím průměrný. Průměrný člověk není normální, je jen normálně nenormální. Je zbloudilý, jako ostatní. Normální člověk vlastně neexistuje. Slyšel jsem tuhle historku:

Nějaký student se zeptal známého psychiatra: "Pane doktore, vykládal jste nám o různých projevech nenormálních lidí, ale co ti normální? Doktor byl chvíli na rozpacích, ale pak řekl: "Za celý svůj život jsem nenarazil na normálního člověka. Ale jestli se nám nějaký dostane do rukou, tak ho vyléčíme.

Kabír je právě ten normální člověk, s jakým se v životě nesetkáme. Člověk, který nemá potřebu být neobyčejný, být něčím zvláštním. Když došel osvícení, nepřestal vést svůj prostý život. Byl tkadlec a zůstal tkalcem dál.

Počet jeho žáků narůstal. Přicházely za ním stovky, tisíce a pak desetitisíce. Lidé mu říkali: "Budeme se o vás starat, přece nemáte zapotřebí, abyate tkal!" Kabír se jen usměje a řekne: "Budu dělat to, co se mnou Bůh zamýšlí. Nemám přání stát se něčím jiným, než jsem. Nechte mně být tím, čím jsem a co si Bůh přeje, abych byl tkadlec. Narodil jsem se jako tkadlec a jako tkadlec umru."

Veď dál svůj prostý život. Chodil na trh prodávat zboží. Nosil vodu ze studně. Žil velice obyčejně. To je to nejvýznamnější na něm. Nikdy o sobě neprohlašoval, že je člověk, který ví. Protože člověk, který ví, to o sobě netvrdí. Vědět znamená vědět to, že vědět je nevědět a nevědět je vědět. Člověk, který skutečně pochopil, ví, že neví nic. Jeho nevědění je hluboké.

A z toho nevědění povstává nevinnost. Když víte, stáváte se vychytralým. Když víte, chytračíte. Ztrácíte nevinnost dětství.

Kabír o sobě říká, že je nevědomý, že nic neví. Pochopíte-li tohle, pochopíte poezii. Prýští z jeho nevinnosti.

Všimli jste si, jak neustále tvrdíme, že něco víme a přitom to vlastně nevíme? Když se vás zeptám, proč stromy jsou zelené, umíte mi odpovědět? Nejlepší odpověď jsem slyšel od D.H.Lawrence. Procházel se jednou po zahradě s malým dítětem a to dítě se ho zptalo, jak to ma-

jí děti ve zvyku, proč jsou stromy zelené. D.H.Lawrence se podíval na stromy, pak na dítě a řekl: "Jsou zelené, protože jsou zelené". A to je nejlepší odpověď, jakou je možno dát. Co jiného chcete říct? Stromy jsou zelené, protože v listech je chlorofyl - ale proč je chlorofyl zelený? Otázka zůstává. Já se vás zeptám, vy mi odpovíte, ale ve skutečnosti, zůstala otázka nezodpovězena.

Žijete se ženou dvacet let, považujete ji za svou ženu, žijete třicet, čtyřicet let s mužem - a víte vůbec, kdo ta žena či ten muž je? Máte dítě. Můžete tvrdit, že je znáte? Podívali jste se mu někdy do očí? Co víte o kusu skály? Ano, vědci mají pohotově řadu vysvětlení, ale to není vědění. Budou se ohánět elektrony, protony a neutrony. Ale co je elektron? Pokrčí rameny a řeknou: nevíme. Ještě nevíme. A doufají, že jednou budou vědět. Ale vědět nebudou nikdy. Nejprve říkali: skála je z atomů. A když se jich ptali, co to je atom, řekli: zatím nevíme. Pak řekli: atom se skládá z elektronů. My se ptáme, co je elektron a oni říkají: zatím nevíme. A jednou nám řeknou, že elektron se skládá z XYZ - a jsme tam, kde jsme byli. To konečné zůstává našim vědáním nepostižitelné. To konečné je záhada.

A protože je to konečné záhada, život je zázračný. Vzniká poezie. Kde konečné je známé - nebo si myslíte, že je známé - vzniká filosofie. A to je rozdíl mezi filosofií a poezií.

Kabírův přístup je přístup básníka, člověka milujícího, člověka, který žasne nad tím, jak to všechno je. A protože to neví, zpívá píseň. Protože neví, rozhostí se v něm modlitba. Protože neví, sklomí se v pokoře. Básníkův přístup není vysvětlování, je to výkřik: "Záhada!"

A kdekoli je záhada, tam je Bůh. Čím více víte, tím méně si budete vědomi Boha; čím méně víte, tím více vám Bůh blíže. A když nevíte nic, když můžete říct s největší odevzdaností 'já nevím, když toto 'já nevím'

vychází z nejnítěrnějšího jádra vaší bytosti, pak v tom nitru Bůh bude a bude v každém tepu vašeho srdce. Pak vzniká poezie, pak se člověk zamiluje do té nezměrné záhady, která ho obklopuje.

Ta láska, to je náboženství. Náboženství se nepídí po výkladech. Je to spíš okoušení lásky, nikdy nekončící výprava do lásky.

Zvu vás, abyste se se mnou vypravili do království toho bláznivého Kabíra. Ano, byl to blázen - všichni nábožní lidé jsou blázni. Jsou to blázni, protože dovedou tancovat a zpívat. Jsou blázni, protože pro ně život není problém, který musí být vyřešen, ale záhada, ve které se člověk rozplývá.

A ještě něco o Kabírově přístupu. Přitakává životu. To znamená, že pochopil. Jsou dva typy lidí: ti, co jsou žádostiví světa a ti, co se světe zříkají. Mohlo by se zdát, že jsou to protiklady, ale nejsou. V požívačnosti promrhat život, energii, příležitost - ale opravdová radost z požívačnosti nevschází. Kdyby požívačnost vedla k radosti, nikdo by se neutíkal k odříkání. Lidé hledají spásu v odříkání tehdy, když jejich lačnost je neukojitelná. Propadají druhému extrému. Staví se proti životu. Stávají se nepřáteli života, negují život. Začínají ničit svou bytost. Zmocňuje se jich sebvražednost. Na trzích najdete lidi, kteří lační, v kláštěrech najdete lidi, kteří se odříkají.

Kabír nepatřil ani k těm ani k těm. Člověk rozumějící je velká syntéza. Chápe, že ani lačnost ani odříkání nemá význam. Ale buďte vnímaví! Bdělá vnímavost to je to, oč jde. Nebuďte proti životu, Kabír je pro život. Miloval, měl ženu, dvě děti, vedl život hospodáře, a přece byl jedním z výsostně jasnozřivých. Žil světsky a přece zůstal nedotčen. A to je krása. Lotosový květ.

Když jdete za takzvanými mahátmy, udělají z vás nepřátele života. Budou vás učit, že světský život je hrozba a zlo. Vzbudí ve vás pocit, že Bůh a světský život

jsou dvě neslučitelné věci: buď můžete mít to nebo ono, ale obojí mít nemůžete. Kabír ukazuje, že můžete mít obojí, protože Bůh a život nejsou nepřátelé. Život je projevený Bůh; Bůh je neprojevený život. Bůh a život je jedna síla, jedna energie, jeden pohyb. Je-li Bůh neprojevený, je to Bůh, jakmile se Bůh projeví, je to život. A to se neustále opakuje, jako dýchání, vydechnete, vdechnete.

Staré indické texty říkají, že bytí je boží výdech, a nebytí je boží vdech. Veškerá existence mizí, když Bůh vdechne, akdyž vydechne, existence se znovuobjevuje. Jeden dech, který vchází dovnitř a vychází ven. Když Bůh vydechne, rodíte se, když Bůh vdechne, mizíte ve smrti.

Ale nikdy Boha neopouštíte. Jeho výdech je stejně jako jeho dech. Člověk musí pochopit tenhle dynamismus, tuhle dialektiku. Kabír není ani světachtivý, ani se světa nezříká.

Kabírovy výroky jsou velice prosté, zemité. Není dramatický. Není kazatel. Je mu jedno, jestli na vás zapůsobí, nebo ne. Mluví pouze o svých zkušenostech. Nikdy nepřehání. Nikdy své výroky nedokazuje logicky; prostě konstatuje.

Slyšel jsem krásnou historku o mladém pastorovi, který se, než vstoupil do semináře, ochomýtal kolem divadla. Jednou měl kázání v novém kostele a chtěl je patřičně vyšperkovat. Všiml si, že ve střeše nad kazatelnou je otvor, a tak zahrnul do svého kázání pasáž 'Duch svatý sestoupil v podobě holubice' a narežíroval kostelníka, aby v pravou chvíli vypustil střešním otvorem cvičenou holubici, která měla pastorovi usednout na rameno, Nadešel den bohoslužby a pastor dospěl ve svém kázání k vrcholnému místu. 'Duch svatý sestoupil v podobě holubice'. Nic. Znovu hlasitě a podrážděně zopakoval text. Tu se nadzvedl příklop nad střešním otvorem a ozval se hlas kostelníka: "Velebný pane, Svatého Ducha sežrala kočka, mám spustit kočku?"

Kabír není takhle dramatický. Mluví prostě. Cokoli říká, říká ze srdce. Není učený. Jeho poezie je čistá, neposkvřená teorie. Jeho poezii může chápat každý, kdo je nevinný.

A proto bych vám na začátku cesty rád řekl: buďte nevinní, jenom tak porozumíte Kabírovi. Nezatahujte sem žádné rozumování, nepřete se s ním, Kabír není logik. Hádáte se snad s obrazem, na který jste se přišli podívat? Nehádáte, máte z něj potěšení. Přete se s hudbou kterou kytarista hraje pro vaše potěšení? Stejně tak když přicházíte k básníkovi, vnímejte jeho poezii.

S náboženstvím je potíže. S kazatelem se pře. Ale vina je na kazateli, protože ti se prou a dokazují. Snaží se dokázat Boha. Jakoby Bůh nebyl, kdybyste ho nedokázali dokázat důkazem.

Kabír vám nebude nic dokazovat. Jeho výroky jsou pouhé sdělení. Pociťte ho. Rozum vám přitom nepomůže.

Jsou lidé, kterým dělá velkou potíže odložit hlavu. Zapomněli, jak se to dělá. Hlava nad nima neustále trní, žvaní, pře se, vybírá, přebírá, zavrhuje, přijímá, hodnotí, posuzuje, zamítá. 'Takhle to podle mě je, takhle to podle mne není.' Bůh nepotřebuje být podle vás. Chcete-li pochopit, umlčte svou mysl. Naslouchejte Kabírovi.

Slyšel jsem o zázračném matematikovi, který ve dvanácti letech uměl vypočítat rovnice, že nad tím čtyřicetiletý Einstein žasl. Naneštěstí byl tak pohroužen do svých rovnic, že se ho postupně zmocňovalo šílenství. Rodiče ho jednou vzali na nějaký trhák do divadla, aby ho trochu rozptýlili, a byli úplně nadšeni, s jakým zájmem sledoval první dějství. O přestávce řekl otec vesele: "Vidíš, jak se dovedeš bavit!" "Jestlipak víš," povídá syn, "že první dějství mělo 71 864 slov?"

Neposlouchejte slova, poslouchejte ticho, které slova obklopuje. Poslouchejte poezii, která slova obklopuje, poslouchejte rytmus písně! Naslouchejte Kabírově oslavě.

Nepřišel vám kázat. Je jako třešeň. Jako když za úplňku rozkvetne třešeň. Květy se neprou. Květy jsou prostě tu. Květy explodují.

Jsou dvě možnosti: když člověk dojde osvícení, buď zmlkne anebo exploduje v písni. Když Meher Baba došel osvícení, zmlkl a za celý svůj život nepromluvil. Když Míra došla osvícení, začala tančit a zpívat. Jsou dvě možnosti: buď člověk zmlkne, anebo se promění v píseň. Kabírov život je píseň.

Ale pamatujte si, že i v písni je mlčení. A že v mlčení lidí jako byl Meher Baba je píseň. A když budete tiše naslouchat Kabírovi, pochopíte, že jeho píseň není nic než poselství ticha.

Příteli, kde mě to hledáš
podívej, jsem vedle tebe

Kabír říká: "Kde to hledáte Boha, vždyť je vedle vás! Budete-li ho hledat kdovíkdě, minete se s ním. Je blízko, úžasně blízko vás. Vlastně není blízko - protože i blízkost je míra vzdálenosti, není blízko, je přímo ve vás. Bůh jste vy, Bůh existuje skrze vás. Nikdy jste se z něho nevydělili, nemůžete od něj odejít, protože je ve vaší podstatě. Právě teď je právě ve vás. Díváte-li se na mě, to on se na mě dívá. Posloucháte-li mě, to on mě poslouchá.

Až jednou se uvolníte, budete vědět. Jste-li ztrnulí, stává se z vás ego. Jste-li upjatí, jste vydělení, uvolníte-li se, křeč poleví, rostajete, rozpustíte se v oceánu.

Právě teď máte dvě možnosti; buď budete ledovcem, který plave v moři, ztuhlý, zmrzlý, a budete se cítit oddělení, anebo můžete růst a být jedno s oceánem. To je všechno. Když si myslíte, že vy jste, tuhnete, blokujete se a vaše energie se přestává pohybovat, vyhraňujete se, ohraňujete se a ta ohrada vám překáží.

Příteli, kde mě to hledáš,
podívej, jsem vedle tebe,
nejsem v chrámech ani v mešitách

Nač se vydávat na daleké poutě. Bůh už nastal. Nosíte ho v sobě od samého začátku. Mohli jste zapomenout, kdo jste, mohli jste se sami sobě stratit, a přesto všechno Bůh - to jste vy sami.

nejsem v obřadech ani v rituálech

nejsem v odříkání ani v józe

Když je náboženství mrtvé, mění se v rituál. Dokud je živé, je spontánní. Chcete-li se modlit, modlete se spontánně. Neopakujte rituály, to je neplodné, marníte čas. Probudíte-li se každý den ve stanovenou hodinu a ve stanovenou hodinu se budete modlit, stále stejným způsobem, nikdy nepochopíte, co je modlitba.

Modlitba to není 'musí', ale 'může'. Tiše sedíte, díváte se na stromy, a najednou je to tu. Přišlo to. A někdy to nepřijde. Ale není ve vaší moci modlitbu znásilnit. Znásilněná modlitba není modlitba. Modlitba je jaká láska. Někdy je a někdy není. Můžete s tím dělat něco? Nanejvýš můžete předstírat. Můžete předstírat, že jste zamilovaný a přitom v hloubi duše víte, že nejste. A když si na tenhle stav zvyknete, postupně zapomenete, co je láska. Zvyknete si na to pseudo, na předstírání, na faleš.

Budete-li vnímaví, postřehnete, že to přijde jako závan. Teď je bezvětří, stromy nehybné, tiché. Co mohou dělat? Čekají. Až zavane vítr, budou tančit. Nemají rituál. Neříkají: 'teď je ráno a to je čas k tanci, klepak je vítr?' - a když vítr nepřichází: 'pokusíme se o to samy, nějaká ta pozice jógy, nějaké ten rituálek a ono to půjde'. Ne, stromy čekají. Teprve když zafouká vítr, dají se do tance. S modlitbou je to stejně, zavane, přijde. Přijde, aniž vám dá předem vědět, že je na cestě.

Jen aby ste byli k dostižení. Někdy sedíte v noci na posteli a je to tu - celá místnost je plná nějaké neznámé přítomnosti. A vy s tím nemůžete nic dělat, je to prostě tu. Můžete mít radost, můžete si to krásně užívat, můžete se tím bavit. Můžete tancovat. Vítr je tu. Můžete se vlnit. Můžete zpívat.

Ať ta píseň prýští přímo z tohoto okamžiku, přímo ze srdce. Nač opakovat něco po jiných? Nač do sebe ládovat křesťanské nebo hinduistické modlitby, to je balast. Modlitba prostě vzniká. Vzniká sama. Někdy je tichá. Můžete se modlit bez jediného slova, neřeknete ani 'děkuju'. Někdy naopak máte chuť se s Bohem bavit. Někdy byste se s ním nejraději poprali. Člověk má vztek, ale co se dá dělat. A jindy se člověk sklání v nejhlubší pokoře a v nejvroucnějším sebeodevzdání. A jindy zase řeknete Bohu: 'nojo, tak ty jsi tu zase! Jenže já teď na tě nemám náladu! Musíš počkat, tak jako já čekávám na tebe.' Cesty lásky jsou záhadné. Bůh pochopí.

Jen ať je vaše modlitba spontánní a opravdová. Jestli máte vztek, nabídněte mu vztek. Jestli jste plný lásky, nabídněte mu lásku. Ale nabídněte jenom to, co skutečně máte, co opravdu cítíte. Co jde z vás. Nic nepředsťírného. Bůh není nic jiného, než nekonečné pochopení, které vám existence prokazuje. A existenci podvést nelze. Není to prostě možné. Podvedete tím jedině sebe, sami. A budete vršit podvod na podvod, až se ve svých vlastních klamech udusíte.

Nejsem v chrámech ani v mešitách, ani v Kábě ani v Kailáši, nejsem v odříkání ani v józe. Proto nikam nechoďte. Buďte, kde jste, ať jste kdekoli, a buďte opravdoví, autentičtí, spontánní.

Jestli mě opravdu hledáš, uvidíš mě. Hledáte-li opravdově a s intenzitou, vášnivě a s naléhavostí, pak se nemusíte ničeho bát. Tohle se snažte pochopit.

Kabír zdůrazňuje naléhavost, nezměrné přání. Můžete být dokonalý obřadník, ale JEHO minete. Když po něm voláte s vášnivým zaujetím, okamžitě poznáte, že je tu. Je-li vaše zanícení opravdu vášnivé, nemůžete se s ním minout. A jestliže jste ho přece minuli, pak vaše vašeň nebyla ještě dost zanícená. Toužíte polovičatě.

Bůh bývá na posledním místě v seznamu lidských srdcí

- viděl jsem těch srdcí dost. Spousta věcí musí přijít na řadu napřed a Bůh teprve potom. Bůh čeká ve frontě. A nikdy se nedostane na první místo, protože světu není nikdy konec. Děláš jedno a z toho jednoho vznikne tisíc a jedno dalších, a tak se člověk čím dál tím více zamotává do věcí světa a fronta narůstá a narůstá a Bůh je čím dál tím více vzadu. Takhle ho chcete vidět? Takhle to není možné.

Uvidí ho jen ty oči, které se dovedou intenzivně dívat. Třetí oko není vlastně oko. Je to vášnivá posedlost, tak vášnivá, že jste pro ni ochotni obětovat život. Řekne-li Bůh: "Zjeví se ti, obětuješ-li se mi", vy nezaváháte ani vteřinu a klesnete mrtvi k zemi. Takováhle posedlost z vás může udělat nábožného člověka.

Kabír říká: "Je mi do smíchu, když vidím, jak ryba ve vodě žízni. Směju se, nemůžu tomu věřit. Ryba žízni a volá: voda, voda! Kde je voda?" Žijeme ve vodstvech Boha. Bůh je životní energie. Obklopuje vás, obklopuje, prostupuje všechno, co existuje. Všechno existuje skrze něj - a jako on. Není existence mimo něj.

Jsou lidé, kteří hovoří o Bohu jako o inferenci a ne o zkušenosti. Nepoznali ho, protože se ho snaží někam vnést, zařadit. Přemýšlejí o něm, cítí, že Boha je potřeba, že Bůh je užitečná hypotéza, Připouštějí Boha jako hypotézu - jak bez něho vysvětlit existenci?

Ale Bůh není hypotéza. Prosím vás, lepší je být ateistou a nevěřit v Boha, než připouštět Boha jako užitečnou hypotézu. Ateista může být nábožný člověk, ale kdo s Bohem kalkuluje jako s užitečnou hypotézou, ten není nábožný. Ateista, který tvrdí, že Bůh není, se o něj alespoň zajímá - až nato, že nemá klid, protože nikdo nedojde klidu v negaci. Proto ateista neustále přemýšlí a přemýšlí...

Setkal jsem se s jedním starým člověkem. Je to ateista. Řekl: "Je mi osmdesát a posledních šedesát let jsem ateista a popírám Boha". Řekl jsem: "Není to nesmysl a škoda času popírat šedesát let něco, co není? Šedesát let

jste obětoval něčemu, co není, šedesát let jste promrhal v boji proti něčemu, co není". Znervózněl. "Šedesát let hromadíte argumenty, logické důkazy, a přitom by šest minut stačilo k tomu, abyste poznal. Kdybyste byl spokojený, byl byste se bavil a nebyl byste si lámal hlavu s non-entito. Ale vy nejste spokojený, protože negace nemůže nikoho uspokojit."

Tohle je třeba pochopit: uspokojení pochází pouze z ano. Z nesmírné pozitivivity. Bůh není nic jiného, než hluboké ano vůči existenci.

Ale jsou lidé, kteří došli k logickému závěru, buď že Bůh je nebo že Bůh není. Obojí je nesmysl. Nemají zkušenost.

Slyšel jsem o jednom vědci, který se proslavil jako odborník na výchovu dětí, třebaže sám se nikdy neoženil. Své přednášky nazval "Desatero přikázání pro rodiče". Pak potkal dívku svých snů, oženil se s ní a stal se otcem. Nedlouho nato změnil název svých přednášek "Desatero podmínek rodičům". Bylo mu požehnáno dalším potomkem a své přednášky nazval "Několik poznámek k úvaze rodičům". Když přišlo třetí dítě, přestal přednášet.

Rozhoduje zkušenost. Je velice jednoduché poučovat druhé, jak mají být dobrými rodiči. Ale je velice těžké stát se dobrým otcem, dobrou matkou. Je lehké radit druhým, jak si mají uspořádat manželství.

Jednou za mnou přijel až z Ameriky známý poradce pro manželské problémy. Řekl: "nevím si rady se svým manželstvím, jenže v Americe jsem příliš známý poradce pro manželské problémy, takže jedu za váma..."

Mezi mými sanjásíny najdete spoustu psychiatrů, psychologů, psychoterapeutů. Pomáhali a radili ostatním lidem, ale s vlastními problémy si rady nevěděli. Dostal jsem starost o ty lidi, kterým dávali rady.

Pamatujte si, zkušenost je rozhodující.

Slyšel jsem historku o súfíjském mystikovi Džalauddínovi Rúmím. Přišla za ním žena s dítětem a řekla: "Mistře

co mám dělat, ten kluk je jak posedlý po sladkém, zkoušela jsem všechny možné způsoby, jak ho to odnaučit, málo platný. Jediná možnost je, že mu nějak domluvíte vy. Na vás dá. Sám řekl: když mi mauláná zakáže jíst cukr, přestanu."

Mauláná se podíval na dítě, které mu tolik důvěřovalo a řekl: "Víte co, přijďte za tři týdny". Žena z toho byla celá zmatená. Mauláná je známý po celém světě, lidé za ním chodí z daleka široka s obtížnými problémy, které on namísto vyřeší, a s takovouhle maličkostí jí pošle pryč. Za tři neděle přišla matka znovu a mauláná opět řekl: "musíš počkat ještě tři další týdny a pak přijď". Když matka přišla za další tři týdny, mauláná řekl: "Tak a teď už přestaň jíst sladké." Chlapec řekl: "Dobře, Přestanu." Matka povídá: "Mám na srdci jednu otázku. Jakteže jste na tak jednoduchou věc potřeboval šest týdnů?" Mauláná řekl: "Já totiž sám rád sladké. Jak bych mohl teda někomu radit, aby nejedl cukr? To by byl podvod. Tři týdny jsem zkoušel sladkému odvyknout, a nepovedlo se mi to. Za další tři týdny jsem uspěl. Proto teď můžu říct: "Hele, přestaň s tím, podívej, já jsem starý člověk a povedlo se mi to. Tak abys to nezvládl ty!" To je způsob mystiků. Vždycky věřili ve zkušenost. Jsou lidé, kteří se přou, argumentují, debatují, o tom je-li Bůh nebo ne, existuje-li duše po smrti, existuje-li nebe a peklo. To jsou nesmysly, ztráta času. Kabíra takovéhle pojmy vůbec nezajímají.

Cleveland Amory vypráví následující historku: Když byl ještě Newport na Rhode Islandu mekkou vyšší společnosti, procházel se jednou elegantní pán po pobřeží se svou dámou - a tu nějaký plavec, který se odvážil do příboje, křičí francouzsky o pomoc. "Ten člověk", pronesl elegantní pán "je buď Francouz nebo snob, který se vytahuje, tím, že umí francouzsky." A zatímco se svou společnicí debatovali o tom, je-li dotyčný Francouz nebo snob, ten člověk se utopil.

Buddha vyprávěl svým žákům tohle podobení: Jednoho člověka postřelil šípem. Byl filozof. Přišel ranhojič a chtěl šíp vytáhnout. Filozof řekl: "Počkej, napřed chci vědět, kdo se mě to pokusil zabít. Přítel nebo nepřítel? Zasáhla mě záměrně nebo omylem? Je ten šíp otrávený nebo není?" Ranhojič řekl: "Vím, že jsi velký filozof, ale zdrž se svých úvah a dovej napřed, abych ti šíp vytáhl. Jinak umřeš." Ale filozof řekl: "Počkej, napřed chci vědět, žije-li duše po smrti člověka. Věříš v duši?" - Ranhojič řekl: "Ty jsi blázen! Napřed si nech vytáhnout šíp, jestli chceš zůstat naživu - na tvé problémy je dost času potom."

Kabíra nezajímají doktríny a filosofie. Nezajímá ho posmrtný život. Život vezdejší je božský.

Příteli, doufej dokud žiješ a dokud žiješ,
chápej a rozuměj -

v životě vezdejším spočívá vysvobození

Ž i v o t j e z k u š e n o s t o s v o b o z o -
v á n í.

Život žitý naplno osvobozuje.

Nezlomí-li se tvá pouta, dokud žiješ, myslíš, že smrt tě může vysvobodit?

Buďte přítomní teď a tady! Udělejte něco právě teď.
Nezlomí se tvá pouta, dokud žiješ,
myslíš, že smrt tě vysvobodí?

Nalezneš-li jej teď, je nalezený provždy,
když ne, nezbyde nám než přebývat ve městě smrti
Teď nebo nikdy. Ať toto poselství zakoření ve va-
šich srdcích: Teď nebo nikdy! Bůh je nyní a zde. Vaše
chytrácká mysl se pokouší o odklad. Uvidíme, setkáme-li
se po smrti s Bohem, teď to není problém. Naopak, právě
teď o to jde.

Prožíváte Boha teď nebo ne? Neprožijete-li jej teď,
neprožijete ho nikdy. Není ani v minulosti ani v budouc-
nosti, je teď. Jeho přístřeším je současný okamžik.
Teď si ho užívejte, teď se s ním těstě. Cokoli děláte,

necht je bohoslužbou. Cokoli děláte, dělejte s láskou.

Spojíš-li se s ním teď, budeš s ním spojen navždy. Kabír věří v život, ne v Boha. Protože Bůh je život. A ne život s velkým Ž, s malým ž. Obyčejný život, spaní, jídlo, milování, služba lidem. Obyčejný život s malým ž, to je Bůh. Nenajdete-li ho v tomhle obyčejném životě, jindy a jinde ho nenajdete.

Milujte a milujte tak hluboce, že Boha najdete ve svém milém. Dávejte svým přátelům tolik přátelství, že v nich naleznete Boha. Kdekoli dokážete být plně, tam bude i on. Vaše plné bytí, absolutní zúčastněnost, to jsou dveře.

Ale mysl je ctižádostivá, žije v budoucnosti. Mysl je sobecká. Neumí spočinout v přítomnosti. Je vypočítavá, má velké plány. Mysl neustále spekuluje, jak se stát někým. A přitom tím, s kým byste mohl být spokojen, jste už teď. Právě teď. Bůh je tvoje bytí; Co víc, čím se ještě chcete stát?

Slyšel jsem, jak jednou Hitler řekl moudrému, starému rabínovi: "Prý jsi veliký mystik. Já sice na takové nesmysly nevěřím, ale zaříd, aby se mi vyjevila pravda. Jinak tě dám popravít." Rabín řekl: "Proč ne. Jdi ven a zůstaň stát na ulici." Hitler řekl: "Vždyť tam prší". Rabín řekl: "Jen se nestrachuj, jdi na ulici, zůstaň tam patnáct minut a dívej se do nebe. Pravda se ti vyjeví." Hitler tedy šel a za patnáct minut se vrátil promočený na kůži. "Podívej se na mě", ječel. "Žádná pravda se mi nevyjevila! Akorát že jsem si připadal jako vyjevený idiot!" "A to je ti napoprvé málo?"

Mysl je pošetilá, protože je politická. Politici jsou pošetilí, protože celá jejich politika spočívá v tom, že se chtějí někým stát. Ale náboženství nám zjevuje, že se nepotřebujeme někým stát. Nepotřebujeme se stávat, jsme-li sami sebou.

Právě včera se mě ptala žena, co má dělat člověk, když v životě poklesne. V životě se nedá poklesnout.

Myslela, že nechápu její problém. Ptala se znova, co dělat, když člověk se dopustí hříchu. Jenže hřích a cnost, dobré a zlé, morální a nemorální, to je jen na periferii, v nejnitrnejším nitru je člověk svrchovaný, nedotčený.

Mystikové jako je Kabír nekáží morálku. Zjevují náboženství. A to je rozdíl. Morálka je politika. Snažíš se vylepšit podle společenské morálky. Jenže společnost je nemorální. Největší nemorálnost vlastně je, když se člověk přizpůsobuje nemorální společnosti. Člověk opravdu morální do takovéhle společnosti nemůže zapadnout.

Neříkám, abyste se stali morální. Říkám, buďte zbožní a morálnost bude následovat jako stín. A bude to opravdová morálnost, ne morálka, kterou vám vnucuje společnost. Bude to morálka, která prýští z vašeho nejnitrnějšího nitra. Ne ukázněný charakter, ale gejzír vaší bytosti. Ne mrtvá struktura, ale tok, budete žít od chvíle ke chvíli vnímaví a spontánní. Budete schopni zodpovídat.

Lidé, kteří jsou morální v běžném slova smyslu, jsou většinou křečovití, sobečtí, zaneřádění spoustou potlačovaných přání. Jednou, až se naskytne příležitost, vybuchnou. Potlačují sami sebe ze strachu a z neukojitelné chamtivosti.

Obvykle se říká: "Buďte morální a budete zbožní." Ne. Buďte zbožní a budete morální.

Ježíš říká: "Hledejte království boží, vše ostatní vám bude dáno." Totéž říká Kabír. Žijte zde, plně jak můžete, co nejnímavěji, a s co největší láskou. Ostatní přijde samo.

Hezký, mladý, ostýchavý zaměstnanec biblické společnosti si postěžoval svému šéfovi, že mu jeho spoluzaměstnankyně nedají pokoj. "Vydržte", řekl šéf s úsměvem, "v nebi se vám dostane odměny." Za nějakou dobu přišel mladík znova. "Ta hezká dívka s ohnivými vlasy je úplně neodbytná. Nevím, jak to vydržím. A když vydržím, jaká bude v nebi má odměna?" "Kupka sena."

Nevyhýbejte se životu. Odměny dojdete taďy. Odměna

je láska. Odměna je plnost života. Odměna je jednota se životem. Každý okamžik, je vzácný, každý okamžik vám přinese odměnu, když ho dovedete prožít. Opíjejte se životem. To je odměna. Rozplyňte se v životě.

Koupejte se v pravdě, poznejte pravého guru

Kdo je pravý guru? Pravým guru rozumí Kabír sám život. Nebuďte ztrnulí, když vás život volá. Poslechněte to volání, nebojte se dobrodružství, pusťte se neznámými, nevyznačenými cestami života.

Mějte víru v pravé jméno

Co je pravé jméno Boha? Nikdo neví. Pravé jméno je neznámé, nepoznatelné, protože všechna jména dal Bohu člověk. Chcete-li opravdu rozumět - pravé jméno je všechno, co vás obklopuje. Je všude kolem.

Poslouchejte život, poslouchejte jeho volání, poslouchejte jeho vábení, jeho hakiádlá, jeho vzývání, poslouchejte jeho výzvy, mějte odvahu a Bůh se vám bude zjevovat v každém okamžiku. V intenzivní lásce, v intenzivní vnímavosti, v intenzivní vášni se zjevuje vždycky.

Kabír říká: "Duch Hledání je to, co pomáhá".

Ne mešita, chrám, korán, bible nebo vědy. Hledání vás povede. Hledáte-li opravdu, naleznete. A nenacházíte-li ho, nesvádějte to na něj. Nahlédněte do sebe a uvidíte, že ho nechcete najít. Pouze si se jménem Bůh zahráváte. Bojíte se.

Zbabělec není zbožný. Jen zbožný člověk má odvahu jít nedotčenými cestami, bez map, bez vedení. Není, kdo by vás vedl. Jen sám život. A život nikdy nedává hlasité pokyny. Šeptá. Nejste-li vnímavý, pozorný nalaďený, pak tomu tichému, nevtíravému hlasu neporozumíte. On je guru, on je učitel.

Našli jste člověka a máte dojem, že jste našli učitele; to proto, že v jeho hlase zaznívá tichý, nevtíravý hlas Boha. Guru je pouze jeho vnější zrcadlo. Odráží vás, odráží Boha. Opravdový učitel vás hodí zpátky k

vám samým. Opravdový učitel vás nebude poutat k sobě, protože opravdový učitel je život, opravdový učitel je Bůh.

Já sloužím duchu Hledání

Kabír říká: "Uctívám člověka posedlého duchem Hledání, který miluje pravdu a chce pro ni všechno obětovat."

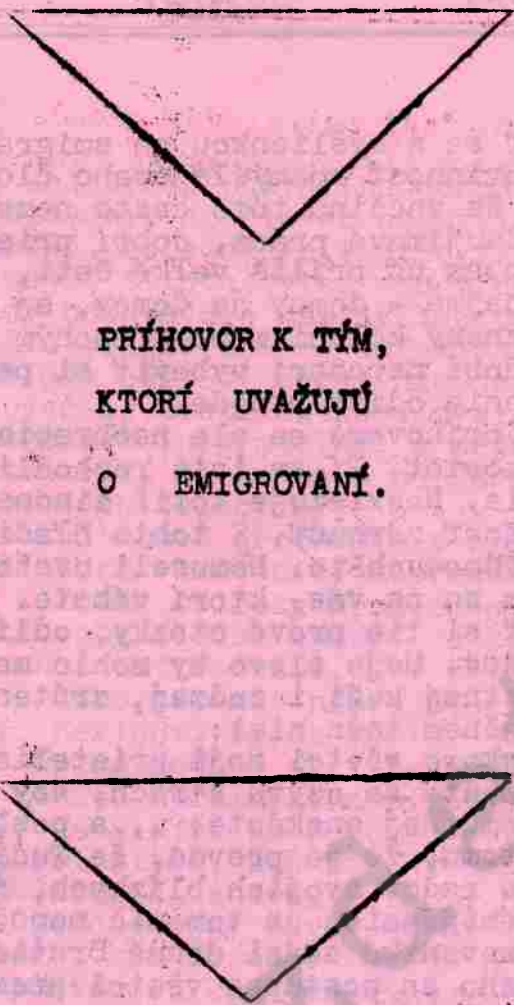
Malá historka o jednom mistru Zenu. Žák se ptal mistra: "Co je Buddhova pravda?" Mistr řekl: "Proč se ptáš jiných namísto aby ses ptal sám sebe?" "A kdo jsem já mistře?" "Musíš vidět to, čemu se říká posvátný čin." "A co je to posvátný čin, mistře?" Mistr otevřel oči a zase je zavřel.

Otevřít oči a vidět ho - zavřít oči a vidět ho. Je uvnitř a vně. Nerozdělujte vnitřní a vnější, protože v něm není rozlišování. Mistr otevřel oči - velmi názorné, přesně zenbuddhistické. Kabírovi by se to líbilo. Mistr otevřel oči, pohlédl na svět - život; zavřel oči - pohlédni do sebe. Vnitřní, vnější.

Můžete milovat vnitřní i vnější. Jste-li si vědomi vnitřního a vnějšího, přišli jste. Příklad nadchází pouze teď. Neodkládejte ho. Neříkejte zítra. Protože zítra nikdy nepřijde.

Tento rukopis sa dostal redakcii do rúk bez akýchkoľvek informácií o autorovi, o prekladateľovi a o tom, kedy a či vôbec už bol publikovaný.

M
A
R
T
I
N

K
L
E
B
I
N

PRÍHOVOR K TÝM,
KTORÍ UVAŽUJÚ
O EMIGROVANÍ.

Ľudský život je zložitá hra náhod, do ktorých nevidíme, rozhodnutí, ktoré sú naše vlastné. Dospelý človek vie, že mnohé v jeho živote sa udialo tak, že si toho sotva bol vedomý; rozmýšľa však o tom, hodnotí a tým si to - ak to ide - dodatočne osvojuje. Náhodný skutok premieňa na vlastný čin.

Kolkí z nás sa napríklad poženili len preto, že naša krátkodobá milienka počala - a až potom si položili otázku, či s ňou chcú prežiť svoj život? Je to riskantný postup. Čím prchkejšie, neuváženejšie konáme, tým ťažšie nachádzame zmiernu so sebou. Človek, čo sa neriadi nudnou zásadou "dvakrát merať a raz rezať", je náchylný robiť chyby. Aj v rozhodovaní o tom, či emigrovať alebo nie.

Pohrávať sa s myšlienkou na emigráciu je tá najsamozrejmejšia povinnosť rozmyšľajúceho človeka. Rovnako samozrejmé je, že väčšina túto cestu nezvolí. Dôvody sú tisícovaké. Zaujímavá práca, dobrí priatelia, príliš malé, alebo naopak už príliš veľké deti, nutnosť starať sa o rodičov a najmä - domov je domov, aj keď na každom druhom kroku przený komunizmom. A mnohým sa jednoducho v kritickom období nepodarí vybaviť si pas a doložku a potom ich nutkanie odísť prejde.

V tomto príhovore sa ale neobraciam na tých, ktorí sa rozhodli zostať. Tí sa iste rozhodli dobre. To je trpké poznanie. Neexistuje totiž žiadna všeobecná, objektívna nutnosť zdrhnúť. Z tohto hľadiska to mali židia za Hitlera jednoduchšie. Nemuseli uvažovať, museli preč.

Obraciam sa na vás, ktorí váhate. Snád niekomu pomôžem položiť si tie pravé otázky, odlíšiť pravé od falošných dôvodov. Moje slovo by mohlo mať váhu, veď som zažil na vlastnej koži i cudzej, zvrútenie toľkých pseudodôvodov. Začnem teda nimi:

1. "Už skoro všetci moji priatelia a známi ušli" - v tomto argumente sa ozýva strach, aby som nezostal posledný ako v smutnej anekdote: ...a posledný zhasne svetlo. Napriek tomu, že je pravda, že ľudia bolestne pociťujú rednutie radov svojich blízkych, je pravdou aj to, že vlastnou emigráciou na tom nič nemôžu zmeniť. Nikde v zahraničí nevzniká akási druhá Bratislava, či Slovensko, do ktorého sa postupne všetci premiestnime. Pre väčšinu ľudí platí, že jedine doma sa okruh priateľov obnovuje akotak samovoľne /paradoxne si hovorievam, že všetci zostali doma/. Vonku budú doma iba ľudia, umelci života, ktorí sú ako Grék Zorba. Vedeli by šťastne žiť aj v Tramtárii. Ostatní nebudú doma - ale dospelý človek vydrží nebyť doma.

2. "Je to u nás sto rokov za opicami" - to síce hej, zaostávame za Západom o dobrých desať až dvadsať rokov, všetko tam funguje lepšie, rýchlejšie, dokonalejšie, od vodovodných kohútikov až po počítače.

Lenže povážte: nie je príliš banálne, úbohé, byť nespokojný s tým, že to u nás vyzerá - v priemere - ako na Západe v roku 1976 alebo trebárs 1966? Vtedy sa tam celkom slušne dalo žiť.

3. "Kvôli deťom" - keď sa naše plnoleté dieťa rozhodne ísť von a my mu chceme byť na pomoci, všetké česť.

Inak platí: odísť treba kvôli sebe! - prinášanie obetí, o ktoré sa nikto neprosil, sa môže ukázať byť márnym. Čo ak vysvitne, že syn je tŕtmák, ktorému je ponúknutá príležitosť nanič? A pre vyše desať až dvanásťročného dieťa je emigrácia vykorenením: stihlo sa stotožniť s väčším celkom, ako je rodina, mestečko - stalo sa Slováčikom. Potom je azda zdravšie postarať sa o to, aby sa naučilo po anglicky, po nemecky a dať mu istotu, že keď raz bude chcieť, nebudeme ho zdržovať našou láskou. Rieďme sa tým, že ani my nezazlievame svojim rodičom, že nás nevyviezli v útlom veku. Nechali

to na nás.

4. "V takej kultúrnej pustatine nehodno žiť" - nuž hej, z novín a televízie sa človek nedozvie pravdu o svete, v kinách nehrajú posledný Felliniho film.

Lenže skúsenejší čitateľ vie, ako v novinách klamú, čakáte si z Pravdy bez väčšej námahy lož odfiltrovať. Zostane mu zdanlivo len odrobinka informácie - ale vytvoriť si na jej základe celkový obraz nie je nemožné. Rozumenie svetu je z väčšej časti otázkou myslenia a priamej skúsenosti, zaplavenosť informáciami z médií je podružné - ako inak si vysvetliť, že je tu - na Západe - tak zarumecujúco veľa červených zelených?

A čo sa týka kultúrnej produkcie v užšom slova zmysle, umenia - tiež jedno varovanie: neprečente svoju kapacitu všeobecne /človek má roky problém s tým, aby sa zmohol; nieto ešte, aby vládal chodiť do kina/ a neprečente ani svoju schopnosť radosti. To, že človek večer nikam nejde preto, lebo zas nič nehrajú, alebo preto, lebo je prešýtený, nevládal by sa tešiť, je síce iné, ale zároveň je to úplne jedno: trčí jednoducho doma. Treba sa so všetkou možnou úprimnosťou pýtať sám seba: Som naozaj vypráhnutý? Na Sibíri je odpoveď možno jednoduchá, v stredoeuropskom priestore, kde sa chvalabohu zachovala aká taká kultúrna difúzia, sotva.

5. "Doma nie je dôstojný život možný" - koľko sa človek často nazháná, kým zoženie to, čo práve nedostat, koľko sa priam naponižuje, kým vybaví to, čo doma ťažko vybaviť; o ponorení v lži, ku ktorej neradno čo len pípnuť, ani nehovoriac. Mnoho ľudí na taký život doplatí - na nič nemyslia, len na "pochystévanie" čohosi; nie je s nimi žiadna reč.

Lenže premárniť svoj život honobením možno kdekoľvek na svete; a brániť sa takému osudu možno aj doma - skromnosťou, nenáročnosťou, ignorovaním tlakov z blízkeho okolia, dôstojným životom. A poznaním, že režim si je tak nejapne istý vyplašenosťou, "predposratosťou" svojich poddaných, že si nič nerobí z tých pár opovržlivcov, ktorí mu nechodia, kašľú na schôdze, na sprievod, na voľby a na automatický postup v zamestnaní. Najmä na Slovensku sa musí človek hlasno hlásiť, keď sa chce stať oficiálnym nepriateľom štátu, štvancom, a nechať si znemožniť akýkoľvek normálny život /trošku sa hanbím za tieto riadky. Len vďaka tomu, že takíto ľudia sú a ŠtB ich dokope niekedy až na kraj hrobu, teraz Tomáša - ten text vznikol v máji 1986 - môžu sympatizanti v ich tieni s prehľadom prežiť svoj nie nedôstojný život/.

6. "Už chcem robiť niečo iné, už som strašne nespokojný s ňou so sebou" - veď hej, kto by nechcel?

Len pozor, treba zvážiť, či ten sen, robiť niečo, k čomu na komunisti nepripustili, nie je medzičasom postou chimérou; či hovenie si v nenáročnosti komunizmu nespôsobilo, že na nič iné už nemáme. Zdržnutie je sko-

ro absolútnym odlúčením od minulosti, možno preto mnohých emigrantov prekvapí, že sami pred sebou neušli - nesú si ďalej svoj vlastný kríž.

7. "Urobiť niečo pre 'našu' vec" to je tiež jedno z predsavzatí, s ktorými ľudia odchádzajú.

Ale beda - kto už sa slávne vráti domov ako Masaryk? /Hm, tunajší redaktor mi škrtol druhú časť vety: Kto už sa zaslúži o národ ako Tigrid?/ Samozrejme je takýchto ľudí viac a samozrejme potrebujú bohaté zázemie neznámych zanietencov.

Treba si však byť vedomý toho, že to môže vypáliť inak: marast domácich pomerov človeka pozvoľna prestane zaujímať, nemá už čas ani chuť venovať sa bývalej vlasti, po rokoch si upraví vzťah, chodíva domov na prázdniny. Z rebela sa stala jalová teťa z Ameriky.

Nuž tak, všeobecne závažných dôvodov niet, pseudo-dôvodov je fúra - iste som mnohé prehliadol: kto spočíta fikcie, ktorými ľudia žijú?

A ten jediný pravý dôvod je v rýdzosti pocitu, že už toho máme dost. Každý niečoho iného, ale všetci rovnako dost: dost výsluchov, dost strachu /svojho či priateľovho/, dost kľamania, uhýbania, dost rituálov, ktorým sa celkom uniknúť nedá; dost prívržnutosti ľudí, čo sa o niečo snažia a biedy tých, čo dopustili, aby ich režim odnaučil snažiť sa; dost toho, že toho máme dost.

Zvážiť hĺbku tohto stavu musíme sami: nik nemôže posúdiť ako, aj - či - máme niečoho naozaj plné zuby.

Slovo, ktoré úpenlivo kvíli v človeku zrelom na emigráciu, je často: "Ja ich nemám rád, ja ich - kurvy komunistické - nemám rád". Žiaľ, ani takú bytostnú neľásku, nevôľu, nenávisť navonok nevidno. A ten najpravdivejší argument je človeku v azylovom pokračovaní nanič.

Prajem vám, aby ste sa rozhodli dobre. Ahojte.

KRITIKY

GLOSY

RECENZE

STRÁNKY Z DENÍKU

20.5.1988

V pondělí jsem se dostal k prolistování Litgazety až po večeri. Už me trochu přešla taková ta původní dychtivost, se kterou jsem na počátku glasnosti zkoumal, ke kterému patníku pravdy se Rusové zas dostali. Ještě před peti lety bych asi spadl ze židle, kdybych v sovětském tisku objevil pár dobrých slov o Pasternakovi nebo kdybych uvidel v azbuce vytištění tvrzení, že Stalin byl psychopat s maniakálním pužením vyvražďovat své okolí. Jenže člověk si zvykne, když se mu takové dryáky servírují po kapkách.

A přesto jsem v pondělí po večeri nevěřil svým očím, když jsem na patnácté stránce uvidel výtvarne

vyvedený magický letopočet 1984 a nad tím azbukou "Džordž Oruell". Prečetl jsem z textu dva řádky a hned jsem viděl, že je to začátek první kapitoly slavného Orwellova románu *Nineteen Eighty Four*. Vstal jsem a měl jsem chuť něco udělat, zakřičet nebo co. Prelétl jsem očima redakční perex a Zalyginovo oznámení, že celý román vyjde v Novém miru. Chodil jsem po kuchyni a šermoval myšlenkami sám v sobě. Nemel jsem posluchače, ale i kdybych je měl, asi by nerozumeli mému vzrušení, protože by nevedeli, že si s Orwellem vedu účty už bezmála třicet let.

Teď si uvědomuji, že jsem do podmínek své víry v glasnost Orwella ani nezapočítal, taková podmínka mi připadala prehnaná. A najednou báb, mám to před sebou černé na bílém. Heala psaná na průčelí Ministerstva pravdy: S v o b o d a e t o r a b s t v o. Můj soudruh, Winston Smith, uvažuje, mluví a trápí se v ruštině! Připadá mi najednou, jako by celý můj příběh spojený s touto knihou pomalu končil, končí všechno, co jsem o ní napsal, končí i děje, kterými s ní byla svázaná moje rodina.

Mnohé z toho, co jsem s Winstonem prožil, jsem popsal ve svém doslovu k českému překladu románu 1984. Všechno to pak vyšlo v kolínském Indexu, doslov byl přeložen do švédštiny a do němčiny a aspon ukázky z mého povídání vyšly i v jiných jazycích. Psal jsem ten text v roce 1982

a tehdy jsem se přece jen trochu ošíval nad detaily. Moje žena začala román překládat v roce 1978, kdy ji vyhodili z univerzity, když nemohla se svou angličtinou nikde sehnat místo, protože jí chodili v patách tajní a všem kádrovákům dali najevo, že by mohli mít potíže. To překládání bylo myšleno jako lék proti depresi, proti pocitu, že už nic nestojí za to. Z překládání se stal rodinný happening, i s dospívajícími syny jsme diskutovali o českých ekvivalentech newspaku, srovnávali svět, ve kterém žijeme, se světem Orwellova románu. Ale už dávno předtím byl u nás Orwell jakousi domácí kucharkou proti duchovnímu hladovění.

V květnu 1981 jsme leželi s ženou ve vyhrátém písku na kopci Sandberg, nad rekou Moravou, s pohledem na rakouskou stranu. Na Sandbergu zářila čistými barvami všechna chráněná stepní květena a dokonce i ostnaté dráty a strážní věže mě nedeprimovaly tak jako jindy. Písek skrípál mezi stránkami rukopisu a já jsem myslel na to, jak chudák Winston musel přehat s Julií daleko za město, aby unikl všudyprítomným uším a očím ideopolicie.

Tri dny na to si pro mě přijeli černou šestsettrojkou a zmizel jsem na rok ve vězení. Při domovní prohlídce rukopis překladu nenašli, byl schován ve spižírně pod nudlemi. To je našťvalo a tak přišli za dva týdny znovu. Zřejmě si v nepřítomnosti ženy a synů všechno očichali, protože sáhli najisto právě

pod ty nudle. Sebrali rukopis překladu a asi čtyřicet stránek mého doslovu, už jsme pak ty papíry nikdy neviděli. Jedna kopie překladu se však přece jen zachránila, četla si v ní má neteř, bohuďá v posteli. Bylo to v jiném městě, ale i tam vtrhlo do bytu prohlídkové komando, chlapi však měli tolik slušnosti, že nestrkali osmnáctileté holce ruce pod perinu, Orwell byl právě tam.

Jak jsem o tom psal už v doslovu, byl Winston se mnou při všech výsleších a tiše mi seděl u nohou, když jsem v cele usínal a snažil jsem se nemyslet na budoucnost. Moje žena zatím doma přepsala zachráněnou verzi překladu a schovala ji do sklepa, do starého a zanedbaného protiatomového krytu, který obývají krysy. Jenže při jakémsi lijáku úkryt zaplavila voda a z rukopisu zůstaly promočené, slepené a málo čitelné listy papíru. Žena plakala ještě víc než normálně a synové, aby ji utešili, vložili jednotlivé listy do stojánku na gramofonové desky a usušili je v troubě. Když jsem se vrátil, pokračovali jsme tam, kde jsme před rokem přestali. Já jsem byl ovšem bohatší o dosud neprožitou Winstonovu zkušenost, o zkušenost z podzemních cel Ministerstva lásky. Oželel jsem zabavenou část doslovu a začal jsem jej psát znovu.

Vzpomínám to léto 1982 s dojetím. Vynesl jsem si na chatu psací stroj na zbraň, udělal jsem si ze starého stolku a staré za-

hradní lavičky písarský koutek a psal jsem. Slunce páliło do bílého papíru a já, blázen, jsem si v jeho bodavém svetle vy-
luhovával oči. Po tom roku osamlosti jsem měl v mozku jakoby uklizeno, všechno, co jsem si promyslel v době, kdy moji spoluvězni už chrápali, jsem měl uloženo v úhledných přihrádkách. Nikdy předtím a nikdy potom jsem nemel při psaní pocit takové lehkosti a snad i radosti. Za tři týdny jsem napsal sto stránek doslovu a pak se podarilo překlad i s doslovem propašovat ven. Takže se to všechno mohlo objevit v tisku právě v Orwellově roce 1984. Hledel jsem na všechny tyto časové koincidence s tím chybám úžasem a někdy jsem si říkal, že to snad ani nemůže být jen tak, že jsem byl vtažen do těchto časových sousledností tajemnými silami. Vždyť když Orwell v roce 1948 přehazoval cifry leto-počtu, bylo mi osmnáct, byl jsem hlupáček, a nic jsem nevěděl. Jak jsem to všechno mohl stihnout?

První číslo londýnských Timesů v roce 1984 citovalo můj text a já jsem si říkal: hleďme a dělalo mi to dobře. Ideopolicie tomu ovšem nemohla přihlížet se složenýma rukama. Úned v druhém týdnu orwellovského roku nás vytáhli v šest hodin ráno z postele a odvezli na kriminálku. Tam mě i s mou ženou celé dopoledne vyslýchali v souvis-

losti s loupeží na poště. Měli jsme si vzpomenout, co jsme dělali před dvěma měsíci v den Svaté Kateriny. Já jsem si vzpomněl, pravil jsem: pamatují se přesně, že jsem vyhlédl z okna a říkal žene: Katarína na ľade, Vianoce na blate. Ptal jsem se, jak vypadal lupič, který namířil pistoli na úřednici za prepážkou. Řekli mi, že to byl mladík mezi dvaceti a petadvaceti lety. /Když ho po půl roce vyptávali, ukázalo se, že mu bylo osmnáct./ Podivil jsem se tomu a řekl jsem, že si dost těžko dovedu představit přestrojení, ve kterém bych vypadal na dvacet a že má žena by to také těžko svedla. Ale oni se jen smáli a tvrdili, že vyšetřování má svá pravidla. Pak mi vzali řidičský průkaz a dodnes mi ho nevrátili. Na oběd nás pustili, seděli jsme nad polívkou úplně tumpachoví a pak jsme se shodli na tom, že to nebylo z Orwella, to bylo z Franze Kafky.

Jo, a pak o mě psali v časopise Nové slovo, dokonce na pokračování. Někde bych to měl mít založeno, ale nechce se mi to hledat. Psali tam prostě, že Orwell byl nebezpečný šílenc a že já jsem jím taky, že to plyne z toho, že jsme narozeni ve znamení Střelce, což není pravda, protože já jsem narozen ve znamení slušných, pokojných a mlčenlivých Ryb. Autor článku odhodil s námi na smetiště ještě i tretího šílence, jakéhosi Reagana. Ach, teď si vzpomínám, byl to tentýž Reagan, který se stal mezitím důvěrným přítelem manželů Gorbačovových.

Nu a nyní se strašná Orwellova kniha rozletí ve statisících exemplárech po širém Pusku. Buďou ji číst lidé, kteří mají k osudu Winstona Smithe mnohem blíže než já. Nebuďou ji číst už ti, kteří byli zastřeleni bez možnosti popíjet ještě nějaký čas Victory Gin v hospodě Pod kaštanem. Kdoví, co to s nimi udělá, s těmi živými? Prál bych jim, aby došli k závěru, že člověk musí mít za všech okolností právo říci, že dvakrát dva jsou čtyři, protože z toho pak plyne všechno ostatní.

Myslím v této chvíli také na George Orwella, jak se choulil na tom nesmyslném ostrově u západního pobřeží Skotska, v chladu a vlhku, jak sužován plicním neduhem kouřil cigaretu za cigaretou a psal a psal. Mohl tušit, že čtenáři v zemi Velkého bratra buďou jednou moci číst příběh, který se mu tu rodí v hlavě? Orwell by byl dnes už staričký, ale i tak je mi hrozne líto, že se techto dní nedočkal. Protože právě teď se mi chce věřit, že je i jeho zásluhou, že dnes, a to i v zemích, kde se to nepředpokládalo, není svoboda pokládána za otroctví, a že snad přichází doba, "kdy bude existovat pravda a co se jednou stalo, nebude se moci odestát."

Mám radost, mám samozřejmě velkou radost, ale současně cítím, jako by něco končilo, jako by všechno nejednou unikalo

do všednosti, banálně a zbavovalo se dobrodružnosti. Teď už je, aspoň v Rusku, Orwellova kniha knihou jako všechny ostatní. A mně se na jednu zdá, že je to škoda. Nebude mín osudová, když ji lidé budou číst beze strachu? Jak je to dávno, co jsem ji půjčil na jeden den jednomu mladému muži? Tři roky. A on

mi ji ráno vrátil, oči červené od nevyspaní, mlčel a vypadal, jako by vnitřně vyhořel. Volným šířením knih něco úplývá. Bude ještě záležet na tom, jaké poselství a přísně střežené tajemství kniha přináší? Co když bude hlavně záležet na tom, kolik exemplářů se prodá? Jestliže se toho dočkám, bude raději mlčet, abych nevypadal jako stárnoucí podivín, který s rozechvěním vzpomíná na dobu, kdy se nebezpečné knihy schovávaly pod mandle.

/Z OBSAHU JÚN 1988

MILAN ŠIMEČKA /

Samizdat

NA OKRAJ

Často sa zháňame za svetovosťou alebo prinajmenšom za európskosťou, kde sa len dá. Niekedy sme informovanejší o najnovších výbojoch umenia lepšie ako oni tam. A tu, skoro za rohom, vytvoril jedinečné umelecké dielo maliar Július Jakoby. Košičan Jakoby prakticky nevytiahol päty zo svojho rodného mesta, ak nerétame cestu do USA, kam cestoval ako trojročný s matkou a bratom za otcom-masiarom. A neskôr pobudol ešte rok na budapeštianskej Akadémii. Existenčne nezabezpečený venoval sa po celý život maľovaniu. Zaujímal ho skôr pocit ako objekt, tajomstvo farby viac ako technikárčenie. Jakoby je ojedinelý zjav v slovenskom výtvarnom umezí; expresívny tvrdohlavec dôsledne sledujúci vlastnú cestu za záhadou obrazu. "Keď hovorím o svojej tvorbe, o svojom maľovaní, o svojich umeleckých ambíciách a problémoch, mám na mysli svoj zápas s bielym plátnom, ... tvorivý zápas, ktorý bol náplňou a zmyslom celého môjho života a v ktorom som skutočne nikdy nijaké ústupky a kompromisy nerobil." A nikdy nebol s obrazom definitívne hotový. Vyrovnával si s ním účty ešte po rokoch - premaľovával, dopíňal... Mudrlanti, akých sa okolo umenia vždy potíka dost, prideliť mu nálepku - košický Chagall. Bolo to v období, kedy o existencii tohoto maliara ani nevedel. Tých prirovnaní bolo ešte viac: Kokoschka, Roualt... Prečo o tom píšem? Pred pár rokmi som čítal v rukopise knihu Alberta Marenčina "Košický pustovník". Od roku 1979 tento jedinečný rozhovor s Jakobym čakal na vydanie niekde v zásuvke redakcie Slovenského spisovateľa. Kniha vyšla na jar 1988, "vybavená" dobovými fotografiami, farebnými reprodukciami a na naše pomery v slušnej grafickej úprave a - samozrejme - v neslušnom náklade 2.000 kusov. "Košický pustovník" je famóznym čítaním a ja len dodám: dobrá vec sa podarila.

Pre Vladimíra Křivénka, ktorý recenzuje /Tvorba-23/1988/ poslednú Skácelovu zbierku KDO PIJE POTMĚ VÍNO, je najfrekvencovanejším, kľúčovým a - povedzme - erbovým slovom celej zbierky slovo ticho. Spája sa, ako píše recenzent, samozrejme aj "...s jeho /Skácelovým/ dočasným odmlčením v 70. letech."

To "dočasné odmlčenie" trvalo od roku 1968, kedy Skácelovi vyšla zbierka METLIČKY, až do roku 1981 návratom na knižné pulty zbierkou DÁVNĚ PROSO. Dvanásťročné ticho, to už je pekný vek. Sú aj dlhšie medzery ticha, mohli by sa o nich napísať stovky kníh. Ale nie o to ide. Skácel ani po rokoch nezmenil, v tom dobrom, svoj postoj k problémom tohoto sveta. Zostal básnikom, ktorý nevyhandloval poéziu za lepšie bydlie. A zdá sa mi, že je

adresnejší a priamočiarejší:

Snad jsme si zasloužili velikou žízeň
všechno je dobré co je v pravý čas
i nuda fízlů

/Tratidla/

V. Krivánek taktizuje takto: "Škáčelova poezie je soustředěna k znovupotvrzení převážně v tradičním přírodním a venkovském chronotypu. Její mnohoznačná prostota může čtenáře i kritiku mást..."

A Škáčel v básni Cesta nikoho nemáie:

Půjdeme tam a zeptáme se znovu
který to býval hrob a jestli nebe chce
helikoptéru
V hrůze netečnosti
je ticho závit Růže bez konce

Mnohoznačná prostota... Nad hrobom Jana Patočku tiež kedysi krúžila helikoptéra a v "hrůze netečnosti je ticho závit", ktorý umŕtvuje veľkohubosť a hlučný strach.

A chtějí marně tolik toho chtějí
chtěli by paměť drtít jako šterk
a pravdě zaletovat pohlaví

Škáčelova zbierka prišla v pravý čas; drvičom pamäti a pravdy sa ešte stále nechce do nezaslúženej penzie.

Stredobodom vtipov a posmeškov je už dobrých pár rokov volakedajšia nádej slovenského filmu, Juraj Jakubisko. Kedysi pribojný, rozhnevaný mladý muž, zmenil sa na valutového rozprávkára a milovníka tisícročného národného včelstva. V druhej polovici sedemdesiatych rokov pokajal sa za svoje hriechy a dostal takú slabšiu zelenú. No, aj málo je niekedy viac ako nič. Eva Vopálenská, pretože majstrova posledná koprodukčná rozprávka "Pehavý Max a strašidlá" ide dobre na odbyt a náš hororový Dobšinský mal akurát päťdesiatku, urobila s J.J. dvojstránkový rozhovor v Mladých rozletoch 21/88. Je to zmes riadne osladennej podliezavosti a dievčenského obdivu k nadpozemskému idolu. A samozrejme, nevyhla sa spovednica ani problémovému obdobiu jubilanta. Tandem Vopálenská-Jakubisko zvládol túto peripetiu bravúrne:

V: "A potom prišli tie /filmy/, ktoré boli určené iba úzkemu okruhu divákov. Experimenty, čo nezasiahli široké spektrum diváckeho publika, ale z ktorých sálal výtvarný rytmus, dynamika pohybu kamier, výber najoriginálnejších výrazových prostriedkov. Výtvarnosť tu nedomi-

novala len v kompozícii, v tvare, alebo vo svetle, ale v celom filmovom jazyku. Výtvarná koncepcia bola však niekedy samoučelná, lebo neumocňovala myšlienkové posolstvo diela a navyše mnohé situácie dostali tak širšie a mnohознаčné významy."

J: "V rozjatrenej dobe, keď tieto filmy vznikali, bolo dosť priestoru na experiment akéhokoľvek druhu umelec, ak má príležitosť, nevyhne sa hľadaniu. Z odstupu času som si však uvedomil, že som mnohé filmové postupy nadužíval, myšlienku podriadil forme a tak sa stalo, že sa filmovým obrazom pripisovali iné myšlienkové významy a celému dielu tendenčné úmysly. Moje diela mali formalistický charakter, jednotlivé scény, komponované v duchu rozšafnosti a filmovej "hravosti" mohli byť interpretované rôznym spôsobom, pretože práve obrazová symbolika, na ktorú som kládol dôraz, dovoľovala tento výklad."

O ktoré filmy išlo, to sa z rozhovoru nedozviete. Ale tí skôr narodení si určite spomenú na filmy "Vtáčkovia, sirotky a bláznovia", "Do videnia v pekle, priatelia", "Zbehovia a pútnici"...

Jakubisko šmahom ruky vygumoval svoje najhodnotnejšie tvorivé obdobie. Len tak, v jednom odstavci.

Ale dost už. Nechajme Juraja Jakubiska radšej ďalej zabúdať a predvádzať trojitú saltá. Máme všetci dost svojich starostí. Všakže.

Bez komentára: "V žiadnom prípade nemožno dnes hovoriť o druhom pokresťančení Rusi, to by bolo nešťastie pre kresťanstvo - opätovné spojenie cirkvi a štátu. Naopak, cirkvi musí byť úplne oddelená od štátu preto, aby sa mohla slobodne rozvíjať a byť náboženstvom v plnom zmysle slova. Spoločenský pokrok vôbec spočíva v slobode, vo zvyšovaní miery slobody. A miera slobody cirkvi spočíva v tom, že sa zbavuje závislosti od štátu. Akej závislosti? Pobádajte aj nepobádajte."

"...cirkvi nemá zasahovať do vecí štátu a štát do vecí cirkvi. Veľa ešte treba urobiť, a predovšetkým prekonať strach činovníckych byrokratov. /.../ Napokon treba vydať bibliu, pretože biblia je kód súčasného umenia. Dnešná situácia teda postihuje nielen veriacich, ale aj ateistov. Vychovávame k vlastenectvu, ale nepoznáme bohaté staroruské písomníctvo, lebo to je nedostupné bez znalosti kresťanskej problematiky. Z toho potom vznikajú špekulácie, aj sekty, aj oduševnenie bohvie za čo. Ostáva nám dúfať, že situáciu možno napraviť, ak sa však nebudeme báť dialógu."

/Akademik Dmitrij Lichačev v rozhovore pre časopis "Ogoňok"/

"CESTOU K POSLEDNÍMU" s Josefem Šafaříkem.

Brněnský filosof, a spisovatel, Josef Šafařík, oslavil loňského roku své osmdesáté narozeniny. Snad při té příležitosti dovolil svým mladším přátelům a obdivovatelům, aby v několika málo exemplářích "vydali" jeho nejzávažnější a nejmohutnější dílo z posledního období, knihu o tisíci stranách s názvem "Cestou k poslednímu". Kdysi, ještě před famózním "únorem" vydal Josef Šafařík knížku filosofických próz a od té doby nic; výjimkou v této truchlivé historii nebyly ani "liberální" léta šedesátá, kdy vydával kdekdo. Pouze ve sborníku "Podoby" tehdy uveřejnili ukázkou z filosofova díla. Byly to zajisté statečně závažné a inspirativní, neboť z nich doslova /a bez udání pramene/ čerpal herec a národní umělec Miloš Kopecký ve svém slavném projevu a ještě slavnějším pokusu o zdomácnění glasnosti. Ale o tom zvláštním holdu se již psalo v brněnském Hostu. Můj článek je svého druhu dobrozdáním laika ve filosofii i teologii a údivem čtenáře, který pouze opakuje slova a myšlenky tak vydatně vyjádřené v díle. Reprodukují i místa diskutabilní a tedy zvláště podnětná k polemice: z celé knihy ovšem vyzařuje touha po vyšší společné jednotě, která je jakýmsi vedlejším produktem každé kultury dialogu. Hlavními teologickými problémy jsou řečeno slovy autora - "ontologie dějin čili zásvětné fiasco Golgoty" a "Jobovský happyend". Výchozím bodem a jakýmsi negativem všech Šafaříkových úvah je m o c.

"Chceš-li svět v moci mít - zřekni se být!?" napsal nad branou do věku technického, a ať jej čteš po židovsku nebo po křesťansku, čteš jej v "budoucím čase Izraele" a tedy také praktikuješ ve "světe tomto", jakožto v "budoucím čase Izraele" žádný jiný svět než tento - a nejmín už "zásvětný" - není."

Na téže straně 618 čteme i výstižnou charakteristiku člověka, odvěky bažícího po moci - inovovanou tradici faustovského mýtu:

"sociální paradox vzestupu pádem, spění k monopolu moci revolucemi, totálním osvobodováním k totalitě moci: touha a úsilí krále být bohem končí feudalizmem, touha a úsilí feudála být králem končí buržoazií; touha a úsilí měštáka být šlechticem končí proletariátem; touha a úsilí proletáře být měštákem končí světovou revolucí a "technickým věkem" programovaných počítačových robotů..."

Úvahy o úloze Cirkve v dnešním světě rozhodně netrpí resentimentem: Čafařík je zásadně proti každému monopolu moci; je proti každé teokracii a ovšem - proti všem novodobým formám spojení šavle a kropáče. Naši paceminterristi si zajisté s chutí přečtou následující řádky:

"Každé verbování pro lásku a mír ve světě skrze monopol moci, ať moci císaře, svaté církve, neomylné partaje... je mystifikace: láska zbytnuje, vůle k moci zbožšťuje; každý "pravý", t.j. monopolní bůh nás houfuje v souverce, vyhledává nám nepřitele a ukládá borit jeho modly a vyhlazovat s nimi i jejich živitele - modláře; láska cílí vždy v lišství proti moci: podle toho poznáte ji."

"Castou k poslednímu" je kniha celistvá, kompaktní: o perspektivě člověka a možnosti spásání. Tady je negativní teologie domyšlená do všech důsledků.

"Také křesťanství má teologickou vědu, snad nejrozsáhlejší ze všech konfesí, ale na rozdíl od židovské zavazuje jednostranne křesťana vším a Bohu ničím, ani tím, že $2+2=4$, takže tu nelze mluvit o dorozumení, ale jen o naprostém pokorení a sebevzdání Bohu na milost a nemilost. Že $2+2=4$ a $2-2=0$ znamená v teologii i židovské srozumět se s Hospodínem o smrti; že absolutní moc boží v křesťanství zarádí, aby dvě plus dvě mohlo být pět, znamená v podstatě, že Bůh může se smrtí naložit jak se mu zachce. Tato absurdní víra může sice pro mocenské možnosti v záhrobí vzbuzovat euforické představy, avšak v mocenských konflagracích této země znamená těžký a fatální handicap. Jestliže teologická věda, respektující, že $2+2=4$, může dospět až ke komputrům, atomovým bombám a k letům ke hvězdám, může nás teologická věda, připouštějící, že dvě a dvě nemusí se vždy rovnat čtyřem, dohnat nanejvýš ke križácké výpravě dětí-ozbrojených raketami proti mečům a dělům nepřítel.

"V žádném případě nemáme dnes proč upařovat nad bohy v biblickou extázi a židy nazývat a předvádět nám jako "národ svatý a království kněžské, které je tu po prvé /!/, nástroj boží myšlenky a ztelesnuje určitý záměr prozretelnosti" - to je prostě nehoráznost, bájevá frazeologie a jurodivý patos, nebezpečný a desivý v tomto věku technickém, kdy i křesťanský kněz považuje za smysluplnější vrhat pomy než nečinit nic, t.j. než pasivně čekat na další příchod Mesiáše, když beznadějně končí již milenium druhé a kdy všechna spasitelnost zredukovala se na horor a teror živého torpeda, v dobytí moci entropickým vybitím smrtelnosti jako jediným nábojem energetickým..."

/str.671-672/

"Co nás nedovede smířit s vládou teroru a hororu ve světě? Nedostatek svatosti! To souhlasí: nemá-li člověk zahynout na moc, nesmí být svatá; nemá-li moc zahynout na člověka, musí být svatá. Řešení dilematu: Inkvizitor, soudce, kat, třímající v jedné ruce křucifix, v druhé meč. I Ježíš přinesl meč; ne pro sebe, ale proti sobě."

/str.724-725/

Filosof zkoumá moc ve všech podobách a aspektech a konstatuje, že všechny jsou smrtelně zhoubné. Souhlasí to s nálezem Jana Patočky: "Neběží o život, ale o existenci".

"Dav tíhne k uniformitě a uniformita k šaržím."

/str. 54/

Na celé snad stovce stran je jako falešný usvědčování novodobý mýtus vědy a techniky, když kdysi dávno vyrčená slova o zradě vzdělanců se dnes naplňují jako proroctví. Vzdělanci jsou nejsnáze korumpovatelní mocí a v tomto smutném dějství nejsou ani zdaleka pasivními aktéry.

"Proč je vědeckost tak fascinující: simuluje exaktní řešení problému identity všeho existujícího redukcí na identitu číselnou, tautologickou, a sugeruje nám, že tu jde o něco absolutního, a samu identitu bytí. Pythagora svedla ta sugesce ke zbožštění čísla a ještě dnes James Jeans, astronom a filosof, prohlašuje, že "jediná matematika pochází od Boha, vše ostatní od člověka..."

/str.28/

"Svědomí je hlas života proti moci, který ti ukládá nikdy člověka neobětovat, neboť z té oběti profituje moc zatížena vinou vraha, sebe-vraha, potřebuješ-li to upřesnit. Proto nelze vládnout bez viny... vládnoucích? ovládaných - to upřesnit netreba."

/str. 290/

"Byrokratismus je senilita moci; demokracie - pouhé interegnum."

/str. 357/

"V minulých kulturách negramota byl předurčen k zotročení; ve vědecko-technické civilizaci negramota je nejtíž zotročitelný. Test inteligence řeší "vlohu" člověka dát se znevolničit".

/str. 385/

Možnosti obrany člověka proti státem organizovanému násilí jsou malé a Šafařík se svým typicky jemným humorem mnohdy jen truchlivě konstatuje:

"A stávkujte se, kde se to ještě smí, kvůli výdělku, ne kvůli zotročení".

/str. 577/

Skutečným protivníkem a pravým opakem každého totalitního režimu je odpradávná kultura smíchu. To platí; horší je to s jeho nejsoustavnějšími pěstiteli, s klauney, kteří občas dorůstají do velikosti národních bardů a budí potom úžas nečekaným pohybem od pána k lidu a naopak - od prostorekosti k devótnosti a když se potom podpisují všelijaké ty "anticharty", jsou tato "svědomí národa" u podpisových archů první. Šafaříkův názor na tyto a podobné klauniády:

"G.B.Shaw patřil k autorům, přesvědčeným, že lidská natura snese kousek pravdy, jen když ji spolkuje s rádrou porcí smíchu. Jenže geniální šašek potřebuje kongeniálního, t.j. rovnou pohádkového krále, jinak riskuje hlavu nebo - což je horší - riskuje pravdu: sklízí velké úspěchy a žádné účinky, velký obrat a zase žádný převrat v člověku - večný úděl klauniád a cirkusáctví."

/str. 351/

A na jisté námitky "dobře smýšlejících", kteří věří, že spravedlnost si časem sama najde cestu prostřednictvím "dobrých" zákonů:

"Právo není bdělost svědomí, je uspávací svědomí, je to morální alibismus vůle k moci".

/str. 291/

A stále aktuálnější je Šafaříkova polemika s "novou teologií", charakteristickou svým levicovým syndromem. Jádro věci vyjadřují slova odpovědi na některé tvrzení holandského teologa Schillebeeckxa, publikované v knize *Jesus* /s.524/:

Schillebeeckx: "Marxismus však věří v překonání tohto sebeodcizení návratem k čisté přírodě v cílevědomém boji: omezeným bratrstvím socialistické partaje k bratrství všeobecnému. V protikladu k osvícenectví objevuje se tu již zdravý princip: univerzalita prostřednictvím historicko-partikulárním."

Šafařík: "To je očividně nepravdivé: kdo není dnes zaslepen ideologií - ať svatou nebo nesvatou - vidí, že partaje jsou spiknutí mocichtivců k dosažení monopolu moci a nejména už k sbratření lidí, které je dobré leda ke kamufláži, kde bratři si nejsou jisti ani jeden před druhým a "revoluce požirají své syny": ať nebeské nebo pozemské - mocichtivost tíhne k monoteismu, bez neho není ani monopol moci".

/st.724-725/

Autor své sympatie nerozděluje střídavě mezi pravici a levici, není vyznavačem programů a taktiky. Cítíme, že všim mu je život člověka proměněný v bytí. Není zajisté stoupencem falešného "míru", toho umělého výtvaru prolané diplomacie a politiky, který je pouze fantem teroristů a plentou, za níž je všechno dovoleno, ale volá po pokoji, po křesťanském pokoji.

"Podle Sartra zdálo by se, že ateismus rodil se z osvícenství jako "humanitní" t.j. nenáboženský pokus o jakýsi jediné možný ekumenismus. Ukázalo se však, že ateismus je "pokročilejší" t.j. ekonomičtější a výkonnejší stupeň válčení o monopol moci, která "technickým vekem" dospeje ke své podstatě, předestínované mystikou formulí o maximu moci při minimu bytosti; lze si tedy lehce do-

myslet, v co se posléze obrátí pojem "humanity", když nejefektivnější výhodnocení lidské oběti skončí "živým torpedem". Ať školení nebo samozvaní pastýři podělují dnes své ovečky kanystry benzínu. A úpadek náboženství? Stačí dnes v epoše "mrtvého Boha" nahlédnout do kterýchkoliv novin, abyste měli dojem, že válčí spolu permanentně všechna náboženství, konfese, denominace a sekty světa, co jich znáte a neznáte. I ateismus válčící vědecky, vede války svaté. Války humaní povede nikdo; válčit lidsky je odjakživa válčit špatně...."

/str.673/

Josef Šafařík je přesvědčen - podobně jako roku 1914 Leon Bloy - že lidstvo stojí na prahu Apokalypsy a dnešní jeho situace se podobá "boji o vše": v tomto pochmurném světle ve slovech filosofů a básníků neslyšíme minulé ortodoxie, ale hlas volajícího na poušti.

"Otázka autentické existence lidské je dnes pro lidskou sebezáchovu nezbytnější než otázka existence bohů. Bohů nebude mít svět nikdy nedostatek, stačí v ne věřit. Ale člověkem nutno být..."

/str. 723/

M.K.

SVAZÁCKÝ PRERAFaelita NIKOLAJ FEĎKOVIČ.

Typem malby se Nikolaj FeĎkovič rád řadí mezi "vypravěče" a jistou narativnost malíři neupře ani pisatel těchto řádků. Jinou věcí je, zda vypravěč říká něco zajímavého a zda ruší a obměňuje staré formy tohoto způsobu: a tady zřejmě je achilova pata umělce. Vypravěčem prvořadým je

zajisté takový Peter Brueghel, umělcův nedostižný vzor, kosmos jehož díla je napjat mezi kolébkou a rakví, mezi přízemní selskostí a metafyzickým tancem smrti. O něčem podobném nemůže být u našeho FeĎkoviče ani řeči. Tady jeden pól představuje "Možno príde i Modus" a druhý "Spomienka na I.ligu"

a "Cypriánov sen". Neznám momentálne grotesknějšího duchovného zápeci, než jaké se makavě zkoncentrovalo ve Fečkovičově obrázkářství a vidět Lehotského z Modusu v póze mága a lá H. Bosch, tot' pohled pro bohy. Potom obraz "Cypriánov sen", srovnatelný se skládacím oltářem feldkuráta Katze ze Švejka, představující a rozvíjející myšlenku aviatického pokroku jemuž se házely polena pod nohy... Nemálo pláten nese ve své kompozici litery, takže kompozice potom vypadají jako netaentované návrhy na plakát nebo scénografické pokusy umprumáka, jenž se namáhá s domácím úkolem. Opakovat větu, že to všechno tady již bylo, bylo by tou nejmenší kritikou ma-

líře. V "Bratislavských procházkách" pro změnu identifikujeme celou řadu slavných a vlivných známých N. Fečkoviče; jsou umístěni v kulatých kukaních /Plevz Brunovský/ a tato myšlenka není špatná - ukázat předem kdo za námi stojí. Fečkovičovo umění je nejvíc doma v obrazech rodinných siest a nedělních idyl, kdy se dětem kupují zmrzliny a utírají nosy a kdy hlava rodiny posléze na kanapi usíná s novinami na obličej. Teď je Fečkovičův horizont, jeho ultima thule i nejvyšší meta talentu. Tot' vše.

M.K.

VÝSTAVA VLADIMÍRA KOMPÁNKA

Poslední umělcova výstava v Mirbachově paláci v Bratislavě 1988 soustředila v obrazech, plastikách a hračkách doklady jedné metody abstrahování skutečnosti až na samou dřevěnou znaku - a to

ne jakékoliv skutečnosti, ale atributů národních, slovenských. Nejsympatičtější je, myslím, to dílo, která sloučila v jeden tvar resentment krajinu dětství a úctyhodně

tradice a lidové kultury. Jsou to obrazy "vzpomínky na zimu", Vánoce a Zimy, zasněžené dědinky s atmosférou podvečerního ticha a mlčení a čím víc sentimentálnější /až k hranici kýče/ tím lepší.

Druhým pólem K. tvorby je přeestetizovaný artefakt, dokonalý hybrid moderního a lidového, současnosti a tradice, harmonie a symetrie

M.K.

bez chyby - a života. Takového díla nebylo na výstavě mnoho.

Kompánkova výstava rehabilitovala hodnoty, které uplynulé dvacetiletí hysterické angažovanosti a nebytové monopolizace Kulichů, Lehotských, Šturdíků etc, zůstaly opomenuty a jaksi stranou. Jsou ozvěnami dávnověké tradice a sváru slovanského pohanství s křesťanským, národním novověkem

Jaroslav Šolc

O KOZÁKOVI A SLOBODE

Ako chlapec som viac ráz počul rozprávať otca, evanjelického učiteľa v Lieskovej pri Ružomberku, ako sa v júní 1918 vrátil z košického väzenia, kde sedel viac týždňov preto, lebo vojakov Lieskovčanov poučoval o tom, že nemajú strieľať na Rusov, pretože Rusi sú naši bratia a Rusko nám dopomôže k národnému oslobodeniu.

Boli to názory tej generácie slovenskej inteligencie ktorá sa stotožnila s pohybom martinského okruhu národných buditeľov a v kostoloch i v školách, na dedinských farách i v učiteľských rodinách, v gazdovských chalupách i v remeselníckych dielnach pestovala dojemnú vieru v osloboditeľskú misiu veľkého a mocného brata Rusa, ku ktorému ako k veľkému a mocnému dubisku utiekajú sa utláčané slovanské národy. Viera, nič než viera, že niekto mocný nám pomôže, udržovala v nich nádej v lepšiu národnú budúcnosť slovenského spoločenstva, tak nemilosrdne gniaveného v Uhorsku. Buď báťuška cár - a ten najskôr - alebo cisár Ferdinand František z Viedne milostive vzhliadne na Slovákov a zakročí v ich prospech

proti Maďarom. Vkladali doňho veľké nádeje, lebo bolo všeobecne rozhlásené, že je proti maďarskej supremácii v Uhorsku, a že jeho politické úsilie smeruje k národnostne spravodlivejšiemu usporiadaniu Rakúsko-Uhorska. Lež sarajevským atentátom na následníka trónu Františka Ferdinanda a jeho smrťou padli všetky ilúzie Slovákov o zlepšení ich postavenia v Uhorsku následkom zásahov cisárskeho viedenského dvora, a bolo prirodzené, že skôr v Martine aj v iných hornouhorských mestečkách, než v Budapešti bol dôvod k úprimnému zármutku nad skonom následníka trónu arcikniežata Františka Ferdinanda: svoj vzťah k nemu vyjadrila Slovenská národná strana i položením okázalého venca na jeho rakev.

2

Výstrely v Sarajeve krúto zasiahli slovenské politické ilúzie, ale ešte krutejšie poznačilo následné vypuknutie vojny celý národný, politický život Slovenska. Slovenskí národovci boli hneď na začiatku vojny tvrdo prenasledovaní pre svoje sympatie k slovanskému Rusku. V atmosfére vojnovou psychózou vybičovaného maďarského šovinizmu, ktorý zjavne dával na vedomie, že definitívne zúčtuje sa s všetkým nemaďarským, boli obavy o osud celého slovenského národa opodstatnené. Vládny teror a šovinistické štvanicie proti známym slovenským národovcom boli toho neklamným dôkazom. Preto sa ani nemôžeme diviť, že početne veľmi slabá slovenská politická reprezentantka - Slovenská národná strana - hlasy nesúhlasu tlmila a na novú situáciu reagovala oportúnne. Hneď na začiatku vojny vyhlásila svoju politickú pasivitu, a 6. augusta r. 1914 v Národných novinách svoju naprostú lojalitu s vládou:

"Nám záleží na tom, aby naša vlasť a naša monarchia v svojej celistvosti bola udržiavaná, vojnou nastávajúcou nijakej ujmy neutrpela, z nej víťazne vyšla. Za to zasadiť sa až po tie hrdlá a statky." Ohlas mal presvedčiť hlavne uhorskú vládu o lojalite slovenských národovcov a končil sa typicky politicky bezobsažným prevolaním:

"Drahí rodáci! Prijmite vďačne tento náš ohlas.

Sme presvedčení, že s ním súhlasíte a podľa neho sa riadiť budete. Pánboh s nami a zlé preč!"

Ostala ešte viera v cárskoe Rusko, ktoré hneď na začiatku vojny postupom svojich vojsk na Karpaty naznačilo že usiluje o preniknutie do strednej Európy a predovšetkým o vydobytie stálych pozícií v Uhorsku a na Balkáne. To, prirodzene, vzbudilo u Slovákov veľké nádeje, a tak vo veľkom očakávaní a napatí sa medzi ľuďom šepkalo o zúčtovaní Slovanov s pangermánskym nebezpečím a maďarskou rozpínavosťou. Ale aj u politických predstaviteľov Slovákov vzbudzovali počiatočné víťazstvá ruských zbraní nádeje na riešenie slovenskej otázky v Uhorsku pod nátlakom Ruska, ak už ani nie priamym diktátom cára: napríklad Vavro Šrobár, ktorý nepatril k prívržencom ruského

mesianizmu, o týchto náladách napísal: "Ruské vojská sedeli na severnej strane Karpát a my na juhu, vzdialení od nich len niekoľko kilometrov. Žili sme v úžasnom napätí, očakávajúc, kedy sa Rusi pohnú a obsadia Slovensko. Slovenský ľud čakal kozákov ako svojich spasiteľov spod jarma maďarskej tyranie."

Ruské vojská však, vieme, neprenikli cez Karpaty a nezaplavili uhorskú nížinu, ako sa očakávalo. Pádom cárizmu padla aj ilúzia o vykupiteľskom poslaní samoderžavského Ruska. Rokmi vypestovaná predstava, že tam, kde ruský kozák napojí svojho kona, rozkvitne utláčaným slovanským národom strom slobody, padla tiež, a miesto nej prenikali z Ruska revolučné heslá o mieri bez anexií a kontribúcií, o pôde a práve na každodenný chlieb a o práve na sebaurčenie národov.

3

Dejinami nashromáždené problémy nielen v pravoslávnom samoderžaví Romanovcov, ale i v Habsburgskom mocnárstve nadobudli už v roku 1917 dramatickú aktualitu politickú. Nová politická realita dala za pravdu realitom, mladšej slovenskej generácii, ktorá neočakávala národné oslobodenie ako cársky dar alebo ako honorár viedenského cisárskeho dvora za prejavenu lojalitu a za príchylnosť k habsburgskej dynastii. Slovenská hlasistická a novoprúdová generácia, odchovaná Prahou, naučila sa dívať na väčšie plochy zemegule, než len na kolísku dedov pod Tatrami - a snažila sa zabezpečiť a usmerniť život slovenského národného spoločenstva skôr v kontexte svetovej emancipácie ľudstva, ako v čiastkových požiadavkách jazykových, školských a administratívnych. Hľadali skôr tendenciu vývoja ľudskej spoločnosti, ako pravdu v detailoch, a ich cieľom bolo včleniť slovenskú otázku spolu s českou do svetového zápasu. Preto sa ťažisko slovenskej politiky za prvej svetovej vojny presunulo z Martina do Paríža, kde mala sídlo Československá národná rada. V týchto súvislostiach nebolo doteraz dostatočne ocenené a vôbec preskúmané zahraničné účinkovanie Dr. Milana Rastislava Štefánika. Sám Dr. Eduard Beneš podal o ňom už v máji r. 1916 v Paríži takúto informáciu: "Pro práce diplomatické v Paríži připrán byl lieutenant Milan Štefánik, Slovák, laureát de l'Académie des sciences v Paríži, muž velmi vzdělaný, vlivný, velmi dobrý diplomat, mající styky s nejvyššími osobnostmi v republice Francouzské i v Itálii. Vykonal pro nás ohromne mnoho, a je zde v ústředí pokládán práve vedle Masaryka za zástupce Slováků."

Dobre bolo, že sme mali Štefánika v zahraničí, že informoval vojnové kabinety dohodových štátov o existencii, situácii a národne politických túžbach Slovákov, ktorí si prajú vytvoriť spoločný štát s Čechmi! Aj čechoslovakistická interpretácia národneoslobodzovacích cieľov Slovákov bola ohromným pokrokom proti interpretá-

ci hungaristickej a vcelku proti neutešenému, ba zúfalému položeniu Slovákov v Uhorsku. Slováci sa napokon aj z Wilsonových 14. bodov presvedčili, že treba definitívne vystúpiť z uhorskej anonymity na medzinárodnú scénu.

Nebolo by však objektívne nepripustiť aj vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v prospech národného sebauvedomovania a politických vystúpení maľých utláčaných národov Európy. Tento vplyv mohol však pôsobiť výrazne len od konca r. 1917, poťažne od r. 1918, keď národoslobodzovací boj bol v rámci iných vplyvov a za pomoci dohodových štátov už dovršený. Veď Československá národná rada účinkovala v Paríži oficiálne už od januára r. 1916! Aj naši vojaci českí a slovenskí nagrautovaní z rakúskouhorskej monarchistickej armády, bojovali už vtedy spolu s dobrovoľníkmi z iných zemí ako príslušníci novosautvárajúcej armády československej, pod velením francúzskym. Ozbrojenému vystúpeniu za boj o novú republiku predchádzali napokon i v novšej i dávnejšej histórii už i bezpočetné zápasy jednotlivcov a skupín o národnú slobodu alebo aspoň rovnoprávnosť.

4
Prvému československému zahraničnému odboju napomáhali prirodzene aj domáce udalosti, a podobne ako v českých, tak aj v slovenskej krajine dochádzalo k prejavom sčidárnosti s československým zahranične odbojovým, ba vôbec s celoeurópskym úsilím o rozbitie starých systémov a o nové usporiadanie štátov. Takto vyšla v ústrety úsilie troch spoluzakladateľov Československého štátu T.G. Masaryka, E. Beneša a M.R. Štefánika - aj prvomájová manifestácia v Liptovskom Svätom Mikuláši v r. 1918, požadujúca okrem demokratických práv a sociálneho pokroku i "bezpodmienečné uznanie práva sebaurčenia všetkých národov, nielen za hranicami našej monarchie, ale i národov Rakúsko-Uhorska, teda aj uhorskej vetve Československého knena". Tento prejav ako jeden z najvýznamnejších na slovenskej pôde bol aj náležite využitý zahraničným odbojom ako dôkaz, že aj Slováci doma si rozhodne žiadajú vytvorenie samostatného Československého štátu.

Duch nových čias a plného politického uvedomenia vanul aj z reči Fediša Jurigu, prednesenej dňa 19. októbra 1918 v uhorskom sneme:

"Vojna zrodila demokraciu a sebaurčovacie právo národov. Jedno bez druhého nemôže obstáť. Pre slovenský národ žiadame práve také právo sebaurčenia, ako aj pre našich slovenských bratov v Uhorsku, pre Rusov, Srbov, Slovincov, ktorí, ako je známe, pre zvláštne pomery volebné v Uhorsku nemôžu sa ozvať v uhorskom sneme, ale dožadujú sa sebaurčovacích práv práve tak ako my a ostatné utláčené národy... reflektovať však chcem na slová Károlyiho, lebo sa považuje za schopného, aby prevzal vládu. Ani stanovisko jeho strany nehodí sa pre túto dobu, le-

Bo ani jeho strana nepochopila, v čom je punctum saliens sebaurčovacieho práva. Nie je viac reč o vyjednávaníach, o šiadnom oživení zákona národnostného. Zákon, ten uznáva len individuá nemadžarského jazyka, ale my chceme, aby z nich boli právne osoby. Netreba nijakých vyjednávaní, veď som vám prečítal osvedčenie Slovenskej národnej rady. Chce to pochopiť Uhorsko? Zo skúsenosti tvrdím, že mađarská politika nie je nič iného ako partia ferbl'ová - hrou piaticich, šiestich. Grof Tisza, grof Andrassy, grof Karolyi, grof Batthányi a najchytřejší človek Smolen Toni, ktorý mieša karty. A podľa situácie si páni zamienajú miesta. Keď karty dlho idú zle, jednoducho si presadnú... i Karolyiho strana je taká, bez úprimného vnútorného presvedčenia... jeden je kurucom, druhý labancom, aby zachránili triedne panstvo. Ale i mađarské roľníctvo, remeselníctvo, robotníctvo, trebárs tiež trpí pod útliskom, zle chápe národnostnú otázku. Je rozdiel medzi utrpením mađarského a slovenského ľudu. My, okrem sociálneho utlačania, okrem triedneho využívania, ešte trpíme hrozne kultúrnym útliskom. Z toho má slovenský ľud aj veľkú hmotnú škodu..."

Z reči Ferdiša Jurigu, slovenského katolíckeho kňaza a jediného slovenského poslancu v uhorskom sneme, možno už vycítiť aj ohlas na ruské revolučné udalosti, ibaže naša socialistická dogmatická interpretácia o jedinečnosti vplyvu októbrovej revolúcie vyzdvihujúca hlavne socialistické ciele pohybu nás, v skutočnosti vlastne zastrela významový podiel ruskej revolúcie pri dozrievaní riešenia slovenskej otázky v našej národnej revolúcii r. 1918.

Pre porobené národy na sklonku I. svetovej vojny stála však ako prvá na programe dňa otázka národnej a nie socialistickej revolúcie. Socialistickú revolúciu mohli robiť len vládne, vládnuce, imperialistické národy, len ony mohli priznať porobeným národom právo na sebaurčenie a do odtrhnutia, ako to urobili aj ruskí bolševici - leninovci. Niektoré národy Ruska toto právo využili aj sa odtrhli /Fíni, Estonci, Lotyšci i Litevci/, iné ostávali vo zväzku sovietskych socialistických republík.

Garantom nášho národného oslobodenia pred sedemdesiatimi rokmi nestal sa teda ruský národ, ktorý by bol nepojil svojho koňa vo Váhu, a môjho otca nezachránil pred ťažkým trestom vo vyšetrovacej väzbe Vojenského súdu v Košiciach v jeseni r. 1918 mađarský bolševik, ale koniec vojny, rozpad Rakúske Uhorskej monarchie a vznik Československej republiky.

Martin M. Šimočka

PLUMBUM - NEBEZPEČNÁ HRA

Po prvý raz som tento film videl v kinosále Filmového klubu v budove ministerstva. Sadal som si na koženkové sedadlo so štekľivým pocitom, že som s kýmisi vybabral, pretože pozvánku na neverejné premietanie som, pochopiteľne, nomal. Po predstavení som sa okolo seba paranoicky obzeral, či ma neodhalia, pretože práve som sa zúčastnil protištátneho sprisahania.

Príbeh filmu sa dá opísať pomerne stručne. Asi štrnásťročný chlapec, žiak základnej školy v meste Kamenskoje, spolupracuje s políciou a pomáha jej odhaľovať bandy rozkrádačov, tulákov a drobných zlodějov. Počiatočným impulzom sa stala zrejme túžba vypátrať zlodēja, ktorý mu ukradol milovaný kazetový magnetofón. Podarí sa mu policajtom dokázať, že je hoden ich pozornosti a prijmú ho za svojho, dostane pridelené auto so šoférom a hoci ešte stále žiakom ZDŠ, má už slušné postavenie vyšetrovateľa. Odhalí bandu šmelinárov a na vlastnú päsť, za pomoci svojej spolužiačky, vypátra nakoniec aj "svojho" zlodēja kazetačku. Kraháňa ho po streche, dievča mu ide pomôcť, spadne z výšky piateho poschodia a zabije sa.

Jednoduchá dejová osnova slúži skôr ako pomocná konštrukcia pri tvorbe monumentálneho obrazu - portrétu Ruslana Čutku. Technika maľby je konvenčná, oko tvorca chladné a nelútostné, intelekt brilantný. Príbeh je tu vlastne len na to, aby dal zjavenej absurdite zmysel, aby ju drsne, kruto zasadil tam, kde sa vyskytuje, totiž do života. Dievča zomiera preto, aby bolo divákovi jasné, že tu nejde o žiadnu hru, že všetko je myslené vážne.

Dlho som rozmýšľal, prečo vlastne je hlavným hrdinom tohto filmu chlapec a dospel som k názoru, že istou paralelou k tejto postave by mohol byť Haškov Švejek. Podľa jednej z interpretácií Švejka /a ja s ňou hlboko súhla-

sím/, nebol tento chlapík žiadny prešibanec, ktorému sa darilo obabrávať hlúpy režim. Švejk nebol žiadny zakuklený vzbúrelec s maskou idiota. Bol to archetyp poslušnosti, nebol to živý človek, ale vyabstrahovaná ochota vyhovieť všetkému, čo predstavovalo štát. Jeho jedinou túžbou bolo stať sa bezo zvyšku takým, akým mal podľa štátu byť. Švejk je smiešny preto, lebo je do dôsledku stvoreným ideálom občana rakúskej monarchie. Je taký ako ona, bezhranične jej dôveruje, komunikuje s ňou jazykom, ktorý ho ona sama naučila. Jeho komičnosť spočíva v bezbrannosti, s akou neustále naráža na bariéru reality a zároveň v neohrozenosti, s akou prechádza touto realitou bez skrivenia vlasu na hlave. Nemôže sa mu nič stať, pretože nie je z tohoto sveta.

Ruslan Čutko je Švejkovi podobný vo svojej oddanosti štátu. Hoci je veľmi inteligentný, nikdy ani na okamih nezapochybuje, že dobro je na strane moci, polície, jeho Ministerstva lásky. Svet je dichotomický, je mu absolútne jasné, kde je dobro a kde zlo. Aj on je neohrozený, pretože sa míňa so skutočným svetom. Aby vôbec mohli Švejk a Čutko existovať ako postavy a mať aspoň pravdepodobnú podobu človeka, musel byť Švejk notorický blb a Čutko dieťa.

Portrét tohto dieťaťa nie je náhodný, ale je výsledkom trpezlivej analýzy, každá črta má svoj zmysel, každá vlastnosť je nutná asi tak, ako je nutná každá funkcia v programe pre toto grafické vyjadrenie abstraktného zla.

Prezývka **hubička** Čutku Plumbum je zároveň presnou symbolickou charakteristikou. Olovo je ľubovoľne tvarovateľné a táto vlastnosť ho aj predurčila k tomu, aby zabíjalo. Aj krstné meno Ruslan je zrejme nenáhodné. A keby som stopoval myšlienkovú niť, ktorá sa odvíja od tohto mena, možno by som cez "Ruslana a Ľudmilu" prišiel až k Vladimovovej novele "Verný Ruslan" o strážnom psovi v sovietskom koncentračnom tábore.

Čutko je výborný žiak, nadaný matematik. V škole

rieši úlohy mávnutím prútika a učiteľ sa skláňa pred jeho schopnosťami. Pre Čutku je škola očividná nuda, nemôže uspokojivo naplniť úlohami jeho vysokovýkonným mozog, a tak po písomke opovržlivo hľadí pred seba do prázdna. Intelekt, matematická dedukcia v službách moci a bez brzd etického princípu naháňajú strach.

Zdá sa, že nefungujú ani iné, fyziologické brzdy. Ruslan necíti bolesť. Keď sa votrie na tréning džúda pre policajtov, nechá sa šmariť o zem a tréner mu láme ruku. Čutko pred seba pozerá rovnako znudene, ako keď dopísal písomku z matematiky. Táto vlastnosť je asi jedna z najdôležitejších. Kto nepozná bolesť, nie je schopný súcitu. Má nad obyčajným smrteľníkom nevyčísľiteľnú prevahu, pretože nepozná strach, túto základnú takmer normotvornú korekciu. Preto sa môže vrhnúť pod auto šmelinárov a votrieť samedzi nich. Táto zlodeji sú totiž normálni ľudia. Vezmú ho k sebe a ošetrujú doma zo strachu, aby nevzbudili pozornosť polície. Keď zacítia v Ruslanovi nebezpečenstvo, zmôžu sa len na výprask remeňom, za ktorý sa im chlapec vysmeje.

Ďalšou nutnou vlastnosťou je pravdovravnosť. Je logickým dôsledkom viery v čistotu a správnosť svojho poslania. Vo svete, v ktorom existuje Ruslan Čutko, dostáva jeho snaha po čistote prízračné rozmery a premietnutá do situácií sa prekvapivo podobá scénam z Dostojevského Idiota. Jeho pravdivým slovám nikdo neverí, ani zloději a tuláci, ktorých udáva, ani vlastní rodičia, ktorým hovorí, že pracuje pre kriminálku. Ruslan nepotrebuje lož, pretože pre jeho pátranie je najdokonalejšou maskou práve pravda. Vo svete, v ktorom sa ľudia dorozumievajú prostredníctvom tajných kódov lži, kde slová prestali mať význam pôvodného pojmu a platia naďalej len ako symboly a dôležitejšie je, a k o sa hovorí, než čo je povedané, v takom svete je pravda zvrhlosťou, je mimo normu. Ruslan to vie a dokonale to využíva. Ak ho však situácia donúti porušiť česťnosť a zásadu pravdi-

v sti, vyhne sa jej mlčaním. Keď dolapí vlastného otca v rúcii na pytliakov, chladne ho vypočúva, kladie neosobné otázky, ale vo chvíli, keď ho otec postaví pred rozhodnutie, pred dohodu, že on nepovie mame o tom, že ho chytili policajti a otec zasa neprezradí mame, že syn je u policajtov, v tej chvíli obozretne zaspí.

Ruslan sa v podstate podobá zázračnému dieťaťu, ktoré poráža v simultánke dospelých šachistov. Je natoľko inteligentný, že dokonale prehliadol jednu tvár sveta, cynizmus a zložité väzby v podsvetí. Zároveň je však natoľko detsky naivný, že nie je schopný odhaliť tajomné znetivito, pavučinu spoločenskej zmluvy. Nechápe, že policajti aj zloději sú na tej istej lodi, že je len otázkou náhody, kto kam bude patriť. Nevidí ani dojemnú krásu tulákov, ktorí žijú po pivniciach a ulovia si na večeru kačnu z rieky, ktorá preteká mestom. Nechápe, že ideologický jazyk, ktorému uveril a ktorý vyhovuje jeho matematickému mozgu, lebo je mŕtvolne logický, už dávno funguje len ako kulisa a skutočnosť sa skrýva oveľa hlbšie.

Je detský, čo znamená, že je krutý, naivný a romantický. Keď stopuje tuláka, sovietskeho clocharda, nedoľá húpáčkám a keď prenasleduje zlodēja svojho kazetáru, odrazu ho upúta futbal, zabudne na všetko a "čutá" s chlapcami na ihrisku. A toto dieťa prinúti manekýňku výmenou za sľub, že neudá jej snúbenca, kikirikať v reštaurácii. Vzápätí sa jej oddá do rúk, rezkáže jej, aby ho naučila plávať /pretože každý policajt musí vedieť plávať, aby mohol naháňať pytliakov po jazerách/ a scéna, kedy ho v ležku o búrke drží manekýnka na vode, zatiaľ čo on smiešne a odrazu nedôstojne plieska rukami do vody, je mrazivo surrealistická. Ruslan je z ľudského hľadiska nepochopiteľný, vyvoláva iracionálny strach z neznámeho a manekýnka ho nemôže utopiť, hoci by to bolo pre ňu to najjednoduchšie riešenie. Má z neho strach a často sa ho pýta: "Kto si, chlapec?" Bojí sa ho, ako sa ľudia báli Stalina a zároveň k nemu cítili akúsi nežnosť,

akú cítievajú matky k svojim invalidným deťom.

Počas celého filmu sa Ruslanove city, ak nejaké má, prejavia len raz. V scéne, keď na klzisku začuje "svoju skladbu" a v zúfalstve si zapchá uši, pretože pri jej štúdiách trpí. Nemôže ju počúvať, lebo tú skladbu príliš miluje. Mal ju nahrať na kazetáku, ktorý tiež miloval a ktorý mu ukradol zloděj. Tá skladba - pozor! - je Beethovenova "Pre Elišku". Lenže spotvorená, znetvorená provinčným soundom pop-music. Do tejto jej podoby sa Ruslan zamiloval a je to v logike veci. On sám je mutant akéhosi dávneho ideálu a preto je mu blízka taká kultúrna hodnota, ktorá je mutáciou pôvodnej. Jeho kultúrnou aj etickou normou je štát, on sám je vyabstrahovaná podoba socialistického kódexu, ktorého tvorcom, stvoriteľom je štát a garantom inštitúcie. Ak má nejaké city, tak miluje aj nenávidí len inštitucionálne.

V závere filmu sa mi zdalo, že režisér Abdrašitov si konečne vydýchol a natočil posledné metre s filozofickým pokojom človeka, ktorý dostatočne dlho pobudol v lone absurdity a odmieta sa rozčuľovať. Ruslanova zamilovaná spolužiačka padá zo strechy činžiaku pri naháňačke zlodēja. Jej pád je spomalený, v detaile, aby divák stihol pochopiť, že to krásne dievčatko, z ktorého mohla raz byť Nataša Rostovová, o chvíľu umrie a s ňou teraz umiera ono nevinné, čisté Rusko. Očami rozšírenými hrôzou hľadá na svoj koniec, suknička sa jej spomalene trepoce a tesne pred pádom sa chúli do kľbka. Potom už nasleduje len záber z výšky, dievča leží na zemi a cez okraj strechy sa nakláňajú tí dvaja, ktorí ostali. Ruslan a jeho zloděj kazetáku. Udivenie hľadia dolu, nechápu, čo sa stalo. Nechápu, ako je možné, že ich "nebezpečná hra" sa odrazu zmenila na čosi iné, nechutne reálne. Odchádzajú po streche preč v r o z p a k o c h, trochu nahrbení od nezreteľného pocitu viny, ale s p o l u, ako spojenci. Čo bolo, bolo. Čo je mŕtve, už nie je a možno ani nebolo. Ostali len oni dvaja a to je pre nich nakoniec to najdôležitejšie.

Kritiky v sovietskej tlači sú viac menej zdráhavé. Film sa im veľmi nepáčil, hoci uznávajú jeho kvalitu a nali som pri ich čítaní pocit, že by sa ho radi zbavili ako horúceho zemiaku. Zdá sa mi, že sa ho boja, je pre nich ak nie Medúzou, tak aspoň odleskom jej strašnej tváre, neradi sa na ňu pozerajú. Ten film je neľútostne nekrofilný a zjavne príliš dobrý na to, aby si kládol za cieľ akúsi komunálnu kritiku pomerov v meste Kamenskoje, hoci k takejto úvahe na prvý pohľad zvedza dejová osnova a naturalistická plastičnosť scény, ktorá ponúka bezútešný obraz provinčnej ošarpanosti. Nakrútiť tak dobrý film o tak banálnej téme, ako je hra na policajtov a zlodějov je logický paradox a ja si myslím, že jeho hlavná téma je celkom inde. Vychádzam z toho, že príčina sociálnej katastrofy, ktorá hrozí /ak už nenastala/ v sovietskej spoločnosti, väzí v tom, že prekročila bezpečnostnú normu v mene ideálu. Ten ideál všetci poznáme. Stvorili ho ľudské mozgy a pripravili na použitie. Mravný kódex, ktorý z tohto ideálu vzišiel, sa udržal napriek odporujúcej realite, až do dnes. Ideál zostal, skutočnosť, ak sa mu niekedy vôbec usilovala podobat', sa dnes radikálne odklonila a rozpor medzi nimi neustále narastá, prekračuje normy znesiteľného napätia a plodí obludy, akou je Ruslan Čutko. Tento netvor je plodom, ktorý sa zrodil z monogamného manželstva uzavretého medzi ľudským ideálom a ľudskou praxou. Z takého incestu sa nič iné zrodiť nemohlo.

VELKÉ TROJHVĚZDÍ - ODLOŽENÝ SVÁTEK

Obsáhlý výbor z trojice velikánů moderní francouzské poesie - G. Apollinaire, P. Eluarda a J. Préverta - básníků, z nichž každý svým dílem hluboce ovlivnil poesii 20. století, vydalo pod názvem "Velké trojhvězdí" nakladatelství Mladá fronta. Je to antologie téměř reprezentativní od výběru, členění, přes bohatý, citlivě vybraný obrazový doprovod, až po nápaditou grafickou úpravu.

Všichni tři básníci, legendy moderní poesie, stejně jako stálý zdroj nejvnitřnější inspirace, byli českým čtenářům přetlumočeni již nespočetněkrát. Pod překlady básní jsou jména jako K. Čapek, V. Nezval, J. Seifert, A. Kroupa, M. Kundera a mnohá další. Některé překlady, například Čapkův překrásný, co do obraznosti a modernosti jazyka - stále nedostižitelný překlad Apollinaireova "Pásma" podstatně ovlivnil i orientoval poetickou tvorbu celé naší avantgardy. Je podivuhodné, že každá básnická generace, jedna po druhé, se znovu snažila přebásnit verše těchto plajících majáků moderní poesie, najít nový, svůj vlastní výraz pro básnické slovo v originálu, poukázat na jejich nové, aktuální dědictví. Výjimkou nejsou ani představitelé současné střední básnické generace - J. Žáček, K. Šís, P. Skarlant a K. Mařík. Potud tedy konec konců nic udivujícího. Udivující však je až na skromné výjimky poněkud rozpačitý, místy trapný výsledek jejich - spíše snahy, než odvahy.

Cílem každého překladatele, je-li vskutku tvůrčí osobností, by měl být dokonalý, výstižný, originálu hodnotný a rovnocenný překlad. Ze všech tří básníků dopadla v tomto směru nejlépe poesie J. Préverta. Zřejmě i proto, že je překládajícím básníkem bytostně nejbližším, že v jejich vlastním básnickém díle můžeme zaslechnout jeho ozvěny. Přesto i v překladech Prévertovy poesie lze najít až příliš hluchých míst, nepřesnost a neporozumění. Prévert je především básníkem každodenního života, básníkem, který jako nikdo jiný nám "vrací zářivou schopnost dětství a nekonečně nás obdařuje zdrojem vzpoury". Prévertův poetický jazyk je odposlouchaný z předměstí, uliček i bulvárů, z pařížských bister. Odtud cit pro slovo, smysl pro skratku, orálnost jeho poesie, vše co se zřejmě ne náhodou v některých překladech poněkud ztrácí. "Poslechni bratře Sluníčko/taky se ti zdá, že je blbé maličko/ztratit tak zlatý den/u šéfa v honičce za ziskem?"/. Oč sugestivnější, prévertovštější a originálu výstižnější jsou tyto verše ve starším překladu A. Kroupy: "Příteli Slunce/nemyslíš že je to/blbost nakvaдрát/takový krásný den/šéfovi darovat?"/. Přesto zůstává právě tato poesie díky úrovni překladu poněkud paradoxně tím nejlepším, co v antologii je.

Co se podařilo s Prévertem, se již zcela nepovedlo ke škodě poesie s překladem P. Eluarda, jehož básně především ze surrealistického, pro poesii nesmírně plodného období, jsou zázračným plodem bezprostředního výrazu

básnické imaginace a sensibility, kresbou noci, jejíž sny nás pozorují otevřenýma očima. Pro Eluardovu poesii, prostou a čistou, téměř elementární formu básnického citu, se doposud nepodařilo v češtině adekvátní výraz. A nepodařilo se to ani nyní. Jakoby jeho poesie jednou vyslovená v té nejčistší podobě se vzpírala přebásnění, jakoby samozřejmost jeho vidění byla cizí těm, kteří neprošli stejnými krajinami poesie jako on.

"Úsměv jenž kosí skleslé hlavy/Vůně zvuku/Výbuch času plochy stále zralé pro paměť/", verše, které sice nevystihují originál, ale Eluardově imaginaci jsou rozhodně bližší než: "Úsměv podvodníka skleněných hlav/Pach zvuku/Explose ovocného času pořád zralého propaměť/".

V Eluardových básních se "Dveře otvírají a okna se odhalují", zamilované ženy mají "Vysoká ramena a zlomyslný vzhled". Najdeme v nich "Neprůhledný smích na hranicích agónie" stejně jako "Rána roztráštěná ve spící náruči" či "Odlesk rzi jenž uhasíná".

Nové překlady však nabízejí obrazy i básnickou invenci daleko plošší, vzdálenou tajemství řeči, pro Eluarda tak charakteristickou. Okna pouze "snímají závoj", "zamilované krčí ramena a mají lišácký pohled" a vedle jakéhosi "Tajemného zasmění v agónii" je nic neříkající, rozbředlý "Odras ztrácející své rezavé barvy". Eluardova poesie, tato živá řeka poznání, se v daných překladech místy proměňuje až v mrtvou vodu vysychajícího ramena.

Nejhůře ze všech tří básníků dopadl u nás již od dvacátých let nejpřekládanější G. Apollinaire. A to jak v porovnání se staršími překlady, tak s originálem. Řada básní je přeložena zkresleně, mnohde použitá slova vyvolávají představu zcela opačnou, než je obsažena v původní básni. Někde snad ani nejde o překlad či přebásnění, ale pouze o jakousi nepovedenou parafrázi, cizí, nepřiléhavou, stírající kouzlo originálu /Marie, Růženka a mnohé další/. Jinde, jako například v básni "Cestovatel" je zase vidět, co všechno si překladatel vypůjčil z dřívějších překladů. Téměř katastrofou, jak z překladatelského, tak z básnického hlediska, je Sýsova snaha o nové přetlumočení "Pásma", jedné ze základních básní veškeré moderní poesie. Od verše "Máš po krk antiky tak už to stopni" svou chudobou a přesto řádky invencí verš snad i pro Apollinaira téměř nepředstavitelný, až po v kontextu celé básně zásadní dvojverší /Piješ kořalku jako plavec jenž ztratil břeh/Kořalku horkou jak tvůj životaběh/. Oč sugestivnější, významově plnější, originálu i básnickově imaginaci bližší a vůbec poetičtější je Čapkův překlad: A ty piješ ten líh palčivý jako života bol/Tvého života jež piješ jako alkohol/. Téměř o neschopnosti překladatelů vyrovnat se s Apollinaiem přesvědčivě svědčí jedna z jeho nejznámějších básní "Most Mirabeau". Jediná, která je v knize uvedena v originále; a vedle ní jako chudé sestry tři překlady - Sýse, Žáčka, Skarlanta.

Je nenahraditelná škoda, že antologie "Velké troj hvězdi", která se právem mohla stát ozdobou a inspira-

cí, editorským činem dalekosáhlého významu, se jím nestala. Na některé překlady je třeba pokud možno co nejrychleji zapomenout. F.X.Šalda kdysi napsal: "Každým způsobem zůstane pravdou, že jistí lidé mohou ctít jisté lidi nejlépe z uctivé a mlčenlivé dálky".

/Jan Gabriel/

ČÍTAJTE POLSKÉ NEZÁVISLÉ ČASOPISY ! ! ! ! ! ! ! !

KULTURA /91, avenue de Poissy
Le Mesnil-le-Roi
78600 Maisons-Laffitte

ARKA /literárna kritika, poézia, próza, eseje...
Wojciech Sikora
5, rue Dorian
75012 PARIS

PULS /THE SECRETARY
Puls Publications
BCM Box 697
LONDON WC1N

LIBERTAS -Editions Spotkania
64 Av. Jean Moulin
75014 PARIS

ARCHIPELAG - Andrzej Wlascowski
1000 Berlin 26
Wilhelmstruher Damm139

.....
.....

Ivan Hoffman

IDEÁLNA ÚVAHA.

Táto úvaha nech nie je užvanená. Nech sa číta ľahko. Nech nie je narez o všetkom. Nech zbytočné nekompromisne vyškrtám. Vety nech majú maximálne dvanásť slov. Nech nepoužívam pomlčky a bohemizmy, minimálne prechodníky. Nech nie je patetická. Nech je to úvaha umelecky na úrovni.

Nech som si vedomý, akú moc má slovo. Nech som zodpovedný voči čitateľovi. Nech ho nemanipulujem a nech ho nemám za naivného. Nech pravdu píšem celú, ani slovo nech z nej nevynechám. Skutočnosťou nech v nej neoperujem, ako mne sa to hodí. Nech sa namiesto hľadania pravdy netvárim, že ju mám. Nech nesúdim a nech som súdny. A nech to nie je zase o režime a o politike. Nech v tom nie sú disidenti. Nech všetko nezjednodušujem na neživotné protiklady. Nech svoje konštrukcie neuvádzam zjednodušenými príkladmi zo života druhých, radšej zo

svojho.

Nech som vecný. Nech poviem niečo nové, alebo nech nehovorím nič. A žiadne lacné triky. Žiadne, že nie som kompetentný... ak, nie som, nech mlčím. Nech píšem len to, čím som si istý. Nech sa nevyhýbam adresnej kritike, nech ju neoslabujem kľučkovaním. Nech je to úvaha dôsledne priama. Nech nie je písaná na doraz - nech je z nej cítiť rezervu a odstup.

Nech táto úvaha nie je neosobná. Nech sa netvárim, že všetko mi je jasné. Súkromné veci nech si nechám pre seba. Nech na seba nežalujem. Nech si nemyslím, že o sobe môžem nepekne hovoriť. Nie je to vkusné, vyzereá to, že si o sebe priveľa myslím.

Nech to nie je úvaha moralistická. Nech nedvím čitateľa zo stoličky tou svojou kresťanskou spokojnosťou. Nech je radostná a vtipná. Čitateľov nech zjednocuje. V pointe nech je optimistické východisko. Depresie má každý dost vlastnej.

Nech je táto úvaha

múdra. Nech nikoho neurazí, nikomu neublíži, nikoho nekompromituje, nikoho nevyzradí, nepohorší. Nech nie je nikomu špeciálne venovaná. Nech je napíšem bez kávy a bez cigariet. Nech nie je ťažká pre deti, nech som v nej trochu dospelý a nech sa necenzurujem.

30.3.1988

Marian Smolík

SME ZRELÍ PRE DEMOKRACIU?

Udalosti onoho marcového piatku vzbudili veľký ohlas. Na každom kroku počuť komentáre. Vo všetkých znie unisono ten istý motív: "Ozval sa vox populi a bol násilne umlčaný. Fuj!"

Súhlasím. Fuj. Ale - čo ďalej? Keď sa ozval vox populi, zrejme sa ozval preto, lebo chcel čosi povedať. Chcel inšpirovať k dialógu /dúfam, že chcel/. Čo vlastne povedal? Z toho množstva rečí, ktoré sa vedú, sa to akosi nedá dozvedieť.

Prevláda názor, že manifestácia sa skončila pre policajtov fiaskom. Nuž, v tomto okamihu sa musím policajtov čo najrozhodnejšie zastat a priznať im: Ak bolo

Pozrel som z okna. Je tu jar. Je čas začať s prechádzkami. Podina ma stretá už iba pri jedle. Stále sem ktosi chodí. Som utahaný a moja žena to nevidí rada. Inštalatéri obrátili byt hore nohami. Dnes osadili vaňu, ale až zajtra napoja odpad. Mal by som sa ísť k niekomu okúpať...

cieľom ich zákroku umlčať vox populi, tak to urobili úplne dokonale. Možno za príliš vysokú cenu, ale zato so stopercentným úspechom.

S vox populi sme sa prvýkrát stretli v nedelu pred manifestáciou. Na dverách bratislavských kostolov boli namalých plagátoch niekoľkými vetami vypísané požiadavky organizátorov manifestácie. Veriaci si ich čítali, debatovali a uvažovali, či sa zúčastnia. Debatovali a uvažovali o nich presne do piatku. Od tej doby debatujú a uvažujú o policajtoch.

Ja si teraz dovoľm porušiť túto obyčaj. Nebudem hovoriť o tom, ako poškodzujú našu náboženskú slobodu iní - o tom sa už navravelo viac, než dost. Budem hovoriť o tom, ako poškodzujú náboženskú slobodu my sami.

Náboženská sloboda, ľudské práva, cirkevná hierarchia ako mimovládna štruktúra - to sú požiadavky manifestujúcich. Všetky sa dajú zahrnúť pod širší pojem demokracia. Ak sympatizovali s manifestujúcimi i mnohí neveriaci, bolo to preto, lebo sa hlásia k demokracii. Im je predsa jedno, či majú katolíci biskupov. Nie je im však jedno, ako štát zaobchádza s ľuďmi, ktorí niečo žiadajú.

Odkedy bola naša krajina organizovaná, bola organizovaná demokraticky. Iste, neraz mala táto demokracia ďaleko k dokonalosti, ale ako ideál tu vždy jestvovala. O to bolestnejšie je, keď si uvedomíme, ako veľmi sme sa tomuto ideálu za tých pár desaťročí vzdialili - dokonca ešte väčšmi, než by sa dalo usudzovať z faktu policajného zásahu. Lebo indikátorom najväčšieho úpadku nebola reakcia policajtov na manifestujúcich. Indikátorom najväčšieho úpadku bola reakcia manifestujúcich na doktora Štefana Zárečského.

Keď policajt potiera demokraciu, môžeme protestovať proti jeho metódam, ale musíme mu uznať, že jeho útok je jednoducho prejavom jeho názoru. Potiera demokraciu, lebo sa mu demokracia nepáči. Páči sa mu striktno nalinkovaný vojenský režim - preto sa stal policajtom.

Štefan Zárečský pochopil v istom zmysle omnoho horšie ako účastníci manifestácie. Povedal svoj názor a namiesto toho, aby

vyvolal dialóg, vyvolal odpor a odsúdenie - a to u tých ľudí, ktorí sa sťažujú, že keď povedia svoj názor, nevyvolá to dialóg, ale odpor a odsúdenie.

Ľudí, ktorí sa hlasno domáhajú demokracie, môžeme rozdeliť na dve veľmi odlišné skupiny.

Prvú skupinu tvorí opozícia. Demokracia pre nich znamená, že teraz zas budú hrať prvé husle oni. V nejednom štáte sú dve pomerne vyrovnané najsilnejšie strany, z ktorých striedavo jedna vládne a druhá volá po demokracii.

Druhú skupinu tvoria skutoční demokrati. Myslím, že skutočný demokrat musí mať povahu dobrodruha. Lebo byť demokratom, to neznamená snažiť sa aspoň pred voľbami zapáčiť národu. Byť demokratom znamená slúžiť lojálne a verne kráľovi - a tým kráľom je spoločný ľud. Od verného sluhu sa žiada, aby svojho pána neklamal, aby plnil jeho príkazy, i keby sa mu azda zdali byť stupidné, aby preňho všetko obetoval. Pravá demokracia znamená postaviť sa na čelo, ale nechať sa viesť inými, i keď mám dojem, že ma vedú evidentne do záhuby. Právom demokratického vládca je robiť osvetu a presviedčať /nie agitovať/. Jeho povinnosťou je vypočuť si, čo trápí národ, a bezpodmienečne sa podľa toho zaradiť.

Sťažujeme sa, že vinou kohosi iného sa vzdialujeme od demokracie čoraz väčšmi. Iste - a je to odsúdeniahodné. Ale keď bu-

deme stále len hovoriť o vine iných, nikam sa nedostaneme. Hovoríme teraz chvíľu o vine nás samých.

Pri manifestácii sme sa domáhali náboženskej slobody. Čosi sme získali. Získali sme kúsoček slobody pre osobu, z titulu úradu najpovolanejšiu - pre bratislavského dekana. Štát mu prvýkrát oficiálne priznal titul dekana /dovtedy preferoval predovšetkým predošleho dekana Jána Zabáka, ktorého nebhý pán biskup Gábriš suspendoval, keď sa odmietol vzdať funkcie poslanca SNR/ a dovolil mu vystúpiť v televízii.

Miništrum doktorovi Záreczkému už pätnásť rokov a nazdávam sa, že ho poznám dosť dobre. V záujme objektívnosti musím povedať, že to, čo povedal v televízii, to nepovedal na objednávku. Povedal to preto, lebo to hovorí odjakživa. Je to jednoducho jeho názor.

A čo sme urobili my? Obklopili sme ho takým pohrdaním a nevraživosťou, že je pomaly životne nebezpečné zmieniť sa v katolíckych kruhoch v súvislosti s ním o odpúšťaní, o nastavení druhého líca, a o podobných nepopulárnych veciach.

Nechcem teraz vraviť o tom, či hovoril doktor Záreczký múdro, alebo hlúpo. Pre účely tejto úvahy to nie je potrebné. Pre účely tejto úvahy pripustíme na chvíľu ten krajný predpoklad, že navrável k veľkej príšernej hlúposti. To ešte stále nemení nič na tom,

že ak sa chce niekto nazývať demokratom, nesmie si dovoliť odpovedať nevraživosťou. Je jeho povinnosťou akýkoľvek názor si vypočuť a snažiť sa ho pochopiť, i keby s ním azda nesúhlasil. A keby podobný názor malo mnoho ľudí, bol by povinný sa ním riadiť, nech už by si o ňom myslel čokoľvek. Jeho jedinou zbraňou je osveta.

Tu možno namietnuť, že manifestujúci sa možno nehlásia až tak veľmi k demokracii, ale že im ide o čosi iné. Z textu požiadaviek sa však dá usúdiť, že sú to aspoň poväčšine kresťania, a tak by im malo ísť o naplnenie takéhoto ideálu, vysloveného Kristom: "Viete, že panovníci tvrdo vládnu nad národmi a mocnári dávajú im cítiť svoju moc. Medzi vami to tak nebude. Ale kto sa chce stať medzi vami popredným, nech sa stane vašim služobníkom." Myslím, že tieto slová veľmi presne vystihujú demokraciu - zriadenie, kde najväčším pánom sú "všetci".

Kadé chodím, všade počujem siahodlhé výpočty dekanových hriechov. Načo je to dobré? Kto sa od toho stane múdrejším alebo svätejším? Pripustme hypoteticky ten najhorší prípad, že totiž urobil niečo veľmi zlé a urobil to opakovane. My sme sa zariadili podľa slov svätého Pavla a pokarhali sme ho, súkromne i verejne, ale nepomohlo to. Teraz sa k nemu máme správať ako k pohanovi a mýtnikovi.

Kristus nám ukázal veľmi jasne, ako sa treba

správať k pohanovi a mýtnikovi: vyhľadať ho, bez najmenšieho zaváhania mu odpustiť, získať si ho láskou, brániť ho pred tými, ktorí si myslia, že sú lepší než on, nechať sa pozvať do jeho domu. Ak sa chceme nazývať kresťanmi, je našou elementárnou povinnosťou zachovať sa práve takto.

Nechcem sa tu stavať na tú či onú stranu. Chcem sa stavať na stranu demokracie. A chcem upozorniť na najväčší zločin, ktorého sa dopustili policajti na

veriacich: nakazili ich svojou demagógiou, neláskou, nechotou porozumieť.

Ak neďokážeme ponúknuť svetu nič lepšie, nebudeme mať zo svojej slobody nijaký osov. Som veriaci človek a verím, že dokážeme. Verím, že keď to, čo budeme ponúkať, bude naozaj Kristovo učenie, tak skôr či neskôr po ňom siahnu i tí najostýchavejší.

Marian Smolík

V Bratislave, 1.6.1988

MÍLNIKY MŮJHO ŽIVOTA – (Kapitoly z pripravovanej knihy spomienok – V.)

Začiatkom apríla 1969 už bolo jasné, že sa v Československu sychtujú k politickému rozuzleniu, že politická zima sa končí a musí prísť zasa jar. Premyslene a hůževnato sme pracovali s členmi ústredného výboru strany. Každého člena ÚV KSČ sme osobitne posudzovali z politickej i charakterovej stránky. Potrebovali sme s istotou vedieť, aký je. Ak sme niekoho nepoznali (mám na mysli tých, čo boli kooptovaní), hľadali sme niekoho, kto ho pozná a ten dostal úlohu overiť si jeho politické a charakterové vlastnosti. V každom kraji takto pracovala skupina súdruhov. Potrebovali sme získať jasný prehľad o každom členovi ústredného výboru, mať istotu, na ktorú stranu sa ten-ktorý člen ústredného výboru strany prikloní, keď dôjde na lámanie chleba. Boli sme si vedomí, že príprava zasadania ústredného výboru, zvolaného na apríl, ako to vo svojom liste Ústrednému výboru Komunistickej strany Sovietskeho zväzu signalizovalo Predsedníctvo ÚV KSČ, musí byť premyslené do najmenších podrobností. Skutočnosť, že Dubček musí z funkcie prvého tajomníka odísť, začať chápať i Černík a väčšina členov Predsedníctva ÚV KSČ. Bolo zrejme, že keď sa vypracuje návrh na odvolanie Dubčeka z funkcie prvého tajomníka schválí ho väčšina členov ÚV KSČ.

V mojej pracovni v budove ÚV KSČ sa tri až štyrikrát týždenne schádzali súdruhovia z Prahy a spojky z rôznych krajov i okresov. Tým sme posudzovali situáciu a určovali ďalší postup. Veľmi aktívne pracovali súdruhovia Drahomír Koldr, Karel Hoffman, Alois Indra, Jozef Lenárt, Oldřich Švestka, Jan Fojtík, Václav David, Antonín Kapek, Josef Korčák, Vilém Nový, Miroslav Zavadil, Otakar Rytíř a ďalší. Veľkou pomocou nám bolo, že na Slovensku dianie správne usmerňoval súdruh Husák, čo silno ovplyvňovalo politickú situáciu v českých krajoch. V tomto smere iniciatívne pracovali súdruh Ján Janík, Ludovít Pezlár, Miloslav Bodfa, Ondřej Klokoc, Eugen Turzo a ďalší. Veľkou oporou a pomocou bol Miloš Jakeš, predseda Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie Komunistickej strany Československa. Vo všetkých krajoch pracovali bez vedenia mnohých vedúcich tajomníkov, ktorí stáli na pravocívnych pozíciách, silné marxisticko-leninské skupiny. Mali sme vybudované spojenie do krajov, okresov i dôležitých závodov. Táto práca vyžadovala materiálne prostriedky. Veľa ľudí pracovalo obetavo, nezištne, boli však bez práce a z niečoho žiť museli. Istý čas som uvažoval, že požiadam Černíka o peniaze. Neskôr som sa k tomu priznal a Černík povedal, že je škoda, že som to neurobil. Bol by vraj dal rád trebárs aj milión. Možno by mu to pomohlo zachrániť si členskú legitimitáciu.

Postupne sme prostriedky získali z iných zdrojov. Ochota príspeľť bola taká veľká, že sa objavili návrhy vyberať dvojitú členskú príspevky. Veľa súdruhov, najmä na Ostravsku, bolo ochotných dávať časť svojho príjmu. Vznikol tiež návrh vytvoriť ilegálne vedenie strany, paralelný ústredný výbor. Tento návrh sa mi viedl riskantný a stále som to odďaloval. Nebezpečenstvo som videl v tom, že sa bude viacej diskutovať o tom, kto má byť vo vedení, kto má väčšie zásluhy, koho postaviť na čelo strany, a zabudne sa na hlavný problém, ktorý pred nami stál – ako donútiť Dubčeka k rezignácii a vytvoriť také vedenie strany, ktoré bude stáť na pozíciách marxizmu-leninizmu.

Príprava zasadania ústredného výboru sa niektorým súdruhom zdala pomalá, najlepšie by bolo bývalo podľa nich riešiť situáciu rýchlo, radikálne, silou. Boli aj takí, čo vôbec nechceli čakať na zasadanie ústredného výboru. Boli presvedčení, že ústredný výbor v danom zložení nie je schopný niečo vyriešiť a treba ho postaviť pred hotovú vec.

S takýmto návrhom prišla na ústredný výbor asi dvadsaťčlenná delegácia z Ostravy. Domáhali sa, aby som ich prijal. Hneď medzi dverami, bez toho, že by si chceli sadnúť, oznámili účel svojej návštevy. Dost kategoricky položili otázku, kedy chceme odvolať Dubčeka a aké máme plány ďalšieho postupu. Ubezpečovali ma, že majú k nám plnú dôveru, ale že sa im náš postup zdá pomalý, a oni nechcú ďalej čakať. Vyhlásili, že keď nevezmeme veci do rúk my v Prahe, tak to urobia oni v Ostrave. Niekoľkokrát zopakovali, že sú pripravení obsadiť všetky rozhodujúce objekty a Ostrava sa stane československým revolučným Petrohradom.

Chvilu som sa na nich pozeral a potom pokojne, akoby bol plán prevzatá mocí hotový, som im povedal: „Dobre súdruhovia. Stane sa to 19. marca o 24.00 hod. Teraz prosím, aby ste predložili plány, ako ste v Ostrave pripravení.“ Vedúci delegácie súdruh Borovlák začal jachtať, že ešte nič nemajú pripravené, že sa vlastne prišiel iba poradiť, počuť naše názory, prevziať pokyny a pod. Ich bojovnosť a odhodlanie bolo sympatické. Musel som ich však upozorniť, že to, čo robia, je avanturizmus, nezodpovedné dobrodružstvo, a nie politika, akú v danej situácii potrebujeme. Vážne som ich varoval, že ak sa niečo podobného dopustia bez nášho súhlasu, budem medzi tými, čo budú žiadať, aby boli prísne potrestaní. Buď nám veria a potom sa musia podriať, alebo nie, ale v takom prípade nech rátaajú s veľkými nepríjemnosťami. Svojovú trpeľ nebudeme. Situácia si vyžaduje železnú disciplínu. Druhýkrát žiadali o zásah sovietskych jednotiek už nemôžeme.

Do zasadania ÚV KSČ ostávalo ešte vyriešiť veľa závažných otázok. To, že treba odvolať Dubčeka, bolo jasné, ale nebolo jasné, koho zvoliť za prvého tajomníka ÚV KSČ. Chyba z januára 1969 sa nesmeľa opakovať. Naskytovalo sa pomerne jednoduché riešenie. Nahradíť Dubčeka Černíkom. Černík bol jeden z tzv. nenarušiteľnej klenby. Keby sme ho navrhli za prvého tajomníka, vyrazil by sme z „klenby“ dôležitú tehu, blok pravocívno-kontrarevolučných síl by bol dezorientovaný. Ale otázka znela: bude to krok vpred? Docieliť sa obrat? Nezaplátame za to príliš veľkú daň? Kto zaručí, že Černík sa bude správať tak, ako sa očakáva, a nezopakuje sa Dubček v inej podobe? Niektorí navrhovali, aby sa to skúsilo, hlavné vraj je, aby bol odstránený Dubček.

Rozhodli sme sa risknúť to. Osobne som vypracoval sedem variánt, ktoré dávali záruku, že ak niektorú variantu Černík príjme, budeme sa usilovať, aby to marxisticko-leninské sily pochopili a schválili. Súdruhovia, ktorí pracovali s rôznymi

skupinami v Prahe, dali súhlas, aby sa to s Černíkom skúsilo ako s dočasným riešením. Základom každej varianty bolo, aby Černík dal záruky – nielen ústne, ale aj písomne, že odstráni pravocívno-oportunistických členov z vedenia strany a bude robiť politiku marxisticko-leninských síl. S týmto cieľom sme zariadili, aby Černík dostal pozvanie do Moskvy.

Černíka ako predsedu vlády pozval súdruh Kosygin. Ten ho privítal na letisku, priviezol do Kremľa, ale s Černíkom rokoval celý deň súdruh Brežnev. Žiaľ, Černík bol príliš v zajatí tej atmosféry, ktorú pomáhal tvoriť. Chcel sa stať prvým tajomníkom ÚV KSČ, ale mal strach vziať na seba záväzky. Neveril, že v Československu sa môže podariť konsolidácia bez niektorých ľudí, ktorí stáli na opačnej strane barikády. Vyplývalo z toho, že neveril marxisticko-leninským silám. Nebol schopný priznať si svoj podiel na kríze, ktorá v Československu vznikla. Vlastnou váhavosťou stratil poslednú šancu, ktorá sa mu naskytla.

Keď sme dostali z Moskvy informáciu, ako prebehla rozprava, a aké sú jeho výsledky, všetky skupiny sa dohodli, že je nevyhnutné navrhnuť za prvého tajomníka ÚV KSČ súdruha Husáka. O našom pláne sme informovali i sovietske vedenie. Došlo k veľmi dôležitej a pre našu stranu neobyčajne závažnej schôdzke medzi súdruhom Brežnevom a súdruhom Husákom v apríli 1969 v Mukačeve. Každý, verím, pochopí, že v situácii, akú sme v rokoch 1968–1969 prežívali, sme nemohli také závažné otázky riešiť bez konzultácií. Náš najvernejší spojenc Sovietsky zväz a jeho komunistická strana museli mať záujem vedieť, kto príde po Dubčekovi a ako sa bude situácia riešiť. Čitateľ, dúfam, pochopí, že marxisticko-leninské sily, ktoré chceli urobiť všetko preto, aby sa situácia v Československu, v strane i spoločnosti skonsolidovala, musela mať podporu nielen doma, ale i v bratskej Komunistickej strane Sovietskeho zväzu. Jej vedenie plne súhlasilo s naším návrhom.

Jedného dňa – asi 13. apríla večer (pracovali sme dlho do noci) – si ma zavolał Dubček, aby sa vraj so mnou poradil, ako postupovať v príprave zasadania a najmä toho, čo na zasadaní povedať. Nepochyboval som, že dobre vie, čo sa pripravuje. Preto som mu bez zbytočného úvodu a kľučkovania povedal, aby urobil posledný krok, ktorý mu zostáva, ak chce aspoň trochu napraviť svoje chyby. Odporučil sommu, aby na zasadnutí ústredného výboru otvorene priznal chyby, ktorých sa dopustil, ako povedal, aký je jeho podiel na krízovom vývoji, a vzdal sa dobrovoľne funkcie a tak uvoľnil cestu k náprave. Dubček dlho rozmýšľal. Tváril sa dôležite, hádam si ani neuvedomoval, že vývoj už beží mimo neho, že už vôbec nebudeme mŕť ovplyvniť to, čo najbližšie dni prinesú, ale prisľúbil, že si všetko premyslí a uvaží.

Na čo sa zmožil, to bol len nový podvod, ktorý buď sám, alebo so svojimi pomocníkmi vymyslel. Spomínam si, že asi okolo 23. hodiny sa Dubček vrátil do budovy ÚV KSČ a hneď pri vchode veľmi hlasno vykrikoval, že sa nevzdá a že nás ešte naučí disciplíne a poriadku. Vraj ešte uvidíme, kto je tu pánom. Túto príhodu nám oznámili pracovníci ministerstva vnútra, ktorí mali službu pri vchode. Tvrdili, že Dubček bol značne opitý. Isté bol presvedčený, že sa mu podarilo vypracovať taký plán, ktorý zmieri všetky naše prípravy na jeho odvolanie. Autori plánu však nevedeli, že práve v ten deň, v podvečer, odletel súdruh Husák do Mukačeva na schôdzku so súdruhom Brežnevom. Po polnoci bola na ÚV KSČ porada, kde som súdruhom informoval o konečnom riešení.

Keď sa na druhý deň ráno v byte súdruha Svobodu začala schôdzka Výkonného výboru a hovorilo sa o nevyhnutnosti zmeny prvého tajomníka ÚV KSČ, opäť sa objavil návrh, aby prvým tajomníkom po Dubčekovi bol Černík a predsedom vlády súdruh Husák. Aby autori tohto návrhu oklamali prezidenta Svobodu, tvrdili, že s návrhom súhlasia marxisticko-leninské sily, ba vraj i Bifak. Rokovanie bolo prerušené. Prezident republiky poslal za mnou svojho zata Milana Klusáka. Ten prišiel dosť vystrašený s tým, že by prezident republiky rád vedel, prečo sme ustúpili od svojho pôvodného návrhu na súdruha Husáka. Ja som bol nemenej prekvapený ako súdruh Svoboda. Opäť som zopakoval, že jediný návrh, ktorý je prijateľný a na zasadaní ústredného výboru môže byť predložený, je, aby po odvolaní Dubčeka bol zvolený za prvého tajomníka ÚV KSČ súdruh Gustáv Husák. Počas prestávky, ktorá nastala tým, že súdruh Husák odmietol funkciu predsedu vlády a povedal, že za tejto situácie zostane prvým tajomníkom na Slovensku, navštívil ma i súdruh Štrougal. To, čo som povedal Klusákov ako odkaz pre prezidenta republiky, povedal som i súdruhov Štrougalovi. Zopakoval som, že je to jediný východisko, každé iné vyvolá novú krízu. O vzniknutej situácii informoval prezident Svoboda aj súdruha Brežneva. Ten ma telefonicky zavolał, aby som vysvetlil, čo sa stalo, prečo meníme svoje návrhy. Tento rozhovor sa odohral v pracovni prezidenta Svobodu na Pražskom hrade. V prítomnosti prezidenta Svobodu som súdruhov Brežnevovi vysvetlil, že my nič nemeníme, že návrh zmenila druhá strana a že všetko sa napravi – na zasadaní ÚV KSČ bude predložený návrh, na ktorom sme sa dohodli.

Keď Dubček poznal, že jeho odvolanie je nevyhnutné, trval na tom, aby sa nepredkadal návrh na jeho odvolanie. Žiadal, aby sa ústrednému výboru oznámilo, že on sám sa dobrovoľne vzdáva funkcie. V záujme hladkého priebehu zasadania ústredného výboru sme tento návrh prijali. V podvečer 15. apríla 1969 sa Výkonný výbor v byte prezidenta republiky uzniesol, že príjme Dubčekovu abdikáciu a za prvého tajomníka ÚV KSČ bude navrhnutý súdruh Husák. 16. apríla 1969 predpoludním bola porada tajomníkov Ústredného výboru Komunistickej strany Československa. Zúčastnili sa na nej A. Dubček, L. Štrougal, V. Bifak, J. Kempný, A. Indra, J. Lenárt, J. Špaček, Heteš a predseda Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie M. Jakeš. Chýbal iba tajomník F. Pencil, ktorý bol na porade v Moskve. Dubček nám veľmi dôverne, ako by sme nič nevedeli, oznámil, že sa rozhodol odstúpiť z funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ. Povedal, že sa čoraz naliehavejšie ozývajú hlasy

o nevyhnutnosti reorganizovať Predsedníctvo ÚV KSČ. Na Výkonnom výbore, kde rokovali bez Smrkovského, sa im podarilo toto rozhodnutie utajiť a dohodli sa o kádrových zmenách. On sa rozhodol požiadať o uvoľnenie z funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ. Svojím odstúpením vraj hodil príspelek k zjednoteniu strany. Vyhlásil, že týmto krokom chce vytvoriť slobodný priestor pre prácu ÚV KSČ. (Dubček vôbec vždy chcel vytvárať nejaký priestor, a preto sa mu i často hovorilo Alexander Priestorovič.) Vyslovil presvedčenie, že urobil veľa dobrého. Súčasne vyjadril ťažko pochopiteľné presvedčenie, že Komunistická strana Sovietskeho zväzu ho nepochybne považuje za svojho priateľa a ocení jeho zásluhy. Priznal sa, že vie, aké nedostatky sa mu vytýčajú. Tie však vraj majú aj iní. Vyslovil názor, že raz sa ešte povie, kto má aký podiel na chybách. Znovu zopakoval, že ho nikto neodvoláva, že sa vzdáva dobrovoľne, lebo nechce, aby v strane pokračoval skupinový boj. Tvrdil, že tí, čo o ňom šíria obvinenia z neschopnosti a pestovania viasného kultu, ľuhajú. Oznamil, že nová situácia si vyžaduje zmeniť program rokovania ústredného výboru. Poradu tajomníkov upozornil, že on, Dubček, navrhovanú zmenu nevidí nijako ružovo. Bojí sa, že Komunistická strana Československa jeho abdikáciu neprijme dobre. Za prvého tajomníka vraj sám navrhne súdruha Husáka. Informoval, že vo Výkonnom výbore sa dohodli: Dubček prejde za predsedu Federálneho zhromaždenia, a preto bude potrebné uvoľniť z tejto funkcie súdruha Petra Colotka.

Situácia si vyžadovala z jeho strany viac skromnítky a skromnosti, ale nikto mu nič nevytýčal. To, čo povedal, sa bralo ako nevyhnutná daň, ako falošná ozvena nepodarenej piesne.

17. apríla 1969 o 11. hodine zasadlo Predsedníctvo ÚV KSČ. To, o čom sa hovorilo na porade tajomníkov, bolo aj obsahom rokovania predsedníctva. Dubček informoval predsedníctvo o zmenách vo vedení, o odporúčaní zmeniť program rokovania predsedníctva i zasadania ÚV KSČ. Navrhol, aby sa predsedníctvo stotožnilo so zrušením Výkonného výboru a reorganizáciou Predsedníctva ÚV KSČ. Odôvodnil to tým, že doterajšie Predsedníctvo ÚV KSČ i Výkonný výbor vznikli v nenormálnych podmienkach. Svoju úlohu splnili. Cítil určité napätie okolo svojej osoby a preto dospel k názoru, že je potrebné odstúpiť. Nechce strane škodiť, mohlo by to prerásť do frakčných bojov. Neskrýva – povedal – že je mu stále nejasná situácia okolo 21. augusta 1968. Rád by vraj povedal, že vždy mal dobrý vzťah k Sovietskemu zväzu a videl, že je nevyhnutné urobiť taký krok smerom k spojencom, ktorý by urýchlil normalizáciu v strane a v spoločnosti. Opät zopakoval, že strana neprijme jeho odstúpenie s nadšením. On je však iný, ako bol Novotný. Vždy bol odporcom kultu osobnosti. Nie je mu ľahko, zdôrazňoval, ale patrí do kategórie komunistov, čo stávajú na prvú miesto nie svoje záujmy, ale záujmy celku. Nevie prečo, ale pripomenul, že vo Výkonnom výbore sa uvažovalo o Černíkovi ako o prvom tajomníkovi, ale nakoniec sa názory zjednotili na kandidátúre súdruha Husáka.

Rokovanie predsedníctva bolo veľmi zaujímavé. Ako prvý sa prihlásil Černík. Mal schopnosť hovoriť presvedčivo. Povedal, že je nevyhnutné si uvedomiť, že v jednom roku druhýkrát riešime otázku voľby prvého tajomníka strany. To samo o sebe nasvedčuje, že žijeme v krízovej situácii. Apeloval na všetkých členov predsedníctva, aby odložili osobné pocity a záujmy, aby ich nenadradovali nad záujmy strany a štátu a najmä, aby postupovali jednotne. Naliehavo upozorňoval, aby sme nezabúdali, že sa stretáme s odporom, ale napriek všetmu treba byť optimistami. Vyslovil nádej, že kurz našej strany sa zmení, ale vyhlásil, že súčasný stav v strane je neudržateľný a preto treba vymeniť Dubčeka. Priznal, že Dubček sa s ním radil, ako situáciu riešiť a cenil si jeho rozhodnutie podriať osobné záujmy spoločným. Ďalej povedal, že sám presvedčoval Dubčeka, aby tento krok urobil, lebo strana potrebuje prvého tajomníka oveľa všestrannejšieho. Za svoj smelý krok si Dubček zásluží, aby ostal členom Predsedníctva ÚV KSČ a aby bol navrhnutý za predsedu Federálneho zhromaždenia. Ako najvhodnejšieho kandidáta na funkciu prvého tajomníka odporučil súdruha Husáka.

S návrhom jednoznačne súhlasil prezident republiky Svoboda a blahoželal Dubčekovi, že sa k tomuto kroku odhodlal. K návrhu sa vyjadrili všetci členovia predsedníctva. Jediné Slávik a Kabrna boli proti. Slávik vyhlásil, že za odstúpenie Dubčeka na zasadaní ÚV KSČ hlasovať nebude. Predložil svoj návrh:

- aby na zasadnutí ÚV KSČ Predsedníctvo urobilo sebakritiku;
- aby sa pri voľbe prvého tajomníka ÚV KSČ predložili dve kandidatúry – Černík a Husák, a aby ústredný výbor sám rozhodol, kto z nich má byť prvým tajomníkom. Súčasne navrhol vypracovať a zverejniť vyhlásenie, aby sa strana a verejnosť dozvedela, aká bude ďalšia politika KSČ.

Kabrna takisto oznámil, že nebude hlasovať za Husákovu kandidatúru a keď už je vraj potrebné meniť Dubčeka, potom nech sa prvým tajomníkom stane Černík. Mal námietky aj proti vyhláseniu Výkonného výboru, ktorý prijal stanovisko, že „if súdruhovia, ktorí boli vyhlásení za zradcov, boli obvinení nepravdivo, pretože nikto a ničím nedokázal, že by sa boli dopustili niečoho, čo by bolo v rozpore s politikou Komunistickej strany Československa“. Kabrna tvrdil, že to iba oživil diskusiu a otázky, na ktoré sa už zabudlo.

Smrkovský si neodpustil kritickú pripomienku, že hocí je členom Výkonného výboru, nezodvedel sa, o čom Výkonný výbor rokoval. Sľúbil, že bude podporovať kandidatúru súdruha Husáka, ale žiadal, aby sa súdruh Husák zaručil, že nebudú nijaké politické procesy.

Na koniec rokovania prehovoril súdruh Husák. Povedal, že je rád, že každý člen predsedníctva povedal, čo si myslí. Ani on nie je v ľahkej situácii. Vie, aké sú nálady, aká je celková atmosféra, že i mnohí čestní ľudia ešte majú skreslené názory na jeho osobu z minulosti, keď bol obviňovaný z buržoázneho nacionalizmu. Navrhovanú funkciu môže úspešne zvládnuť iba za predpokladu, že marxisticko-leninské jadro Komunistickej strany Československa mu dá plnú podporu. Vidí, že strana i republika prežívajú hlbokú krízu ekonomickú, vnútropolitickú i zahranično-politickú. Upozornil, že mnohé nevyhnutné rozhodnutia a opatrenia nebudú

populárne. Bude treba veľa naprávať. Vyžaduje si to názorový boj. Nie fyzickú likvidáciu protivníkov, ale politický zápas. Dať každému možnosť, aby sa vyjadril, ale ak bude proti politike strany, bude nevyhnutný tvrdý zásah. Nedovoliť odšľachovať veľa vyhláseniami, že máme dobré uznesenia. Návrat k minulosti môže byť iba jeden – návrat k správnej politike Komunistickej strany Československa. Kto nebude chcieť podporovať túto politiku, musí ísť preč. Chyba Dubčeka – povedal súdruh Husák – bola v jeho polovičatosti a neodôslednosti. Nové vedenie strany musí predložiť ústrednému výboru jasné východiská.

Po vyriešení tohto základného problému bol prerokovaný aj návrh na zloženie Predsedníctva ÚV KSČ. Vznikol návrh, aby predsedníctvo tvorili: G. Husák, L. Svoboda, O. Černík, A. Dubček, L. Štrougal, E. Erban, Š. Sádovský, V. Bífak, K. Poláček, P. Colotka, J. Píllier. Ak by bol za prvého tajomníka ÚV Komunistickej strany Slovenska zvolený niekto mimo týchto súdruhov, malo byť predsedníctvo doplnené o prvého tajomníka ÚV KMS.

Zasadanie ÚV KSČ bolo zvolané na popoludnie 17. apríla 1969. Rokovanie otvoril Černík. Oznamil zmenu programu a zdôraznil, že zasadanie treba skončiť ešte v tento deň. Okrem členov a kandidátov ústredného výboru rokovania sa zúčastnili: vedenie ústrednej revízie a kontrolnej komisie, tajomníci ústredného výboru, vedúci tajomníci krajských výborov strany, vedúci oddelení ústredného výboru a ministri – komunisti. Na úvod rokovania Dubček urobil stručné vyhlásenie.

Zmena programu a návrh, ktorý predniesol Dubček, pravícových členov ústredného výboru natoľko zaskočili, že neboli schopní rýchlo sa zorientovať a vzájomne sa poradiť. Zvoľili osvedčenú taktiku – pretiahnuť rokovanie aspoň do druhého dňa a pokúsil sa zorganizovať sily pre podporu Dubčeka alebo pre návrh, aby prvým tajomníkom bol Černík. Ich platformu formuloval Kosík. Vyhlásil, že také vážne rozhodnutie si vyžaduje čas, pokoj, rozvahy. Okrem toho si vraj ÚV KSČ ešte neobjasnili, čo sú to pravícové a protisocialistické sily; ktoré krajiny patria do socialistického spoločenstva; či aj Československá republika patrí medzi socialistické krajiny a pod.

Väčšina členov ÚV KSČ bola dobre pripravená a vedela, že zasadanie sa musí čo najskôr skončiť, aby sa pravidlami neposkytol čas ďalej dezinformovať ľudí a vyvolávať nepokoje. Veľa členov ÚV KSČ už bolo situáciu unavených a aj oni čakali na zmenu. Po vystúpení 17-tich diskutujúcich bol predložený návrh diskusiu ukončiť. Zo 183 prítomných hlasovali proti ukončeniu diskusie 18, dvaja sa zdržali hlasovania. Tento obraz nám dával istotu, že zasadanie sa skončí tak, ako sme očakávali.

Abdikácia Dubčeka bola prijatá. S netrpelivosťou sme očakávali, ako sa prejaví ústredný výbor pri voľbe súdruha Husáka za prvého tajomníka. Voľba súdruha Husáka prebehla tajným hlasovaním. Zo 182 prítomných bolo odovzdaných 178 platných lístkov. Pre súdruha Husáka hlasovalo 156, proti bolo 22 hlasov. To boli asi tí, čo hlasovali proti ukončeniu diskusie. Tým bol súdruh Husák právoplatne zvolený. Dostal 87,6 percenta hlasov. Po voľbe poďakoval a objasnil, že sa musí uskutocniť reorganizácia predsedníctva, aby bolo schopné účinne rozhodovať. Navrhol zloženie predsedníctva tak, ako odporučilo predsedníctvo na svojom predpúšťajúcom zasadaní. To je: V. Bífak, P. Colotka, O. Černík, A. Dubček, E. Erban, G. Husák, J. Píllier, K. Poláček, Š. Sádovský, L. Svoboda, L. Štrougal. K tomuto návrhu sa opäť rozvinula diskusia. Pravícový oportunistka, riaditeľ Divadla na Vinohradoch Pavlíščík, predložil provokatívny návrh, aby do predsedníctva bol zvolený Judl, vyslovene pravícový živel, ktorý nebol ani členom ÚV KSČ; M. Miková navrhovala, aby bol zvolený niekto zdola, z ľudu; Šikora vystúpil s návrhom, aby v predsedníctve bol niekto za Jednotné roľnícke družstvá. Návrh Broža, aby bol v predsedníctve nejaký politik – amatér, ako je Smrkovský, vyvolal smiech. Baloušek vystúpil s námietkami proti Štrougalovi a Píllierovi. Jankovcová navrhovala, aby predsedníctvo bolo doplnené o nejakú ženu.

Veľká väčšina súdruhov však odmietala o návrhoch diskutovať a trvala na tom, aby sa o kandidáte hlasovalo tak, ako ju predložil súdruh Husák.

Aj voľba členov predsedníctva prebehla tajne. Všetci navrhovaní boli v tajných voľbách zvolení. Najviac hlasov, absolútny počet 182 získal prezident republiky Svoboda. Ja som dostal 118 hlasov.

V záverečnom slove súdruh Husák poďakoval za všetkých – i v mene predsedníctva – a vyslovil názor, že je to veľký záväzok pre našu spoločnú prácu. Varoval, že predsedníctvo nebude trpieť, aby tlač, rozhlas a televízia ďalej manipulovali s miliónmi ľudí. Za takýchto podmienok by strana nemohla robiť pozitívnu politiku. Povedal, že antisocialistické sily boli pustené do politickej arény, že v komunistickej strane Československa zakotvili pravícovo-oportunistické sily a tak sa stalo, že Slobodná Európa má rovnaký tón ako Československé masovokomunikačné prostredky. Smer, ktorý si vytýčil pravícovo-oportunistické, antisocialistické sily, by viedol k občianskej vojne. To strana nikdy nepripustí. Treba tomu zabrániť a vytvoriť podmienky pre tvorivú prácu. Akýkoľvek prejav antisovietizmu je v rozpore s ideológou Komunistickej strany Československa i politikou socialistického štátu. Aké úlohy pred nami stoja? – položiť otázku súdruh Husák. Vyviesť KSČ a Československú socialistickú republiku z krízových dopekých, slnečných dní. Spomenul, že sa často pripomína sloboda. Áno, sloboda bude, ale nie pre nepriateľov socializmu. Tým nijakú slobodu neposkytneme. Je potrebné docieľť konsolidáciu vo vzťahoch so Sovietskym zväzom, konsolidáciu v KSČ. Je možné to docieľť a musíme to docieľť. Ďalej je nevyhnutné utvoriť podmienky pre rozšírenie zahranično-politickej aktivity ČSSR. To je možné dosiahnuť iba v pokojnej a pre spoločnosť užitočnej práci.

Keď sme na záver splevali Internacionálu, zdala sa mi slávnejšia a vznešenejšia ako inokedy. Bolo cítiť v ovzduší, že väčšina členov ÚV KSČ má dobrý pocit, že nastáva nová kapitola dejín KSČ.

Po uzávierke:

13. septembra t.r. prebehlo na Okresnom súde v Kroměříži verejné zasadnutie vo veci ochranného psychiatrického liečenia Augustína Navrátila. Zasadnutie naozaj rutínovsky "prebehlo" a súd za predsedníctva dr. Jindřicha Urbánka prerušil doterajšie ambulantné psychiatrické liečenie na ústavné. Pán Navrátil proti uzneseniu podal sťažnosť /v tomto prípade je to forma odvolania/ a o veci bude rozhodovať Krajský súd v Prahe. Zatiaľ je pán Navrátil na slobode.

Niekoľko pozoruhodností z verejného zasadnutia. Ťažiskom zasadnutia bol výsluch znalcov, ktorí podali posudok o duševnom stave pána Navrátila. Znalci-psychiatri z Fakultnej nemocnice lekárskej fakulty v Olomouci doc.MUDr.Bogdan Ruzek a MUDr. Marta Tichá vo svojom znaleckom posudku z 25.7.1988 označili pána Navrátila za duševne chorého na paranoiu kverulans. Súčasne uviedli v posudku, že táto choroba ovplyvňuje len úzku oblasť jeho konania /zahŕňajúcu písomnú produkciu/, takže nemožno tento záver /o duševnej chorobe -pozn./ všeobecne vzťahovať na všetko konanie obvineného. Inými slovami - pán Navrátil je chorý len keď píše otvorené listy a petície, inak je zdravý. Znalci ďalej uviedli, že všeobecným znakom paranoie kverulans - ktorý sa prejavuje aj u p. Navrátila - je odtrhnutosť prejavov pacienta od reality. Opäť inými slovami - otvorené listy a petície pána Navrátila, ktoré sa všetky nejakým spôsobom dotýkajú postavenia a práv kresťanov v Československu, sú odtrhnuté od reality. Prítom poslednú z jeho petícií podpísalo viac než pol milióna občanov.

Na verejnom zasadnutí sa zúčastnili ako poslucháči a diváci aj dvaja švajčiarski psychiatri, dr.med. Markus Bourquin a jeho kolega, obaja z Zürichu. Vyslela ich organizácia International Christian Solidarity. V dňoch pred verejným zasadnutím vyšetrili p.Navrátila a konštatovali, že je úplne zdravý. Pán Navrátil žiadal súd, aby švajčiarski lekári mohli na verejnom zasadnutí položiť otázky znalcovi z Olomouca k ich znaleckému posudku. Súd návrh p.Navrátila zamietol. Švajčiarski psychiatri mohli len krútiť hlavami nad formálnym priebehom verejného zasadnutia.

Ján Čarnogurský